

Pressdebatten om Vietnam sommaren 1965

Förord

Sommaren 1965 flammade det upp en debatt om Vietnamkriget i den svenska pressen, där många författare, ledarskribenter och politiker deltog, de flesta kritiska mot den amerikanska Vietnam-politiken. Denna debatt spelade en viktig opinionsbildande roll, såtillvida att den okritiskt USA-vänliga hållning som hittills hade dominerat den svenska opinionen härmed fick en ordentlig törn. Den USA-kritiska opinionen skulle de kommande åren att förstärkas och fördjupas, inte minst därför att USA satsade allt större resurser på att upptrappa sin närvaro och krigföring i Indokina. Pressdebatten sommaren 1965 fungerade som en väckarklocka, den öppnade ögonen på många och bidrog till att människor kunde lösgöra sig från den närmast naiva pro-amerikanism som dittills dominerat den svenska opinionen efter andra världskriget. Nedan har vi samlat de viktigaste debattinläggen från sommaren 1965.

Martin Fahlgren (i augusti 2007)

Innehåll

Lars Forssell: Brev till en svensk tidning	1
Amerika och vi – Ledare i Dagens Nyheter 6/6 1965	2
Sven Lindqvist: ”Förklara, förstå och kanske hoppas”	3
Folke Isaksson: ”Vi prisar det svenska i människan”	6
Olof Lagercrantz: Världen som en enhet	9
Makt, mål, medel – Ledare i Dagens Nyheter 13/6 1965	12
Sverige sviker – Ledare i Stockholms-Tidningen 13/6 1965	13
USA ser på Vietnam – Ledare i Dagens Nyheter 17/6 1965	15
Åke Sparring: Att moralisera om Vietnam	16
Sven Lindqvist: Våld och moral i Vietnam.....	19
Artur Lundkvist: Moraliserande eller politik	22
Jan Myrdal: Sparring och informationen	23
Göran Palm: Blir vi förda bakom ljuset?	26
Hans Wattrang: Gör upp med Sovjet!	29
Folke Isaksson: Världens enhet — och komplikationer.....	30
Vietnam och moralen – Ledare i Stockholms-Tidningen 27/6 1965	34
Åke Sparring: Indignation och realism i Vietnamdebatten.....	36
Artur Lundkvist: Sparrings polemiska konst	38
Östen Undén: Det förra Vietnam-kriget.....	39
Fredrik Braconier: Det hopplösa kriget.....	41
Sara Lidman: Att försvara de mäktiga	43
Folke Isaksson: Revolution och stagnation	45
Bernard Deutch: Att fördöma Amerika.....	48
Sven Lindqvist: Regeringens Vietnamdeklaration.....	50
Torsten Nilsson: Svenska regeringen och Vietnam-frågan.....	53

Lars Forssell: Brev till en svensk tidning

Ledarsidan i Dagens Nyheter fredagen 28/5 återspeglar samma egendomligt ambivalenta hållning som det mesta som skrivits om Amerika och amerikansk politik i pressen under de senaste månaderna. Å ena sidan huvudledaren "Ägghuvudena kommer tillbaka", en skildring av den amerikanska intelligentians vanmakt inför det utrikespolitiska förloppet, å andra sidan en underledare, "Kommunistisk litteratur", där högsta domstolen prisas därför att den tillåter kommunistisk litteratur, Marx förmodar jag, att spridas *per post* till hugade amerikanska läsare. "Högsta domstolens utslag", förklaras det, "markerar en ny etapp på den amerikanska frihetens väg ut ur förmörkelsen."

Det är, som nästan alltid när det gäller pressens reaktioner inför USA, fråga om ett å ena sidan, å andra sidan. Jag kan inte finna annat än att om man å ena sidan kunde finna vissa (visserligen generade) ursäkter för president Kennedys totalt misslyckade aktion mot Kuba, så kan man å den andra i den nuvarande utrikespolitiska situationen inte finna några ursäkter alls. President Johnsons och hans medhjälparens handlingssätt i Vietnam och Dominikanska republiken är för mig ingenting annat än brottsliga handlingar, ett hänsynslöst åsidosättande av enskilda staters frihet och från ingen rimlig synpunkt mer välmotiverat, "bättre" eller mer försvarbart än Sovjets kväsande av revolten i Ungern.

Framför allt kan det inte försvaras eller balanseras av att amerikanska medborgare återfått sin för andra demokratiska stater självklara rätt att ta emot kommunistisk litteratur "per post"!

Den – för att använda ett amerikanskt ord – "meekness" som utmärker den svenska regeringens och den svenska pressens reaktioner när det gäller politiska övergrepp från amerikanskt håll har alltid förvånat mig. Ett halvårs kontakt (1960) med – jag väljer på måfå – kanadensisk press, som bättre känner USA från dess intensivt kapitalistiska sidor och dessutom har större politisk anledning att hålla tungan rätt i mun, öppnade en pressvärld av ogenerad kritik, hån, förakt, besvikelse och – framför allt – mod. Då gällde det U2-affären. Den svenska pressens reaktion liknade, vid jämförelse, en blaserad höjning på ögonbrynet.

Den svenska pressens – inte minst Dagens Nyheter – engagemang i Amerika kan i mångas ögon mest likna ett beroende. Vad är det man är rädd för? Det är alldeles uppenbart vad det är man är rädd för. Man är rädd för att gälla för kommunist.

Om man säger att oskyldiga dominikanska medborgare skjuts som boskap av amerikanerna, då kan det – i vems öron? – låta som en kommunistisk slogan. Ändå är det sant. Om man karaktäriserar USA:s framfart i Vietnam som "imperialistisk", då kan det låta som ett citat ur ett tal av Kosygin. Så man säger det inte. Ändå är det sant.

Och om man deklarerar att med Lyndon Johnson återvänder spöken från trettioalet, skuggor som i det längsta stödde nazismen med vapenleveranser, som såg det bristande Europa som ett frodigt spekulationsobjekt och som senare helst ville spärra in folk som talade för "en andra front", då har man närmat sig händelsen.

Amerika för f. n. en politik som sätter freden i fara, men man säger det inte.

Det var under Ungernkrisen som Herbert Tingsten skrev sin berömda ledare om att ingen skulle starta ett krig för Ungerns skull.

Gäller formuleringen, omformulerad, också nu?

Det naturliga vore, för pressen, att vända president Johnson och hans utrikespolitiska rådgivare ryggen – i förakt. De har visat sig totalt hänsynslösa mot opinionen och förnuftet. De har för länge sedan förverkat sin rätt att spela rollen som något slags "Västerlandets

ledare". De spelar cyniskt på två av de fundamentala och traditionella karaktärsdragen hos sina landsmän: den vanvettiga kommunistkräcken och den löjeväckande nationalismen med flaggor och Gud som ingen amerikansk president har underlåtit att stärka. De verkar oavbrutet i denna det amerikanska folkets "blinda punkt". När Johnson förklarar (Newsweek) att han kan stödja sig på 64 procent av det amerikanska folkets sympatier stödjer han sig, med samma blöta cynism som de kommunistiska ledarna, på en indoktrinering.

I det jagande ljuset från de senaste månadernas händelser ter sig, avslutningsvis, hela atombombspolitiken fantastisk och enfaldig. Varför har vi, i ett anfall av tillit, gått med på att Amerika ensamt har atomvapen – vid sidan av Ryssland? Varför har vi inte, mot bakgrunden av våra potentiella möjligheter att tillverka atomvapen, använt utpressning och fordrat att vi avstod bara om Amerika och Ryssland skrotade ner?

Det finns inte längre någon plats vare sig för tillit eller å ena sidan, å den andra.

Hur mycket jag än är fäst vid Amerika som land, så kan jag inte längre tro på det, än mindre lita på det. Det finns kanske inte så mycket att säga för de Gaulle. Men det finns mer och mer, för varje dag mer, att säga för ett enat, socialistiskt Europa.

Dagens Nyheter 1/6 1965

Amerika och vi – Ledare i Dagens Nyheter 6/6 1965

I sitt "Brev till en svensk tidning" finner Lars Forssell att när det gäller pressens reaktioner inför USA är det nästan alltid fråga om ett å ena sidan, å andra sidan. Själv har han kommit fram till att USA:s politik i Vietnam och i Dominikanska republiken ingenting annat är än brottsliga handlingar – varken mer välmotiverade, "bättre" eller mer försvarbara än Sovjets kväsande av revolten i Ungern. Den svenska regeringen och den svenska pressen är alltför beskedliga när det gäller politiska övergrepp från amerikanskt håll. Pressens – inte minst Dagens Nyheter – engagemang för Amerika kan i mångas ögon mest likna ett beroende; man är rädd för att gälla för kommunist. Det naturliga vore att vända president Johnson och hans utrikespolitiska rådgivare ryggen – i förakt.

Så långt Lars Forssell – i ett inlägg som uttrycker en vända han inte är ensam om. Den finns i stora delar av vår värld; den finns hos flertalet svenskar och i svensk press. Låt oss också redan från början konstatera att några av hans iakttagelser är riktiga – andra åter skjuter långt över målet. I våra analyser av amerikansk utrikespolitik har det funnits plats för skilda argument – eller för att använda Forssells uttryck – plats för ett å ena sidan, å andra sidan. Vi har inte begagnat oss av termen "brottsliga handlingar" eller funnit fog för en jämförelse mellan Vietnam–Dominikanska republiken och Ungern. Vi har slutligen inte följt Forssells rekommendation att vända president Johnson och hans rådgivare ryggen i förakt.

Allmänna synpunkter, för att inte säga anklagelser av Forssells slag förekommer ymnigt – kanske mera ymnigt än han själv föreställer sig. Varför gav inte tidningen klart besked i fråga a, vad tyckte ni egentligen i fråga b? Å ena sidan. Å andra sidan: så bra att tidningen sade ifrån på skarpen; det är just sådant som ledarsidan är till för! (Alternativt: Jag har prenumererat på tidningen i tjugu år, men efter ledarsidans senaste skrivelser kommer jag att säga upp prenumerationen.) Det är befriande när tidningar säger ifrån och det känns befriande att kunna säga ifrån. Men det vore nedslående om det verkligen förhöll sig så att svart och vitt var de enda färger som borde användas på en ledarsida.

För oss känns det nödvändigt att inte bara tycka, utan att också analysera utan att tycka, diskutera utan att lovorda, förklara utan att fördöma. Lars Forssells ideal tycks vara en tidning som är en institution vilken serverar de rätta synpunkterna och vilken vid behov skriver ut

handböcker för läsekretsen. Men i dagens värld måste målet snarare vara att inte förenkla och förgrova debatten om komplicerade frågor, att ständigt på nytt pröva attityder och positioner.

Nu menar Forssell att Vietnam och Dominikanska republiken inte är komplicerade frågor, det är bara att konstatera att vi här står inför ett Ungern på nytt och resolut vända ryggen till. I stället har den svenska pressen "beskedligt" sökt diskutera kriserna och möjligheterna att komma ur dem. Forssell talar med exempel från Kanada om hur mycket bättre det är med en "pressvärld av ogenerad kritik, hån, förakt, besvikelse och –framför allt – mod". Han kunde ha valt bättre. Kanadapressens skrivelser speglar ofta ett alldeles speciellt problem; storebrorskomplexet gentemot USA. Forssell uppfinner emellertid i stället raskt ett komplex för den svenska pressen: rädslan för att gälla för kommunist. Belägget för denna hans hypotes är att tidningarna i allmänhet inte skriver om USA som Kosygin uttrycker sig. Och som, i det här fallet, Lars Forssell uttrycker sig.

Det är riktigt att flertalet svenska tidningar inte likt ryssarna koncentrerar sig på att fördöma USA – ens inför uppenbara amerikanska missgrepp och omdömeslösheter. I stället söker de förklara, förstå och kanske hoppas. Så sker också i stigande utsträckning när det gäller Sovjet – och Kina. Det innebär inte att vi kan sätta likhetstecken mellan Sovjet–Kina och USA.

Vad är det som enligt denna tidning gör att varken Vietnam eller Dominikanska republiken framstår som ett nytt Ungern? Kanske blir det till sist bara en sak. USA är inte som Ryssland ett slutet samhälle, där den storpolitiska debatten är förbehållen en handfull ledare. Det amerikanska systemet tillåter – i bästa fall uppmuntrar det – debatt om nationens medel och mål. Kommunistiska tvivel, kommunistisk kritik fick ingen plats i Ungerndramat. Självfallet önskar vi att amerikanska tvivel, amerikansk kritik skall spela en större roll än för närvarande i fråga om både Vietnam och Dominikanska republiken – men hoppfullt och viktigt är att mot statsledningen avvikande uppfattningar över huvud taget tillåts komma till uttryck. För människor vilka i dag upplever tillvaron som offer för amerikansk utrikespolitik är detta ingen tröst; i morgon kan det innebära en chans till bättre ömsesidig förståelse och fredligare samlevnad.

Vi tänker inte vända Amerika ryggen. Vi tänker inte ens vända ryggen mot Sovjet – eller Kina.

Sven Lindqvist: "Förklara, förstå och kanske hoppas"

Jag har med förvåning läst Dagens Nyheters svar till Lars Forssell i ledaren den 6/6. Mycket av vad som sägs där kan jag utan vidare hålla med om – att i förakt vända ryggen åt Amerika är t. ex. en attityd som jag inte hyser någon sympati för. Men ledaren innehåller också följande avsnitt:

Vad är det som enligt denna tidning gör att varken Vietnam eller Dominikanska republiken framstår som ett nytt Ungern? Kanske blir det till sist bara en sak. USA är inte som Ryssland ett slutet samhälle, där den storpolitiska debatten är förbehållen en handfull ledare. Det amerikanska systemet tillåter – i bästa fall uppmuntrar det – debatt om nationens medel och mål. Kommunistiska tvivel, kommunistisk kritik fick ingen plats i Ungerndramat.

Man kan av den citerade passagen få det intrycket att huvudorsaken till att varken Vietnam eller Dominikanska republiken för Dagens Nyheter framstår som ett nytt Ungern är att ryssarna inte kunde, men amerikanerna kan kritisera sin statslednings utrikespolitik. Om detta verkligen skulle vara huvudskillnaden mellan de tre tragedierna, så framstår den svenska opinionens reaktion som oförklarlig. Antingen var reaktionen överdriven då eller också är den överslätande nu.

Kanske minns ännu någon vad som stod i svenska tidningar när Ungern våldtogs. Vi vände oss då inte bara eller ens främst mot att den storpolitiska debatten i Sovjet är förbehållen en handfull ledare. Vad som upprörde den svenska opinionen under Ungernkrisen var en stormakts flagranta övergrepp mot en liten nations självbestämmanderätt, dess brutala kränkning av ett folks rätt att resa sig ur förtrycket. Vi ansåg att de värden som Sovjet i högtidliga sammanhang säger sig företräda hade krossats under stridsvagnarna i Budapest. Nog var väl ändå dessa moraliska synpunkter i viss mån på sin plats?

De som den gången ville ”förklara, förstå och kanske hoppas” sade att upproret var stimulerat av utländsk propaganda och förväntan om utländsk intervention; de sade att ryssarna inte hade något annat val än att ingripa med våld när Ungern hotade att glida ur blocket. Men var inte det raseri och den indignation vi då kände ändå befogade?

Om vi gör det tankeexperimentet att den ryska statsledning som fattade beslutet om ingripande i Ungern hade tillsatts på demokratisk väg och hade tillåtit kritik – skulle detta på något sätt ha rättfärdiggjort det ryska handlandet? Givetvis inte. Om det i Sovjet hade funnits en uttalad men politiskt vanmäktig opposition mot våldet i Ungern – skulle det då ha varit en anledning för oss att dämpa vår kritik mot aktionen? Det borde väl snarare ha uppmuntrat oss att med vår kritik på allt sätt försöka stödja dessa förnufts och humanitetens röster.

Att det sovjetiska systemet förbjuder en opposition som det amerikanska tillåter är givetvis ett utmärkt, ja avgörande skäl att föredra det amerikanska styrelseskicket framför det sovjetiska. Men när det gäller att jämföra och bedöma tre specifika utrikespolitiska engagemang förefaller det mig som om en rad andra faktorer skulle vara mera relevanta. Jag tänker exempelvis på frågor som dessa: Har revoltförsöket stöd hos folkmajoriteten? Innebär stormaktens ingripande mot revolten en kränkning av internationell rätt? Ökar eller minskar den riskerna för ett förintelsekrig? Kan man hoppas att stormaktens ingripande på lite längre sikt skall medföra större frihet och bättre sociala förhållanden för folkets breda lager än vad som skulle ha blivit fallet om revolten fått ha sin gång? Är stormaktens intervention avsedd att stödja en politik som när det gäller en större enhet – en grupp av länder eller en hel världsdel – framstår som realistisk och önskvärd?

Det är givetvis inte alltid lätt att ha en övervägd mening om svaret på sådana frågor när man skriver löpande kommentarer till dagsläget. När det gällde Ungern och Dominikanska republiken måste bedömningen dessutom ske mycket snabbt. I Vietnamfrågan har vi däremot haft många år på oss att pröva den amerikanska politikens hållbarhet, och det är först de senaste månaderna som krävt snabba avgöranden. Det borde inte vara nödvändigt att i en sådan situation falla tillbaka på att den amerikanska opinionsfriheten är att föredra framför kommunistisk likriktning – i synnerhet om man samtidigt medger att denna opinionsfrihet inte är någon tröst ”för människor vilka i dag upplever tillvaron som offer för amerikansk utrikespolitik”, utan först i en framtid kan innebära chans till bättre ömsesidig förståelse och fredligare samlevnad.

Det är inte lätt att förklara och förstå den långa rad av grundläggande missgrepp i Fjärran Östern-politiken som nått sin kulmen i USA:s nuvarande desperata situation där. USA och i ännu högre grad dess asiatiska stödregeringar har gång efter annan sökt militära lösningar på problem som egentligen är sociala, ekonomiska och politiska. USA har konsekvent underskattat kraften i den förening av nationalism och sociala rättvisekrav som förde kommunisterna till makten i Kina och nu hotar att ge dem makten i Vietnam. Med sömngångaraktig säkerhet har USA tytt sig till personer och samhällsklasser som visat sig oförmögna att skapa stabila och framstegsdugliga stater.

Det är ännu svårare att hoppas. Kan man hoppas att ett nederlag i Vietnam skulle komma amerikanerna att tänka om? De har en gång förr och i mycket större skala lidit detta nederlag.

Att sociala åtgärder inte kan ersättas med militära bevisades redan i Kina 1949. Det har inte hindrat USA från att i Vietnam satsa på precis samma typ av korrupt familjediktatur utan folkligt stöd som ledde till katastrof i Kina. Och nu, när katastrofen närmar sig även i Vietnam, så möter amerikanerna den på samma sätt som den gången, bara med ännu mera omfattande, ännu mera direkt intervention.

Kan man hoppas att en seger i Vietnam skulle komma amerikanerna att tänka om? Det vore ju orimligt att begära sociala och politiska reformer i dagens krigshärjade Vietnam – först måste det militära läget stabiliseras. Så kan man argumentera. Men i Syd-Korea har det militära läget varit stabiliserat ända sedan Koreakriget – och vad har utträttats där?

Amerikanerna ligger som de bäddat i Vietnam. Nu försöker de återropa Genèveavtalet, som de vägrade att underteckna och vars bestämmelser om återförening, val, förbud mot upprustning och förbud mot införande av främmande trupper de i ännu högre grad än motsidan har nonchalerat. Nu försöker de genom att bomba sönder Nord-Vietnam bemästra en situation som har sina rötter i många års vanstyre under deras beskydd. Den rättsliga grunden för dessa bombningar är såvitt jag förstår obefintlig – de företas med den starkares rätt. Jag kan inte hoppas att bombningarna skall lyckas. Jag kan inte se dem som någon lösning på den vietnamesiska situationen, ännu mindre på den rad av liknande situationer som kommer att uppstå – om inte amerikanerna i grund ändrar sin hittillsvarande politik.

Problemets kärna tycks mig vara att förhållandena i Asien kräver någon form av social revolution. Kan inte amerikanerna och deras stödregimer genomföra den, så kommer kommunisterna att göra det. Amerikanerna skulle, tillspetsat uttryckt, behöva vara bättre kommunister än kommunisterna själva för att kunna spela en ledande roll i Asien. Deras motståndare står färdiga med teoretisk övertygelse och praktisk erfarenhet, beredda att företa sin typ av revolution. Amerikanerna möter dem med tafatta hjälpåtgärder, vilkas effekt snabbt omintetgörs av det sociala system USA samtidigt beskyddar. Den amerikanska opinionen tycks ännu inte vara mogen för något annat. Och även om viljan skulle finnas, så är hindren formidabla.

Jag fruktar att det kanske redan är för sent att hoppas på Amerika i denna del av världen. Till den belastning som Västerlandets koloniala förflutna utgör har lagts USA:s roll som garant för ett fallfärdigt status quo. Kanske har det redan nu gått så långt att varje initiativ från USA:s sida – vore det än så positivt – skulle mötas med misstro och hån från de samhällsgrupper som i framtiden kommer att bära upp utvecklingen där. Och varje bomb som faller i Vietnam, varje amerikansk soldat som landsätts ökar utsikterna till att det kommer att gå så.

Detta är enligt min mening det fruktansvärda som håller på att ske i Vietnam – USA och därmed Västerlandet är på väg att fullständigt isoleras från de nationellt och socialt motiverade krafterna i Asien.

Sådana synpunkter har givetvis inte saknats i svensk press; men jag tycker inte att de har framförts med tillräcklig kraft. Orsaken är väl just den som Dagens Nyheters ledare anger: vi tror på det system med fri åsiktsbildning och självbestämmanderätt för vilket USA är den mäktigaste förespråkaren. Men vår lojalitet mot systemet får inte – som för kommunisterna – hindra oss att se när USA trampar dess grundläggande principer under fötterna, missbrukar sitt ledarskap och därigenom sätter oss alla i fara. Rätten till kritik förpliktar oss inte att låta bli att bruka den.

Dagens Nyheter 9/6 1965

Folke Isaksson: "Vi prisar det svenska i människan"

Det finns en tröghetens lag som tycks styra allt i detta land, en tveksamhet inne i själva mörkret hos oss.

Det är inte enbart fråga om ett nordiskt temperament, en oförmåga till blixtnabba reaktioner, utan också om en brist på ödmjukhet och öppenhet. Det har något att göra med den lugna, trygga utveckling som det svenska samhället genomgått; vi har svårt att förstå behovet av revolutioner i världen, därför att vår egen samhällsform uppstått genom evolution.

Vi vaknar långsamt, och världen har redan passerat oss. Vi låter de stora konkreta frågorna vara, i en falsk känsla av på en gång vår egen obetydlighet och vår egen betydelse. Världens ögon vilar på oss, det gäller att vi inte förivrar oss, och så undviker vi exempelvis att ens skicka en observatör till neutralist-mötet i Belgrad 1961, även om det kunde ha varit intressant. Vi är rädda för att binda oss, intensivt upptagna av att vara ett moraliskt föredöme, att iakttaga ett värdigt uppträdande. Sedan denna nästan ofrånkomliga tanke: Vi kan ju ändå ingenting göra. Vi lägger ned vår röst, vi tillsätter en expertkommitté, vi nyanserar vårt ställningstagande till dess det inte längre är ett ställningstagande, utan bara ett betänkande.

Vi är oerhört rädda för passioner. De brutala strömkantringarna skrämmer oss, och vi värjer vår politiska oskuld.

Vi har våra små problem, givetvis, och ingen bör förmena oss dem. På Dagens Nyheters förstasida står det en dag "Revoltmän: Vi kämpar för vår ö". Det är inte en intervju med överste Caamaño. Det handlar inte om Dominikanska republiken utan om Lidingö.

I motsats till Lidingö är förstasidan Dominikanska republiken bara en halv ö. Om mänskligheten gäller dock fortfarande Donnes ord om att ingen människa är en ö. Världen är odelbar, fastän ständigt söndrad, och det som i denna stund sker i Vietnam eller i Santo Domingo handlar inte bara om dem, utan också om oss. Det handlar om världens framtid, om den undergång som man håller på att bereda åt oss och om den förnuftiga lösning av brännande problem som trots allt ligger snubblande nära. I detta komplex ryms också de mindre frågorna.

Liksom Lars Forssell tycker jag att våra tidningar sviker, inte minst denna tidning, men inte bara tidningarna. Sverige sviker. Dagens Nyheter är en svensk tidning. Den kallar sig i reklamen för "den fria tidningen" och ömmar för frihetens sak. Den tar ställning i små och stora frågor, men grips ibland, som rimligt är, av tveksamhet. "För oss känns det nödvändigt att inte bara tycka, utan att också analysera utan att tycka, diskutera utan att lovorda, förklara utan att fördöma", heter det i pingstdagens ledare. I motsats till Lars Forssell tror jag inte att det är fråga om diplomatiska hänsynstaganden när Dagens Nyheter uttrycker sig försiktigt i storpolitiska sammanhang, inte "fördömer" utan "förklarar". Det är i någon mån en liberal attityd, och kanske är det detta förhållningssätt till materialet som gjort den liberala pressen så överlägset rörlig jämfört med den socialdemokratiska eller konservativa.

Det är en ansvarig inställning att undvika klichéer och känslösvall. Det handlar inte om anpasslighet utan om en strävan till objektivitet att mitt i tumultet av emotioner, halvsanningar och osanningar vara saklig, så som Kennedy nyss och Kosygin nu. Man skriver med små svarta bokstäver, ty de stora, de ångande, de brinnande orden har använts alltför mycket i vår tid. Därför talas det i Dagens Nyheter den 30 april, två dagar efter den amerikanska landstigningen i Santo Domingo, om USA:s "tidigare ytterst okloka inställning gentemot Dominikanska republiken" och inte om den barocka, den upprörande, den brottsliga inställningen, vilket allt hade varit ungefär lika befogat i sak.

Jag finner det begripligt att man skriver så, och samtidigt är denna balansakt grotesk.

Politik handlar inte bara om känslor, det är sant. Men politik handlar också om känslor och om levande människor. Utesluter man människorna ur resonemanget för att inte förlora balansen – bondsönerna som tvångsrekryteras till den ena eller andra armén i Syd-Vietnam, folket på Santo Domingos gator som gör uppror mot en diktatur – så kan man göra vilka avvägningar som helst och sedan acceptera vilken händelseutveckling som helst som ofrånkomlig, bombmattan mot Nord-Vietnam som skrämde oss nästan till hysteri när den bara var ett politiskt-strategiskt uppslag i Goldwaters valt. Detta kan också kallas för eskalation.

Här bör man därför inte tala om en ansvarighet utan om en ängslig förnuftsmässighet. Ibland kan denna hållning ta sig parodiska uttryck. I samma lilla DN-ledare där den amerikanska inställningen till Dominikanska republiken betecknades som ”ytterst oklok” heter det bl. a. att det är ”oundvikligt” att man ställer sig skeptisk till de amerikanska uppgifterna om att interventionen företagits för att ge skydd åt amerikanska medborgare, men att uppgifter ”samtidigt” inkommit enligt vilka det rådde ”praktiskt taget inbördeskrig i landet”. ”Under sådana förhållanden talar en övervägande sannolikhet för att den amerikanska trupplandsättningens syfte verkligen är vad den uppges vara.”

Här är det alltså inte längre fråga om att pröva och analysera, utan om en ren kolartro, inte om en ”förklaring”, utan om bortförklaringar. New York Times uttrycker sig inte så tassande, och Observer, en liberal tidning i Europa, visar varje vecka att man både kan ta ställning och pröva sig fram förutsättningslöst.

Jag önskar inga trumvirvlar i Dagens Nyheter. Men jag föreställer mig att det inte längre räcker med att vara upplyst, som Dagens Nyheter, eller neutral, som Sverige. Vi har vår fasta borg, men omkring oss förändras världen genom konvulsioner.

Jag är enig med Dagens Nyheter ledarskribent den 6 juni om att Vietnam är ett komplicerat problem. Däremot tycker jag inte att Dominikanska republiken borde vara en svår fråga. Där utbröt en spontan resning mot en korruperad diktatur, som anslog 5 procent av budgeten till undervisning och 35 procent till militära ändamål. När folket i Santo Domingo praktiskt taget hade segrat över militären ingriper USA med vapenmakt, 22 000 soldater. Det utbryter ett inbördeskrig och Amerika satsar till att börja med demonstrativt på de reaktionära. Sedan fryser kriget fast och är i dag fortfarande förpuppat, mycket tack vare världssopinionens reaktion och FN:s ingripande.

Jag tycker detta är ett otvetydigt skeende, minst lika otvetydigt som det som nyss skedde i Budapest och jämförbart med vissa delar av det drama som en gång fullbordades i Spanien. Men Dagens Nyheter var inte i Santo Domingo.

Vietnam är ett vansinne, och att rättvist fördela skuld och oskuld mellan de inblandade går inte. Så som jag ser det representerar ändå Viet Cong frihetens sak, som FLN gjorde, samtidigt som det naturligtvis representerar våldet. Den sydvietnamesiska armén representerar Amerika, och Amerika representerar i denna del av världen sig självt, sina egna fördomar, sin egen ångest, sin sjukdom, och i högre grad än någon annan av de medverkande våldet och terrorn. Det förefaller mig uppenbart att Amerika förr eller senare kommer att förlora, så som fransmännen förlorade. Kina? Kina är kanske aggressivt, Kina har sin stora plan för Asiens eller världens förvandling, men Kina för i detta nu inget krig. Kina för inget krig i Vietnam och inte heller i Mexiko. USA:s egen säkerhet är inte hotad, men amerikanska plan faller bomber mot mål i Nord-Vietnam, som ligger tio svenska mil från Kinas gräns. (Man kan undra vad man skulle säga i Texas, ifall kinesiska plan bombade Chihuahua.)

Amerika prövar verkligen i dag dem som älskar henne. Själv älskar jag inte Amerika, men jag har som miljoner andra människor i världen en svaghet för Amerika, ”möjligheternas land”. Jag tycker illa om Amerika, och jag tycker mycket om Amerika, men jag kan i dag inte

blunda för det faktum att detta är en nation med revolutionära traditioner som tagit till sin uppgift att bekämpa revolutioner i hela världen, utom när de kommer från höger.

Det finns alltid ett hopp i Amerika, massor av hopp, så har jag tidigare tänkt. Det är emellertid mer anmärkningsvärt att Lyndon Johnson inte låter människor i Mellan- och Sydamerika tycka vad de vill om politik än att motsägelser tillåts inom landet. Opposition mot en politik om vilken Barry Goldwater har sagt, apropå Dominikanska republiken, att ”det var så riktigt att det inte kunde bli riktigare”.

Det finns en tråkig mjäkighet i Sverige, som Lars Forssell pekar ut, och onödigt ljusblå illusioner om det land som satt sig självt att vakta friheten i världen. Vi är sådana och tänker så, och det är i och för sig knappast upprörande. Däremot finner jag det upprörande och oroande att vi inte får mer informationer utifrån och att vi inte bättre sovrar de informationer vi får.

Dagens Nyheter talar med stolthet om den fria debatt om amerikanska missgrepp och omdömeslösheter som utvecklas i USA. Det låter sig sägas, det är alldeles sant, men Dagens Nyheter har knappast gjort denna diskussion rättvisa. Det har inte stått någonting, eller praktiskt taget ingenting, om studentrevolten vid Berkeley förra hösten. Lika litet har skrivits om den spontana och organiserade opposition mot Johnsons politik i Vietnam och Sydamerika som på sistone gjort sig hörd vid en rad colleges och universitet. Man har hållit massmöten, vid Berkeley med 15 000 studenter och 700 professorer närvarande. Det har inte gjorts några reportage om detta, fastän Dagens Nyheter har två korrespondenter i USA. Det finns också opposition i kongressen, och om detta har det verkligen stått några rader i tidningen. Däremot har jag väntat förgäves på en sammanställning och allmän värdering av dessa tendenser. Om målsättningen behöver ju ingen tveka. Men i hur hög grad är denna rörelse en rörelse, och hur är den sammansatt och vad kan den tänkas utträta? Om detta i Dagens Nyheter ingenting. Inte heller minsta lilla intervju. Jag kan förstå att det kan vara svårt att komma till tals med någon av de oppositionella eller tveksamma senatorerna, Morse, Gruening, Clark, Church, Mansfield, Fulbright, men det finns många representativa intellektuella som skulle kunna ge svar, Linus Pauling, Lewis Mumford eller poeten Robert Lowell.

Ändå är denna passivitet en mindre underlåtenhetssynd. Jag finner det mycket mer egendomligt att den utomordentlige Sven Öste, Dagens Nyheter's flygande reporter, nyss gjorde två resor till den lilla staden Lewiston i Maine och till Cape Kennedy, men inte till Santo Domingo. Han har annars de senaste åren skickats till snart sagt alla politiska oroshärddar, vid ett tillfälle i sporrsträck från Havanna till den indisk-kinesiska gränsen.

I stället uppbyggde Dagens Nyheter den 4 maj sina läsare med en skildring – utan något redaktionellt tillrättaläggande – av hur svenskar byggde upp det dominikanska flygvapnet under Trujillo, vilken tyvärr enligt herr Lennart Engerby (och signaturen Gaut) mot slutet av sin långa regering lämnades i sticket av USA, som tidigare inte haft någonting emot att han mördade och torterade människor med en uthållighet och uppfinningsrikedom som vida överträffade Fulgencio Batistas. Så var det färdigt med stabiliteten i det landet, suckar Trujillos förre kapten. ”Men våra gamla Mustangar tycks att döma av de senaste rapporterna flyga än – vilket ju innebär att markorganisationen fortfarande fungerar som den skall. Alltid roligt att veta att något man varit med om att bygga upp står för sig, för både tropiska orkaner och revolter ...”

Det går naturligtvis att säga att det finns ett folkligt behov av äventyrsskildringar sådana som den om Lennart Engerby. Svenskar är i farten överallt och riskerar sina liv, fastän de samtidigt enligt nyhetsrapporterna oftast ”befinner sig väl”. (Vid en revolt i Irak för ett par år sedan lät det så här i Sveriges Radio: ”Svenskarna i Bagdad befinner sig väl. Svenskarna uppehåller sig

tills vidare inomhus.”) Ändå är ju inte allt som händer svenskar intressant. Eller en tidning har att väga det intressanta mot det intressanta och göra sitt val. Men man intervjuar inte en f. d. svensk Waffen SS-are som en gång slogs i trakten av Rostov, därför att Rostov av någon anledning återigen spökar i nyhetstelegrammen.

Några dagar efter Gauts intervju fick vi genom Expressen, som verkligen hade en man på plats, höra i vilka ärenden de svenska planen flög. De flög för generalerna och storgodsägarna, de flög mot folket, och de amerikanska ockupanterna stod med händerna i byxfickorna och såg på. Sedan kunde man i Santo Domingo räkna minst ett tusen lik.

Låt mig säga det än en gång: Sverige sviker. Sverige sviker inte i första hand därför att Sverige inte hjälper, eller hjälper så beskedligt, ”smulhjälpen” (DN 3/6), utan därför att Sverige försöker placera sig ovanför världshändelserna. Sverige är ingen ö, menar Per Wästberg, och visst har vi här, i en behagligare ram, alla möjliga obehagligheter utom krig och hungersnöd. Ändå är vi benägna att se Sverige som det efterföljansvärda exemplet och att uppfatta avvikelser från den mittlinje vi stakat ut som stötande. Den svenska u-hjälpen har tillitsfullt satsat på ”moderata” länder, Tunisien och Etiopien exempelvis, och i stort sett har man lyckats bortse från att dessa sympatiska länder är diktaturer. Gentemot nationer av Guineas eller Ghanas typ, ”extremistiska” stater med vänsterinriktad styrelse, har vi däremot visat en märkbar skepsis. Jag föreställer mig att det blev någon förvirring i Nib när den fine Nyereres Tanganyika blev federationen Tanzania, som öppnade dörrarna för östtyskar och kineser.

Den svenska inställningen till världen skulle med Sandro Key-Åbergs ord kunna karaktäriseras: ”Vi prisar det svenska i människan, vi prisar Andersson.” DN-debatten i våras om Amerikas krig i Vietnam kom nästan genast att handla om oss. Mindre om Lyndon Johnsons ansvar än om vårt ansvar, mindre om deras lidande än om vår förmåga och oförmåga att känna medlidande, mindre om deras liv än om vår inlevelse. Jag vet inte om vanligt folk och intellektuella, regering och opposition i Sverige innerst tänker sig att vi befinner oss i en undantagsställning, men ibland uppträder verkligen svenskar som om det förhöll sig så. Världen är till för vår skull: att sälja vapen till, att investera i, att utöva välgörenhet mot, att moralisera över.

På det otänkbara har vi redan tröttnat att tänka: Dr Strangeloves vansinne, den elektriska impuls som skall utlösa undergången, tre minuter då de flesta lever vidare obekymrade medan tiden jagar mot sitt slut. Allt det andra är tänkbart, Vietnam och Sydamerika. Allt detta är konkret, mänskligt och här går det att göra något.

Det är på tiden att vi äntligen lämnar vår komfortabla förskansning och ger oss ut bland nationerna. Det betyder att vi också måste offra något, och inte bara vår bekvämlighet. Vi har allting att vinna.

Dagens Nyheter 10/6 1965

Olof Lagercrantz: Världen som en enhet

Folke Isaksson skrev (DN 1116) att vårt land behärskas av tröghetens lag, att tveksamhet gått oss in i märgen. Vi svenskar, sade han, är oförmögna till blixtnabba reaktioner, ”vi har svårt att förstå behovet av revolutioner i världen”, ”vi låter de stora konkreta frågorna vara”, ”vi är oerhört rädda för passioner”. Dessa egenskaper och denna mentalitet leder till att vi sviker vår roll i världen. Våra tidningar, *Dagens Nyheter* inräknad, sviker. Landet som helhet sviker. Folke Isaksson preciserade genom att säga att vårt svek inte i första hand består i att vi lämnar de fattiga länderna en så futtig hjälp, utan däri att ”Sverige försöker placera sig ovanför världshändelserna”. Han slutade: ”Det är på tiden att vi äntligen lämnar vår komfortabla

förskansning och ger oss ut bland nationerna. Det betyder att vi också måste offra något, och inte bara vår bekvämlighet. Vi har allting att vinna.”

Är det möjligt att, som Folke Isaksson gör, tala om Sverige och svenskarna som entydiga begrepp? Den svenska *utrikespolitiken* kan karaktäriseras. Den har under detta sekel varit neutralistisk. Men är det meningsfullt att kalla en sådan politik svekfull? Finns det länder som uppträtt mindre själviskt? Hur skall man bära sig åt för att döma i en tävlan i världsmoral? Inte blir det meningsfullare om man påstår att det svenska folket sviker. Hur skall man bevisa att det finns fler människor i andra länder som förstår behovet av revolutioner än hos oss! Är man mindre ”intensivt upptagen av att vara ett moraliskt föredöme” på Kuba än i Sverige!

Kan man ens om en tidning som Dagens Nyheter säga att den sviker, om man inte vårdar sig ytterst noga om distinktionerna? Ledaravdelningen med sina osignerade artiklar kan man betrakta som ett slags kollektiv personlighet. Denna personlighet har förändrat sig ganska mycket genom åren och fortsätter att förändras. De åsikter som där förs fram är resultatet av en handfull människors samarbete.

De människor däremot som har det närmaste och dagliga ansvaret för tidningens nyhetsidor har ambitionen att bjuda så många och så rena fakta som möjligt. Det betyder inte att tidningens medarbetare är oengagerade, men att ett av deras mål är att ge en objektiv spegling av världen så att tidningens läsare på grundval av dessa speglingar själva skall kunna bilda sig en uppfattning.

Folke Isakssons exempel på brister i tidningens bevakning och ståndpunktstaganden synes mig tillfälliga, nästan bisarra. Han uppehåller sig utförligt vid en intervju som vi den 4 maj publicerade med en man som varit med om att bygga upp det dominikanska flygvapnet. Vi publicerar ständigt sådana okommenterade intervjuer med människor av skilda öden och åsikter. Inte kan man dra slutsatser utifrån ett sådant enstaka exempel. Lika lätt vore det då att bevisa att vi i oskäligen grad lät kristna, kommunister eller muhammedaner komma till tals i våra spalter. Vi har, säger Folke Isaksson, inte redovisat den intellektuella oppositionen i USA mot Johnsons politik. Ändå är det endast två veckor – den 28 maj – sedan vi hade en ledare som behandlade detta problem. ”Ägghuvudena kommer tillbaka” var dess titel.

Men jag polemiserar när det gäller dessa ting mera för formens skull med Folke Isaksson. Det betydelsefulla och viktiga i hans artikel är ju inte detaljerna, utan hans vision av hur människorna och länderna bör bete sig i vår tid. Innan jag går in på denna sak ett medgivande av allmän natur. Jag tror – och flertalet av mina kolleger torde mena detsamma – att den utrikespolitiska rapporteringen lider av viss slagsida genom den västliga dominansen på nyhetsbyråfronten. Vi är alla medvetna om att vi måste vara vaksamma, så att vi inte alltför ofta faller i sådana gropar som händelserna i Tonkinbukten 1963 höll redo för oss. Till snedvridningen bidrar att de östliga byråerna alltför ofta ställer sig oförstående till våra önskemål om insyn och nyheter. Vi förnekar naturligtvis inte heller att kritik ibland är berättigad när det gäller disponeringen av våra korrespondenter. Visst borde Öste ha varit i Santo Domingo. Han var där inte, ty han var förhindrad av privata skäl, men då vår utrikespolitiska bevakning genom Öste kommer på tal ligger det dock närmare till hands att tänka på alla de gånger han flammande rapporterade från Algeriet, Kongo eller Vietnam än på att hans röst en enstaka gång inte hördes genom smällarna i en av världens oroshärdar.

Men till huvudsaken! Föreligger det någon åsiktsskillnad mellan Folke Isaksson och oss som har ansvaret för denna tidning? Folke Isaksson vill blixtnabba reaktioner och passion. Han vill att vi i Sverige skall lämna ovanpåattityden. Han vill också att vi skall ta itu med de ”stora konkreta frågorna”. Jag har ingenting att invända. Men tillåt mig en självbiografisk utvidgning.

Jag har flera gånger i mitt liv varit hårt engagerad politiskt. Så hårt att endast en handlingslinje tycktes mig möjlig. Då Ryssland den 30 november 1939 anföll Finland menade jag att det var Sveriges plikt att med alla till buds stående medel hjälpa sin granne. Jag skrev tillsammans med Karl-Gustaf Hildebrand skriften "Finlands sak är vår", som spreds över landet i en miljon exemplar och vars rubrik slog igenom i propagandan. När freden kom den 13 mars 1940 och Finland, efter att ha förlorat så många tiotusenden av sina unga män, tvingades avstå en stor del av sitt land var jag övertygad om att katastrofen till en del berodde på att svenska regeringen vägrat genomföra för trupper väster ifrån som erbjudits Finland till stöd. Jag skrev i den fronttidning jag gav ut, liksom Folke Isaksson gjorde i sin artikel, att Sverige svikit. Jag gick ännu längre. Jag sade offentligt upp mitt svenska medborgarskap.

Jag tänker i dag med obehag för att inte säga plåga på mina reaktioner under Finlands vinterkrig. Jag förebrår mig inte därför att jag då engagerade mig så hårt. Det hade också personliga skäl. Inte heller har jag ändrat åsikt i huvudfrågan. Jag menar alltså att Ryssland gjorde sig skyldigt till en upprörande handling då det anföll Finland. Anfallet kan enligt min mening på intet sätt motiveras eller ursäktas av Rysslands oro för sina egna gränser. Det obehag jag känner hänger däremot samman med att jag den gången hade ett så litet antal fakta till mitt förfogande. Det ledde bland annat till att jag kom att delta i heroiseringen av den finska armén, en heroisering som kom att betyda ökat lidande för Finland. Jag ångrar också att jag den gången anklagade svenska regeringen för svek.

Låt oss anta att USA:s politik i Nord-Vietnam kan jämföras med Rysslands uppträdande mot Finland 1939. Jag har personligen svårt att finna förmildrande omständigheter i USA:s aktioner. Ännu svårare har jag att hitta ursäakter för det amerikanska ingripandet i Dominikanska republiken. Skall vi då sända ut en ny miljonskrift med titeln "Nord-Vietnams sak är vår"?

Jag vill svara på det här viset: Den största av de "stora konkreta frågor" som Folke Isaksson önskar att hans landsmän skall ta ställning till är existensen av två väldiga maktblock med vitt skilda samhällssystem. Det finns sprickor i blocken, det är sant. De samhällsdoktriner som dominerar inom dem är utsatta för förvandlingar och modifieringar. Dock är alltså motsättningen mellan dessa block huvudelementet i den största av världens konkreta frågor. I öster som i väster finns ett stort antal människor, kanske rent av majoriteter, vilka är bergfast övertygade om att fiendeblocket inte endast är ondskefullt och livsfarligt, utan att det därtill utvecklas i överensstämmelse med inneboende lagar vilka naturnödvändigt utlöser aggressioner. Dessa övertygelser och passioner – för att använda Folke Isakssons ord – representerar en väldig risk i världen i dag.

Masskommunikationsmedlen är en ny företeelse. Med deras hjälp sprids nyheter och opinioner med ljusets hastighet jorden runt. Många nyhetsmän, vare sig de arbetar i statliga företag eller i privata, begagnar sig medvetet eller omedvetet av förenklingar. En primitiv läsekrets vänjs att reagera på några få impulser. Svart eller vitt, nazist eller kommunist, socialist eller kapitalist. En uppgift för ansvarskännande människor som sysslar med ordet blir att söka fördröja reaktionerna, att föra in i bilden fler fakta, att påvisa verklighetens komplikation.

Detta är intet försvar för ljumheten. Jag försvarar ej de halvhjärtade, dem som inte vågar ta ställning, dessa som Dantes helvete utspyr och hans paradiset förnekar. Vad jag fruktar däremot är att vi låter någon delfråga som synes oss enkel och okomplicerad – exempelvis Sydafrika, de färgade i USA eller de ryska slavlägren under Stalin – bli alibin som skymmer det som är än mera angeläget. Vietnam hör till de stora frågorna, och jag menar att vi i den västliga världen på allt sätt måste anstränga oss att få den amerikanska regeringen att ompröva sin politik. Det är ju också vad Dagens Nyheter gång på gång har skrivit. När vi samtidigt ofta

framhåller de goda sidorna i det amerikanska samhället och när vi på bredaste möjliga front analyserar den politiska situationen, så sker det inte för att utsudda det som synes oss orätfärdigt i de amerikanska aktionerna. Det är förvisso ingen tröst för dem som slits sönder av bomber i Nord-Vietnam att de som faller bomberna åtnjuter en tryckfrihet i sitt hemland som man saknar i kommunistländerna.

Vad som driver oss att så långt det är oss möjligt uppmärksamma även sådana fakta som man kan fästa ett hopp vid är ångest och tillförsikt i förening. Vi fruktar de heta världsoptionerna, vi fruktar de känslornas tryckkammare där endast en gnista behövs för en explosion. Världen är en *enhet*, men insikten om vad det betyder kommer långsamt. Det betyder att var och en av oss mer än någonsin förr måste känna ansvar för alla, också för dem som uppträder som skurkar, också för dem som handlar oriktigt, också för dem som står i fiendeläger och hyllar idéer som synes oss fördömliga. Hoppet och tillförsikten ligger samtidigt i denna enhet. Ur den kommer en gång ett nytt samhälle att växa fram vars grundlinjer vi ännu knappast anar.

Dagens Nyheter 13/6 1965

Makt, mål, medel – Ledare i Dagens Nyheter 13/6 1965

”Demokratins seger och kris” heter ett redan klassiskt verk om det politiska skedet närmast före och efter första världskriget. Boken skrevs i mitten av trettitalet, då det började skymma i Europa mot en ny natt av krig och våld. Dess titel skulle kunnat vara avsedd att spegla situationen av i dag. Vi har nyligen firat tjuguarminnet av demokratiernas stora seger över det dittills dödligaste hotet mot deras system, men jubileet fördunklades av tunga krismoln.

Demokratins nya kris uppträder i mera förrådiska former än den förra. När det gällde kampen mot nazismen var det så uppenbart, så höjt över all diskussion, var de goda krafterna stod att söka – och var de onda fanns. Också den gången visste man att striden krävde offer bland de oskyldiga, värlösa och neutrala, bland dem som bara ville vara i fred. Men insikten härom fick vika för det tyngre argumentet att vapen – och alltmera effektiva vapen – var det enda som kunde undanröja det väpnade hotet mot allt mänskligt. I dag upplever vi hur demokratin genom den starkaste av sina medlemmar slungar ut krigsmaskiner åt skilda håll – välutrustade och överlägsna trupper i Dominikanska republiken, välutrustade trupper och bombplan i Vietnam.

Det är lätt att peka på några orsaker varför den i resurser och antal starkaste demokrati världen skådat försatt sig i dagens plågsamma läge. Genom sin styrka och sin känsla av ansvar drevs Amerika efter andra världskriget att ta ledningen för demokratierna; nationen intog en naturlig post, som väntat på den sedan föregående världskatastrof.

Ett ”system” hade slagits ut – och klotet delades genast mellan de två återstående. Båda betraktade varandra som dödsbringande hot, båda började rusta sig på nytt. För det stora flertalet i Västerlandet blev det naturligt att – i reglementerade former eller mera underförstått – lita till USA:s beskydd och därmed anta många av dess bedömningar och värderingar. Det blir måhända kommande generationers uppgift att söka skapa en rimligare bild av de två blockens inbördes relationer och/eller hot. De som upplevt det ursprungliga kalla krigets skilda faser kämpar här med stora svårigheter.

Det finns många tecken som tyder på att USA känner sig som arvtagare till mellankrigstidens England–Frankrike. Dessa två dåtida stormakter gav genom sin svaghet nazismen en chans. USA skall genom sin styrka förhindra att kommunismen någonsin får en chans, som om kommunismen var ett entydigt begrepp och alltid lätt att identifiera. Korstågen går åter – men nu till Dominikanska republiken och Vietnam. Vi nödgas underkänna detta historiska parallelltänkande – mera cyniskt genom att hänvisa till den nya situation som kärnvapnen

skapat, men också från politiska och moraliska utgångspunkter – därför att det tycks kunna leda till orimligt farliga framtidsperspektiv.

Men den vånda man känner inför amerikanska aktioner mot verkliga eller inbillade kommunistiska faror kan också leda till längre gående resonemang. När man hyser oro för Amerikas politik innebär det ofta att man hyser oro för det demokratiska systemets möjligheter att verka inom supermaktens ram. Den debatt som förs på Dagens Nyheters kultursida speglar framför allt ett avståndstagande från den nuvarande amerikanska regimen, en oro och ett främlingskap som gäller själva personlighetstypen hos presidentämbetets innehavare – i kontrast till hur hans företrädare uppfattades. Inför det politiska och mänskliga kaleidoskop som benämns Amerika ligger förenklingen, stereotypens frestelse alltid nära.

Kritiken riktas mot USA:s president, mot amerikansk mentalitet, mot det amerikanska systemet, men faller delvis i vidare cirklar. USA, ett demokratiskt samhälle, anser sig försvara demokratiska värden – utan att följa de spelregler vi normalt förknippar med systemet. En demokrati handlar på ett sätt som vi har svårt att acceptera, även om vi bemödar oss att ta hänsyn till dess innersta och mest komplicerade överväganden – några kritiker föranleds indirekt till en förkastelsedom över demokratin som sådan. Den har inte visat sig värdigare, klokare eller ”bättre” än kommunismen. Indignation, förkastelsedomar var nödvändiga när det gällde ett övergrepp av typ Ungern; men räckte det med det – ens då? Räcker det i dag?

Vid 1960-talets mitt är USA långt mer än någon annan betydande nation indraget i ett ont samspel mellan egna och andras vanföreställningar, egna och andras gärningar, inre och yttre tryck. I det skede som råder kan människor ibland känna större oro för USA:s motåtgärder än för motståndarnas manövrer. Några tycks vara övertygade om att det amerikanska systemet saknar förmåga att finna en rimlig och anständig väg ut – antingen därför att USA är en urspårad demokrati eller därför att demokratin som sådan blivit ett i sammanhanget likgiltigt begrepp. För dem blir det meningslöst när denna tidning söker ”förstå, förklara och kanske hoppas”.

Vad är det man hoppas på, frågar några. Svaret? Att det system vi tror på skall visa sig kunna fungera i USA, att hård och berättigad kritik skall framkalla den inneboende styrka som kännetecknas av flexibilitet och förmåga till anpassning. Vad det gäller är att vinna tid. Tid för USA att pröva andra möjligheter i en internationell kris som också blivit demokratins kris – och lösgöra resurser som kanske krävs ännu mer i morgon än i dag.

Sverige sviker – Ledare i Stockholms-Tidningen 13/6 1965

Kritiken av USA växer i takt med den amerikanska insatsen i Vietnam. Bland de fränaste kritikerna finns många amerikaner. Det är sant att en intern och för ögonblicket verkningslös kritik inte kan gälla som försvar för den misslyckade och fredshotande politik som föres; de vietnameser, som bomberna faller på, torde vara lindrigt imponerade av att 15 000 amerikanska studenter diskuterar om USA bör fälla bomber.

Men ibland förekommer amerikanska inlägg som just vi, i vår egenskap av alliansfria och vagt neutralistiska iakttagare, borde lyssna uppmärksamt på. Ett sådant har nyligen publicerats i tidskriften *New Republic* och är skrivet av Edgar Snow, respekterad i hela världen som Kinakännare, den ende västjournalist som efter 1949 fått intervju Mao Tse-tung, senast i höstas.

Snows mördande kritik av den amerikanska politiken går direkt till sakens kärna: USA:s patologiska förhållande till Kina. USA:s beslut – efter helomvändningen i slutet av 40-talet – att hindra den kinesiska folkrepubliken från att ena hela Kina, dvs. fördriva Chiang Kai-shek

också från Formosa, är ”det grundläggande faktum som omöjliggjort all fruktbar diskussion mellan USA och Kina”.

När Snow senast besökte Peking frågade han, om Formosa var ”den enda tvistepunkt som förhindrade en normalisering av de kino-amerikanska relationerna”. Alla försäkrade att det förhöll sig så. Kineserna betonade att motsatta intressen i Vietnam inte i och för sig skulle förhindra ett återupprättande av förbindelserna mellan USA och Kina, ”i deras egenskap av stater”.

Kina dirigerar inte Vietnam, är Snows bestämda uppfattning. Men amerikanerna slåss i Vietnam i den närmast religiösa förvissningen att de slåss mot Kina. Det desperata amerikanska engagemanget i Vietnam är ett led i ”jakten på Kina”, som amerikanerna – inte bara den politiska ledningen utan också en nästan enstämmig opinion – varit besatta av i över femton år.

Edgar Snow har funnit en givande litterär formulering för denna besatthet. Han jämför den med den grubblande fiskaren Ahabs livslånga förföljelse av den vita valen, Moby Dick:

I Herman Melvilles klassiska 1800-talsallegori finner Ahab Moby Dick i hans eget element, havet, och den väldiga valen hade ingen avsikt att invadera New England, Ahabs hem. I sitt första försök att döda valen förlorar Ahab ett ben. Efter det blir han ursinnig när han tänker på att valen rör sig fritt över den stora oceanen. Ahab älskar Moby Dick och kan inte vila förrän han gett denna monstruösa naturkraft en läxa. I sina upplysta ögonblick inser Ahab att hans eget förnuft och hans bräckliga fartyg hotas av denna tvångstanke, men manlig stolthet och starka känslor driver på hans öde. Till sist dödar Ahab valen och går samtidigt själv under.

Den kollektive Ahab som nu leder Amerika, skriver Snow, tänker kanske att han förlorade ett ben när revolutionen segrade i Kina, och han har ärr efter den oförlösta kraftmätningen i Korea. Fortsättningen av den dystra allegorin kan bli verklighet, profeterar Snow, om utvecklingen i Vietnam inte stoppas:

Det kräver att USA stoppar sina flygräder och tillkännager en ovillkorlig beredvillighet att medverka i en konferens för att realisera 1954 års Genève-avtal, vilket garanterade vietnameserna frihet från utländsk militär inblandning. På en sådan konferens måste alla de regionala regimer, som *de facto* utövar politisk och administrativ makt i Vietnam, delta.

Ahab måste hejdas, är Snows slutappell: ”Detta kan bara ske om världsoinionen snabbt förenar sig i ett krav till de icke-inblandade makterna att föra de krigförande parterna till en Genève-konferens.”

Det är det kravet vi skall lyssna på, och det ställs redan av vår egen opinion. Det är där Sverige har svikit. Hr Erlander talade i Kreml om vår ”särskilda oro” för utvecklingen, om det angelägna i snara förhandlingar etc. Det räcker inte. Det är för litet ”to the point”, för litet konkret. Den svenska regeringen bör åtminstone lika tydligt som de amerikanska kritikerna kunna säga ifrån var huvudfelet ligger: att USA vägrar acceptera Kina i internationella förhandlingar, vilket är olyckligt inte bara då det gäller Vietnam utan även i de allmänna freds- och nedrustningsfrågorna; att USA vägrar förhandla med en avgörande *de facto*-makt i Vietnam, viet cong; att USA vägrar följa Genève-avtalet.

Alla stater har inte lika stora förutsättningar att påverka utvecklingen, sade statsministern i Moskva, men alla har något bidrag att ge. När, hr Erlander, bidrar Sverige med ett öppet ställningstagande i Vietnamfrågan, med en demonstration som visar insikt om det verkliga problemet och inte bara att vi har ”särskild oro” i våra svenska själar?

Man brukar framhålla att Sverige inte är och inte kan vara ideologiskt neutralt; vi exemplifierade det när vi tog ställning vid Ungernrevolten. Om regeringen gett vår neutralitet en ny tolkning sedan dess, borde den kanske så småningom tala om detta för svenskarna.

USA ser på Vietnam – Ledare i Dagens Nyheter 17/6 1965

Det finns ett utmärkande drag för den amerikanska politiken i Vietnam: de stora avgörandena sker utan att man kan konstatera att ett formligt beslut fattats i Washington. Orsaken måste delvis vara att söka på det rent personliga planet. Tillspetsat uttryckt: president Johnson söker värja sig mot kraven på att fullt utnyttja de enorma militära resurser han har makten över, och han skulle vilja få till stånd en förhandlingssituation – om det stod i hans makt.

USA tycks kunna vara på väg in i ett andra Koreakrig, in i den typ av konfrontation på Asiens fastland som administration efter administration strävat efter att undvika; begreppet doktrin har under drygt tio år varit på sin plats. Inför det nya perspektivet finns det alla skäl att ännu en gång granska de amerikanska argumenten bakom politiken i Vietnam. Dessa argument ger åtminstone en antydning om två saker: hur långt är USA berett att gå rent militärt i dagsläget, i vilka former skulle en avveckling av krisen kunna accepteras i Washington?

De amerikanska motiven, motiveringarna, förklaringarna – sådana de hittills redovisats – innehåller en provkarta av resonemang. Ibland är de motsägelsefulla, framför allt är de hopflätade i varandra. Likväl kan man urskilja tre huvudvarianter av olika moralisk och politisk innebörd.

Det ursprungliga motivet har efter hand praktiskt taget spelat ut sin roll, men det förekommer alltjämt i debatten som ett slags moraliskt mera högtstående rationalisering. Vad det gäller, säger många amerikaner, är att hjälpa en liten stat att försvara sig mot det kommunistiska hotet. Det är förstås ingen demokrati som vi hjälper, men i alla fall: den vill ju inte uppslukas av kommunismen. Med hänsyn till resultaten framförs dock synpunkten numera utan större tillförsikt. Med sömngångaraktig säkerhet har regering efter regering i USA satsat på sydvietnamesiska personer och samhällsklasser vilka varit helt oförmögna att bygga upp ett anständigt alternativ till kommunismen som nationalistisk och socialt omstörtande rörelse. Hade det bara gällt att försvara "staten" Syd-Vietnam som sådan, vore det mest konsekvent om amerikanerna gav upp sina försök. Upplösningen har gått så långt att varje "reorganisering" med amerikansk hjälp bidrar till kaos.

Enligt argument nummer två är det visserligen sant att USA ursprungligen såg sin uppgift mera begränsat: man ingrep för att stödja de antikommunistiska krafterna i Syd-Vietnam på begäran av deras dåvarande ledare. Men i dag har det blivit uppenbart att kampen fått mycket större dimensioner. Genom att hålla tillbaka kommunismen i Syd-Vietnam – ett land vars demokratiska möjligheter ter sig tämligen hopplösa – försvarar USA i själva verket en rad andra nationer: länder som om de förblir relativt ostörda har en god chans att utvecklas i demokratisk riktning. Att nu ge upp i Syd-Vietnam vore att prisge en rad andra länder (den s. k. dominoteorin i sin ursprungliga betydelse).

Den senaste tiden har USA talat mera om finansiell hjälp till Sydostasien, men fortfarande ser man möjligheterna att stoppa kommunismen som en i första hand militär uppgift. Den militära lösningen på ett problem som i botten är socialt, ekonomiskt och politiskt. Kanske var det för sent att söka bygga upp barriärer av detta slag redan när president Kennedy 1961 beslöt att satsa hårdare i Syd-Vietnam – och därmed band sin efterträdare för nya ökningar av de militära resurserna.

Om det relativt enkla resonemanget "stoppa kommunismen i Asien" kan sägas att det gäller ett avlägset område som inte direkt berör USA:s egen säkerhet. Men här kommer det tredje amerikanska argumentet in i bilden. Det är inte längre fråga om riskerna för Syd-Vietnam eller länder som Thailand, Burma och Malaysia, vad saken till sist gäller är riskerna för USA; nationens styrka och prestige har ställts på spel. En reträtt av amerikanerna i Syd-Vietnam

skulle, vilken form den än tog, kunna sätta "världsfreden" på ännu farligare prov. Den vore det slutgiltiga beviset för kineserna att Amerika är en papperstiger.

Peking kunde triumfera över de mera beskedliga ryssarna med sin tes att våld (i befrielsekrigets form) lönar sig. Och vem vet om inte Sovjet, antingen under trycket från de segervissa kineserna eller rent av på egen hand, skulle dra samma slutsats och inleda en ny, aggressiv period i sina relationer med USA. Vi har ingen anledning att dela de grövsta fördomarna hos många amerikaner om att ryssar och framför allt kineser är ständigt insatsberedda krigshetsare, de som tänker ta "första steget". Men vi kan inte komma ifrån att amerikanerna pekar på en tänkbar risk, så länge huvudopponenterna på världsarenan drivs av starka farhågor och stora vinstförhoppningar.

Ett egenartat balanstänkande florerar – det som amerikanerna syftar på när de talar om ett uppgivande av Vietnam som en balansrubbing. Jämvikten är troligen på väg att rubbas enbart genom det faktum att USA bombar Nord-Vietnam, medan Kina och särskilt Sovjet tills vidare intar en mindre krigisk position. USA resonerar alltjämt i ett slags militärt mekaniska termer, i begrepp som svårligen kan anpassas på situationen i stora delar av t. ex. Asien och Afrika. Syd-Vietnams öde, människorna i Syd- och Nord-Vietnam skjuts åt sidan, trots att det är just detta problem som engagerar så stora delar av vår värld – den värld i vilken USA söker hålla tillbaka kommunismen. Det är sant att USA:s prestige står på spel – men det verkar i dag som om den snarare hotas än säkras av stegrade militära insatser i Vietnam.

Åke Sparring: Att moralisera om Vietnam

Det är egendomligt och på något sätt förödmjukande att sitta i sitt vardagsrum och se TV-rutan fyllas av brinnande vietnamesiska byar, följda av små putslustiga scener ur Lucys konfliktlösa värld. Man sitter där och vet att den minsta gemensamma nämnaren för byarna och "Lucy Show" är USA.

Dagens Nyheters ledarskribenter vill förklara och förstå och – hoppas. Isaksson vill att vi passionerat skall välja sida och slåss, Forssell att vi skall vända ryggen åt president Johnson i iskallt förakt. Lagercrantz talar om det ansvar vi måste känna för alla, också för den historiska scenens skurkar.

Det som väl är svårt för oss alla är att impulsen att förakta eller kämpa, viljan att förstå och förklara och behovet att hoppas finns inom oss på en och samma gång. Därtill denna känsla av att vi, alla människor, sitter i samma båt och därför är tvungna att mest mot vår vilja ta ansvar för andra.

Ibland måste man för sin egen och kanske för omvärldens skull få brusa ut och säga precis det man känner. Sara Lidman har gjort det i ett långt, oartikulerat skrik i Expressen. Men vi kommer ändå inte ifrån problemet med syftet och resultatet. Hur mycket passion vill Isaksson ha bland de män som trycker på utlösningknapparna för de strategiska kärnvapnen? Hur vill Forssell omsätta sitt förakt för Johnson i politiska handlingar? Kanske avbryta de diplomatiska förbindelserna? Men den "heta linjen" mellan Moskva och Washington upprättades därför att supermakternas ledare lärt sig att den viktigaste kommunikationsled som finns går till den farligaste motståndaren.

Den spontana avskyn för våldet är begriplig. När därtill kommer någonting av detta att en starkare slår en svagare, blir indignationen ännu större. Ändå tycks alla som deltagit i denna debatt acceptera våldet som ett stundom rationellt medel att uppnå önskvärda mål. Isaksson vill att vi skall förstå varför revolutioner i vissa länder är nödvändiga, och han anser att i Vietnam är det Viet Cong som representerar friheten. Lindqvist är beredd att bedöma våldet efter vissa kriterier: har revolutionen stöd hos folkets majoritet; står stormaktsinterventionen i

samklang med internationell rätt; bidrar den till att minska riskerna för ett förintelsekrig; kan den på sikt innebära större frihet och bättre sociala villkor för folken; framstår den som realistisk och önskvärd ur de närmast berörda staternas synvinkel?

Med sådana och liknande kriterier tror jag man kan föra en sansad diskussion. Men det blir självfallet en nyttomoral man stöder sig på.

Nyttomoralen försätter oss snabbt i obehagliga situationer. Vi tvingas till jämförelser mellan ting som inte är jämförbara. Detta gäller inte bara för relationer mellan stater eller inom stater med hårda motsättningar; det gäller också hemma hos oss. Vi har t. ex. en trafiklagstiftning som tillåter 20 000 döda och sårade pr år (många krig har varit lindrigare än så). Detta är naturligtvis något ont. I gengäld får vi snabba och därför billiga kommunikationer, och vi sparar en del tid på vägen mellan våra hem och arbetsplatser. Det är detta onda och detta goda vi skall väga mot vartannat.

Någon tycker kanske att detta sätt att tänka inte går att överföra på krig och relationer mellan stater. Jo. Då man har diskuterat om vi skall få köra 80 eller 100 kilometer i timmen under fartbegränsningsperioderna måste man i rimlighetens namn ha gjort vissa beräkningar om antalet offer vid olika maximihastigheter. Bestämmer man sig för 80 kilometer i timmen i stället för 10, kalkylerar man med ett visst antal döda på samma sätt som en regering som skickar sina soldater i fält. – I båda fallen kan man göra en tabell över inkomster och utgifter.

Det som är svårt – eller omöjligt – är att sätta in tabellens värden.

Att Ingjald Illråde brände inne ett antal småkungar och därefter underlade sig allt svearnas land får vi väl i dag vara tacksamma för. Säkert har vi tack vare Ingjald undvikit en rad krig. Men Illråde fick sitt namn av samtiden.

Att ryssarna i dag har gott av Stalins femårsplaner lär ingen förneka. Tack vare dem kunde man också stå emot Hitlers horder. Var detta värt slavarbetslägren?

Hade Frankrike intervenerat när Hitler marscherade in i Rhenlandet, är det troligt att en del fransmän och tyskar skulle ha stupat. Men det är möjligt att inmarschen skulle ha förhindrat det andra världskriget.

1956 kunde måhända ett bestämt amerikanskt uppträdande (eufemism för hot om intervention) ha räddat den ungerska revolutionen. Alla skulle ha betraktat Eisenhower som en stor man. Hade han kalkylerat fel och störtat oss i ett världskrig, skulle de överlevande ha förbannat honom. Ty tusen gånger hellre hade vi sett hela Ungern krossas än Europa involverat i ett nytt krig.

Det är svårt att göra moraliska värderingar av det som redan blivit historia och detta trots att vi ofta fått goda kunskaper om både avsikter, medel och resultat. När vi skall bedöma aktuell utrikespolitik har vi begränsade kunskaper om avsikterna, begränsade kunskaper om medlen, och vad resultatet av den ena eller andra handlingen blir kan vi bara gissa oss till. Och då, Folke Isaksson, blir man försiktig med moraliska eller andra omdömen, inte därför att man vill framträda som ett moraliskt föredöme, utan därför att man vet att man vet så förbannat lite.

Vietnamkrisen som sådan är inte enkel; att förutse konsekvenserna av den ena eller andra handlingen är ännu svårare. Det är klart vi kan kalla den ett "vansinne", men det hjälper oss ingen vart. Framför allt inte om man i samma andedrag hävdar att Viet Cong står för friheten och USA bara representerar sitt eget sjuka jag.

Men låt oss pröva några av Lindqvists kriterier.

Har Viet Cong folkmajoritetens stöd? I så fall, när fick man det och varför? Om regeringssoldaterna deserterar i dag, gör de det därför att de fruktar Viet Cong eller hyllar det? – Den som vet något om stämningarna efter ett långt inbördeskrig aktar sig för att svara på frågor av detta slag.

Men en sak kan vi konstatera. I den utsträckning Viet Cong hyllar Maos strategi har de knappast frågat sig om de hade folket med sig eller ej. Det räcker med några till att börja med. För Marx var revolutionen ett spontant uttryck för proletariatets missnöje. Lenin insåg att revolutionen krävde en centraliserad ledning och en kärna av yrkesrevolutionärer, men han krävde också att det skulle föreligga en ”revolutionär situation”. Med Maos strategi skapar man den revolutionära situationen själv, skapar den genom vad han kallat ”utsträckt krig”. Med terror – och terrorn är en viktig beståndsdel i denna strategi – får man snart vilken civilbefolkning som helst att kapitulera.

Med detta har jag inte velat påstå att Syd-Vietnams befolkning föredrar Saigon framför Viet Cong. Men det kanske kan nyansera Isakssons uppfattning av gerillan en liten smula. Viet Cong-ledarna har valt de vapen och den taktik som passat dem bäst. Så har också Förenta staterna gjort. Om gerillakriget är mindre grymt än bombardemangen från luften vet jag ej; men det förefaller inte troligt.

Om kriget i Syd-Vietnam bara vore ett sydvietnamesiskt eller t. o. m. vietnamesiskt problem, skulle jag förbehållslöst instämma i kravet på att amerikanerna omedelbart skulle lämna landet. Ur ett vietnamesiskt perspektiv är kampen hopplös. Men detta är en större sak än så. Det är två system som står mot varandra i Vietnam, och det är bönderna i Vietnam som får betala priset.

Pekings och Hanois deklarerade politik är att driva ”imperialisterna” och deras ”lakejer” ut ur Asien och ut ur historien. I den mån man drar sig för att förverkliga dessa intentioner beror det inte på moraliska hämningar, utan på de risker man utsätter sig för. Vilka som får beteckningen ”imperialister” och ”imperialistlakejer” avgörs inte i FN, utan i Peking och Hanoi. Nehru hörde till lakejerna, Indien till de länder som anses lämpliga för ”utsträckt krig”. Nasser har åtminstone tidvis tillhört lakejernas skara, och Erlander har alltid gjort det. Uppror mot dessa regeringar skall stödjas med alla medel, inklusive militära. Det föreskriver den ”proletära internationalismen”.

Vi har svårt att förstå behovet av revolutioner i världen, säger Isaksson. Det är möjligt. Men världen är också full av ansvarslösa revolutionärer. Var den revolution som Ho Chi Minh inledde på 1940-talet värd 20 års krig? Man kan inte skylla allt på fransmännen och amerikanerna. Den politiker som räknar fel på motståndarens avsikter går inte fri från ansvar, vilka ädla intentioner han än haft. Chamberlain ville fred, men han får bära sin andel av skulden till att så många miljoner människor omkom i andra världskriget.

Vad gör man med motståndare som Peking och Hanoi?

Sätter man sig till motvärn – och det är kanske för mycket begärt att det mäktiga USA utan vidare skulle falla till föga – uppstår en rad andra frågor: var etablerar man motståndet och hur, och hur länge? Kanske skulle freden återställas i Sydostasien om USA nu drog sig ur Vietnam. Möjligheten finns. Men Peking och Hanoi kunde också uppfatta det som en klarsignal att gå vidare (det var sedan Washington förklarat att Korea icke var av vitalt intresse för Förenta staterna som nordkoreanerna angrep). Varför har man tillsatt ett thailändskt befrielseutskott i Peking? Varför har Kina så livligt understött de s. k. indonesiska ”konfrontationerna” med Malaysia? Om USA lämnar Sydostasien, skall det då också överge Indien? Kommer i så fall den indisk-kinesiska gränskonflikten att lösas?

Om segern blir mycket dyr i Vietnam, kan det leda Hanoi och Peking till en omprövning av sin utrikespolitik?

I den rysk-kinesiska konflikten har ett av de viktigaste tvisteämnena gällt frågan om de "nationella befrielsekrigen". Sovjet har varnat Kina för krig av den typ som nu utspelas i Vietnam. Om USA nu ger vika, kan det möjligen få till följd att Sovjet ändrar sin politik och ansluter sig till en mera kinesisk linje? Med massor av nya Vietnam att vänta?

Kina är kanske aggressivt, säger Isaksson, men det för inte krig. Om Isaksson visste något mera om vad som försiggår i Tibet, skulle han kanske ändra uppfattning. Men låt gå! Tror då Isaksson också att dess deklatoriska politik och dess vapensändningar är utan effekt? – Det var inte utan orsak som Isstadgans fäder gick bet på uppgiften att definiera begreppet "aggression".

Man kan ställa hundratals frågor av detta slag. Man kan ställa hundratals frågor också om den amerikanska politiken. Den förvirring man till sist känner har mycket litet med högmod att göra.

Men på en punkt är jag överens med Isaksson: pressen har svikit sin uppgift. Inte därför att den inte tagit ställning, utan därför att den givit oss så lite av bakgrunden till denna konflikt. Hade pressen skött sig bättre, hade vi också kunnat föra denna diskussion på en högre nivå.

Dagens Nyheter 19/6 1965

Sven Lindqvist: Våld och moral i Vietnam

Åke Sparring anknuter i sin artikel "Att moralisera om Vietnam" (DN 19/6) till mina fem kriterier för en jämförelse mellan Vietnam och Ungern. Han säger att han vill pröva några av dem. Men han prövar bara ett, och han prövar det bara på Vietnam. "Har Viet Cong folkmajoritetens stöd?" Och själva prövningen består av en deklARATION – "den som vet något om stämningarna efter ett långt inbördeskrig aktar sig för att svara på frågor av detta slag". Artikeln fortsätter:

Men en sak kan vi konstatera. I den utsträckning Viet Cong hyllar Maos strategi har de knappast frågat sig om de hade folket med sig eller ej. Det räcker med några till att börja med. / . . / Med Maos strategi skapar man den revolutionära situationen själv, skapar den genom vad han kallat "utsträckt krig". Med terror – och terrorn är en viktig beståndsdel i denna strategi – får man snart vilken civilbefolkning som helst att kapitulera.

Frågan om Viet Congs folkliga stöd görs alltså till en fråga om Maos strategi. Men denna beskrivs av Sparring på ett något missvisande sätt. Mao Tse-tungs term "utsträckt" eller "utdraget" krig skapades under kampen mot japanerna. Det var hans motsvarighet till Churchills "blod, svett och tårar". Kineserna kämpade den gången ensamma mot de japanska inkräktarna, och Mao förutspådde att kriget skulle bli bittert och utdraget, men ändå sluta med kinesisk seger. Termen betecknar, såvitt jag förstår, inte strategin att genom terror mot civilbefolkningen skapa en revolutionär situation. Hur skulle det för övrigt gå till? Maos tes är snarare den att man bör politiskt och militärt utnyttja den revolutionära situation som de främmande inkräktarnas, i detta fall japanernas, terror skapat.

I sin uppsats "Om det utdragna kriget" framhåller Mao att "armén måste vara ett med folket, folket måste betrakta den som sin egen". Om och om igen återkommer han i sina militärpolitiska skrifter till att detta är en nödvändig förutsättning för framgång i hans typ av revolutionär krigsföring. Det är väl numera också allmänt erkänt att Mao i Kina lyckades skapa en mycket hög grad av lojalitet, i synnerhet bland den stora massan av kinesiska bönder och

jordbruksarbetare, och att detta i stor utsträckning var hemligheten med hans framgång. I alla händelser kan man inte säga att Mao har nonchalerat problemet. Motsatsen är fallet.

Skall man med Maos strategiska principer som enda källa försöka bedöma graden av folklig uppslutning bakom Viet Cong, så blir slutsatsen snarast att denna uppslutning torde vara mycket stor. I den utsträckning Viet Cong hyllar Maos strategi har de insett att en revolution kan börjas av några få och ledas av några få, men den kan inte segra utan folkmassornas aktiva stöd. Att skapa och behålla detta stöd betraktar de, under samma förutsättning, som en av den revolutionära ledningens viktigaste uppgifter. Och därvid bygger de inte bara på sociala åtgärder och nationellt program, utan utnyttjar också motståndet mot de härskandes vanstyre och brutalitet. USA och dess stödregimer i Saigon är deras pålitligaste bundsförvanter.

En revolutionär rörelse utövar givetvis våld. Och enligt Åke Sparring har den ansvar inte bara för det våld den själv utövar utan också för det våld den provocerar hos motståndaren. ”Var den revolution som Ho Chi Minh inledde på 40-talet värd 20 års krig?” frågar han. I sanning en samvetsfråga för alla som lever under främmande förtryck – gårdagens algerier lika väl som dagens sydafrikaner.

Det var dock inte så sent som på 1940-talet vietnameserna började dra på sig den moraliska skulden av motstånd mot utländsk intervention. De började belasta sina samveten redan vid mitten av 1800-talet. ”Frankrike etablerade sig i Vietnam genom erövring”, skriver professor D. G. E. Hall i ”A History of South East Asia”, standardverket på detta område. ”När vietnameserna efter lång och utdragen kamp till sist måste ge upp förlorade de ändå aldrig hoppet om att de hatade utlänningarna en dag skulle tvingas dra sig bort. Det förekom ständiga sammansvärjningar som fransmännen undertryckte med hänsynslös hårdhet.”

Som synes ådrog sig vietnameserna redan här ett stort ansvar för det franska undertryckandet av deras sammansvärjningar. Frankrike hade ockuperat landet under perioden 1862-1883. Det första mera omfattande upproret utbröt i januari 1885 och varade i 18 månader; mindre upprorsförsök återkom ständigt. Ett stort steg framåt tog motståndsrörelsen under första världskriget, inspirerad av de allierades proklamationer om frihet och självständighet – 100 000 vietnameser tvångsrekryterades för krigstjänst i Europa, och många av dem återvände med förrädiska idéer. Ett moderat reformprogram lades fram, men förkastades av fransmännen, och extremister fick ledningen inom motståndsrörelsen. Det ledde till Yenbayupproret i februari 1930. ”Fransmännen reagerade med den mest exempellösa stränghet”, skriver Hall. Än en gång hade det vietnamesiska skuldkontot ökat.

I början av 30-talet framträdde Ho Chi Minh med skattelättnader, jordfördelning och förbud mot tvångsrekrytering av vietnameser till Europa på sitt program. Han blev 1939 ledare för Viet Minh, den vietnamesiska självständighetsrörelsen, med totalt oberoende som mål. Under andra världskriget ställde fransmännen i Vietnam landet till japanernas förfogande som bas för angreppskriget i Sydostasien. Ho Chi Minhs gerillaförband utgjorde då den enda effektiva motståndsrörelsen i denna del av världen, och han drog återigen på sig skuld för de japanska motåtgärderna, som ingalunda alltid var milda.

Vid Japans kapitulation hade Ho Chi Minhs regering makten i stora delar av landet, och Vietnam utropades till republik. Republiken välkomnade de brittiska trupperna, när de först anlände till landet, som allierade. Men britterna var där för att släppa ut de franska kollaboratörerna, vilka i sin tur satte vapen i händerna på japanerna för att med deras hjälp systematiskt börja återerövra Vietnam.

Även sedan franska trupper i större omfattning hunnit anlända visade sig denna återerövring svår genomförbar. 1946 erkände fransmännen därför Ho Chi Minh som ledare för norra delen

av landet och gick med på att södra delen av landet genom folkomröstning skulle få avgöra vart det ville höra. Bara några månader efter fördraget skrinlade fransmännen planerna på en folkomröstning, som Ho Chi Minh med all säkerhet skulle ha vunnit, och utropade det nuvarande Syd-Vietnam till en ”självständig” stat. Ho Chi Minh deklarerade i mars 1947: Om fransmännen vill ge oss samma villkor som USA givit Filippinerna eller som England givit Indien, så är vi villiga att samarbeta med Frankrike. Om inte, så kommer motståndet att fortsätta. Frankrike vägrade. Kriget fortsatte. Det blev mycket kostsamt, amerikanerna betalade, och kriget blev alltmer en del av Pentagons antikommunistiska strategi. Sju år senare, 1954, hade fransmännen 250 000 man i Vietnam – och förlorade vid Dien Bien Puh.

Under Genèvekonferensen samma år beslutades återigen att vietnameserna själva skulle få bestämma sitt öde genom folkomröstning. Nu likaväl som nio år tidigare fanns det knappast något tvivel om att Ho Chi Minh skulle ha vunnit ett sådant val – ingen annan vietnamesisk ledare hade hans ställning i folkmedvetandet. Men valet kom aldrig till stånd. Denna gång var det USA som lät etablera Syd-Vietnam som en ”självständig” stat. Och kriget gick vidare.

På någon punkt i denna utveckling borde vietnameserna, för att undvika det ansvar som Sparring vill lägga på dem, ha stannat upp. De borde ha sagt sig att Frankrike, Japan, Frankrike igen och till sist USA inte kunde besegras utan sådana lidanden för folket att det vore bättre att uppge de nationella målen. Annars faller den moraliska skulden på dem själva. ”Den politiker som räknar fel på motståndarens avsikter går inte fri från ansvar, vilka ädla intentioner han än haft. Chamberlain ville fred, men han får bära sin andel av skulden till att så många miljoner människor omkom i andra världskriget.”

Exemplet är som synes Sparrings eget. Ja, Ho Chi Minh ville fred, och han lät liksom Chamberlain lura sig vid förhandlingsbordet. Antagligen ville han därigenom bespara sitt folk krigets fasor. Han missbedömde inte en utan två gånger sina motståndares avsikter och trodde att en folkomröstning verkligen skulle komma till stånd. Naturligtvis måste han därför bära sin del av skulden för det krig som nu rasar. Men har inte också hans motståndare ett visst ansvar? Det är trots allt inte Chamberlain utan Hitler som är huvudansvarig för andra världskriget.

Sådana historiska paralleller bevisar ingenting, påpekade Dagens Nyheter nyligen i en väl genomtänkt ledare. Men fastän utan beviskraft ingår de ofta i motivationen för en nations eller en rörelses politik. Det finns, skriver tidningen, många tecken som tyder på att USA känner sig som arvtagare till mellankrigstidens England–Frankrike. Dessa två stormakter gav genom sin svaghet nazismen en chans — USA skall genom sin styrka förhindra att kommunismen någonsin får en chans.

Det finns också många tecken som tyder på att vietnameserna uppfattar USA som Frankrikes arvtagare i en helt annan mening. Inte heller deras historiska parallell har någon beviskraft, men den ingår säkerligen i motivationen för deras handlande. Självt var jag bara ett barn under mellankrigstiden och ser därför på den ur ett efterhandsperspektiv. Jag förvånas då inte bara över den svaghet England och Frankrike visade i kampen mot nazismen utan också över den styrka de visade i kampen mot de nationella självständighetsrörelserna i sina kolonier. I bägge fallen är bristen på framsynthet i dag lika uppenbar. Det framstår exempelvis som motsägelsefullt att England kunde dra in Indien i ett krig för att försvara friheten i Europa och samtidigt i det längsta vägra indierna nationell självbestämmanderätt. USA under Roosevelt såg den gången inte utan kritik på de europeiska demokratiernas janusansikte som frihetens försvarare och förtryckare. I dag är rollerna ombytta. USA har tagit i arv inte bara försvaret av demokratin utan också omsorgen om de egna ekonomiska, politiska och militära intressena inom ett vidsträckt världsvälde.

I viss mån är kanske denna motsägelse ofrånkomlig. Sovjet och Kina har ju sannerligen inte undkommit den – det är som bekant enbart utanför sina egna maktsfärer de uppmuntrar nationella befrielseörelser. Ingen torde veta detta bättre än Ho Chi Minh. Men han måste ta sin hjälp där han kan få den. Det var när Kina besegrats Vietnam besegrades. Samma franska styrkor som varit med och tvingat kineserna att underteckna fördraget i Tientsin 1858 fortsatte samma år direkt till Vietnam för att inleda erövringen där. Och när kineserna åter blivit herrar i eget hus 1949 var en av deras första åtgärder att som första nation erkänna Ho Chi Minhs regering. Först Frankrike och sedan USA har systematiskt drivit den vietnamesiska självständighetsrörelsen i armarna på kommunisterna. I dag står 60 000 amerikanska soldater i Vietnam, och landet ligger sönderbombat. Ändå har Ho Chi Minh – på goda grunder – tvekat att kalla in kinesiska trupper. Men kanske måste han till sist fatta detta beslut. Står inte amerikanerna då med ansvaret för att ha missbedömt sin motståndares avsikter?

”Kanske är det för mycket begärt”, skriver Sparring, ”att det mäktiga USA utan vidare skulle falla till föga.” Det går genom hans artikel en stark antimoralistisk tendens, som jag långa stycken sympatiserar med. Men är inte detta just en punkt där ett moraliskt ställningstagande är på sin plats? Stor makt får inte utgöra någon ursäkt för en felaktig politik. Ju mäktigare ett land är, desto större ansvar har man rätt att kräva av det. USA har i världens ögon redan lidit sitt nederlag i Vietnam. Nu driver amerikanerna dessutom Vietnamkrisen till randen av en storkonflikt. Det får inte ske.

Dagens Nyheter 22/6 1965

Artur Lundkvist: Moraliserande eller politik

Några författare, Lars Forssell, Sven Lindqvist och Folke Isaksson, har på kultursidan i Dagens Nyheter fått framföra frimodiga uppfattningar om USA:s aggressionspolitik och kriget i Vietnam. Skulle redaktionen ha darrat över denna djärvhet kunde den dra en lättnadens suck när journalisten Åke Sparring i lördags släpptes fram med artikeln ”Att moralisera om Vietnam”. Genom sitt vädjande till vanetänkandet och det korta perspektivet kan Sparrings framställning vara förledande och bör inte få stå oemotsagd.

Sparring lägger sig vinn om att vara konciliant och förtänksam: vi vet så lite, det är så svårt att ta ställning till någonting och verkligen inse konsekvenserna av det! Kanske har USA ändå mera rätt än vi nu är böjda att tro? Ger vi oss inte bara hän åt ett tomt moraliserande som vi saknar täckning för? Av denna typ är Sparrings betänkligheter och invändningar. Liksom konservatism inte brukar betraktas som politik utan som en sorts tingens eviga ordning, ett uttryck för människans inneboende natur, anser Sparring tydligen inte sitt moraliserande till USA:s förmån för moralisering. Det är andra som åsyftas med ”Att moralisera om Vietnam”, inte han själv.

Jag förmodar att Sparring håller med mig om att vi befinner oss mitt i en världsomfattande omvälvningsperiod, ett revolutionerande skeende där både direkta och mera indirekta revolutioner spelar in. Han kanske också instämmer i att förändringarna är nödvändiga och önskvärda, att levnadsförhållandena för det övervägande flertalet människor kan och måste förbättras. Men är vi överens så långt skiljer sig nu våra vägar. Sparring fruktar tydligen att utvecklingen ska gå för fort, att nöden och fattigdomen och förödmjukelserna ska upphöra alltför snabbt. Han fruktar att omvälvningarna ska bli för häftiga och kosta något av vad det nuvarande tillståndet oavbrutet kostar i mänskliga lidanden och offer. Han kanske till och med är rädd för att förändringarna i någon mån skulle kunna gå ut över lugnet och välståndet i vårt Idyllen, för att inte tala om USA:s maktfullkomlighet och privilegier.

Sparring har i ett avseende alldeles rätt: det kan bli både farligt och obehagligt. Blodiga omvälvningar och svåra kriser är sannerligen ingenting att önska sig. Men vad har vi för alternativ? Blir det av någon anledning bättre och lättare om vi väntar, om vi förlänger en outhärdlig situation ännu mer, om motsättningarna och orättvisorna drivs ännu längre? Det tycks faktiskt vara Sparrings mening, i varje fall den djupare innebörden i hans argumentering.

Jag ser det hela på motsatt sätt: ju snabbare förändringarna inträffar ju bättre är det. Det är inte bara mänskligt oförsvarligt att dröja onödigtvis, det är också utomordentligt farligt och laddat med katastrofmöjligheter. Sparring betraktar ur sin synpunkt Kina som farligast eftersom det är mest revolutionärt påträngande. Själv betraktar jag USA som ojämförligt farligare, därför att det med våld och överlägsna maktmedel vill förhindra en naturlig och oundviklig utveckling.

Därmed menar jag inte att större delen av världen oundvikligen måste bli kommunistisk. Det är naturligtvis möjligt att den blir det, i ena eller andra formen, och med större sannolikhet ju mer man med makt försöker att hejda utvecklingen mot social och ekonomisk utjämning. Men låt oss avveckla kommunistspöket som sådant. Det är redan utslitet efter lång och intensiv tjänst i Amerika och på andra håll. Världskommunismen som mardröm existerar inte längre, den är redan splittrad i ett antal olika kommunismer.

Sparring ömmar för Indiens öde i händelse USA inte längre skulle hejda den kommunistiska vågen. Men Sparring har ju någon erfarenhet av Indien: anser han inte att förhållandena där är himmelsskriande, vill han att de ska fortsätta utan avgörande omvälvningar in i en ännu svårare framtid? Anser han inte som jag att en förnuftig revolution i Indien vore värd ett ganska högt pris? Och hoppas han inte att den kommer, med eller utan kinesisk påskyndar?

Eller om vi vänder oss till Latinamerika, USA:s olidligt beskyddade grannar: behövs där heller inga genomgripande förändringar? Är tvångsläget med militärdiktaturer och nyimperialistisk exploatering i USA:s skugga så lyckligt i nuet och lovande för framtiden att också vi bör bidra att slå vakt om det?

Frågorna är långtifrån retoriska. Jag tror de besvarar sig själva med förkrossande tyngd.

Vem är det slutligen som moraliserar? Den som klagar över att vi ingenting gör, samtidigt som han avråder från varje ställningstagande? Eller den som förenar sin moraliska indignation med ett klart politiskt engagemang, med ett sammanhängande uppfattningssätt och en välgrundad övertygelse som han är beredd att ta konsekvenserna av?

Stockholms-Tidningen 22/6 1965

Jan Myrdal: Sparring och informationen

Åke Sparring, "forskningsassistent vid Utrikespolitiska institutet", skriver i DN sex spalter om "att moralisera om Vietnam". Artikeln riktar sig mot vad Forssell, Isaksson, Lagercrantz, Lidman och Lindqvist tidigare skrivit i DN. I det stycket bör de berörda kunna svara själva. Men Sparrings artikel har också ett vidare intresse. Han visar där sin grundinställning till vetenskapligt författarskap rörande samtidens internationella politik. Denna hans redogörelse klargör varför Utrikespolitiska institutet icke kan betraktas som en seriös vetenskaplig institution. Dess verksamhet synes närmast hamna inom den politiska teologins ramar.

Sparring kräver av läsaren – och dem han polemiserar mot – en rörande tilltro till sin auktoritet: "Kina kanske är aggressivt, säger Isaksson, men det för inte krig. Om Isaksson visste något mera om vad som försiggår i Tibet, skulle han kanske ändra uppfattning. Men låt gå!" Sparrings påstående är helt utan mening. Bara auktoritär fras. Om han – på grund av

information han, men inte Isaksson besitter – menar att Kina för krig i Tibet kan han hänvisa till denna information. Därefter blir det möjligt att föra en förnuftig diskussion.

Men Sparring tycks själv mena att en sådan diskussion inte är möjlig: ”När vi skall bedöma aktuell utrikespolitik har vi begränsade kunskaper om avsikterna, begränsade kunskaper om medlen, och vad resultatet av den ena eller andra handlingen blir kan vi bara gissa oss till. Och då, Folke Isaksson, blir man försiktig med moraliska eller andra omdömen, inte därför att man vill framträda som moraliskt föredöme, utan därför att man vet att man vet så förbannat lite.”

Bortsett från att Sparrings patetiska tal om sitt ringa vetande rimmar illa med hans rörande uppmaning till Isaksson att tro honom på blotta ordet så är Sparrings påstående felaktigt.

Det är inte omöjligt att veta vad som sker. De politiska och militära skeendena är faktiska. (Ty jag förutsätter att Sparring med ord som ”medel” och ”avsikter” inte syftar till sådant som Johnsons undermedvetna eller Mao Tse-tungs ”innersta tankar”.) I Sverige befinner vi oss heller inte i det läget att det på grund av stark censur är omöjligt för oss att få veta vad som sker. Ofta har den svenska pressen brutit. Den har rapporterat ensidigt. Men inte ens under det kalla krigets värsta år var situationen så allvarlig som Sparring vill göra gällande när han skriver: ”Hade pressen skött sig bättre, hade vi också kunnat föra denna diskussion på en högre nivå.”

Det är också möjligt att på grundvalen av information föra en diskussion; att ”bedöma”. Också bedömningen vilar på fakta. Man kan föra en sådan diskussion faktiskt. Var och en av oss – hoppas jag – reviderar ju ständigt bedömningarna i enlighet med ny kunskap. Ställningstagandet är en ofrånkomlighet. Varje vårt handlande – även om vi utger det för att vara ”försiktighet” och brist på ställningstagande påverkar skeendet – är ett ställningstagande.

Detta är en principiellt viktig fråga. Ty vare sig vi är journalister, sociologer eller ”utrikespolitiska experter”, har vi existensberättigande därför att vi återger faktiska skeenden. Vi tar också ställning, vi polemiserar, vi driver vissa åsikter. Men allt är tillgängligt för prövning. Är det inte det, då har vi svikit vår intellektuella funktion.

Sparring meddelar i sin artikel att: ”Det är två system som står mot varandra i Vietnam och det är bönderna i Vietnam som får betala priset.” Wendell S. Merick rapporterade från Saigon till Herald Tribune 14/6 apropå denna inställning: ”Det är svårt för vietnameserna att förstå varför striden måste utkämpas till slutgiltigt avgörande på Vietnams jord.

Oavsett hur Vietnams problem löses, kommer det kommunistiska hotet mot Thailand, Filippinerna och Malaysia att bestå. Ganska många vietnameser drar därför slutsatsen att det är absurt att i onödan utgjuta vietnamesiskt blod.” Det var en faktuell upplysning; en journalist rapporterade om stämningen ”bland en majoritet högre vietnameser” i Saigon.

Men det grundläggande felet med Sparrings tal om ”två system” är att det pressar in verkligheten i ett ideologiskt schema. Det är ju inte så att det står ”två system” mot varandra i världen. Det är sociala processer i olika former och under olika betingelser. Dessa processer kan studeras. Om man vill förenkla sin världsbild mycket starkt för tydlighets skull kan man säga att större delen av världens befolkning lever i nöd och elände och strävar pre-politiskt, politiskt och militärt att förbättra sin situation. Att de flesta fattiga länder blivit fattigare och att den inre sociala kampen i dessa länder skärpts. Att frågan om den nationella självständigheten – som helt nyss var en fråga som blott berörde länder av europeisk typ – blivit en aktuell fråga i varje land. (Den värdering man gör av detta kan skifta; men åtminstone jag anser att jämlikhet är en hållbar värderingsgrund.)

Med talet om ”två system” görs världen till ett säreget skådespel. Då blir också sådana konflikter som mellan Israel och arabvärlden, mellan Pakistan och Indien antingen led i djävulska intriger eller helt absurda och oförklarliga mellanspel.

Vad värre är; om man som Sparring helt fångas av denna tanke om ”två system som står mot varandra i Vietnam och det är bönderna i Vietnam som får betala priset”, då tvingas man att tumma på verkligheten för att få den att passa teorin. Låt mig ta ett par typexempel ur Sparrings artikel:

”Men en sak kan vi konstatera. I den utsträckning Viet Cong hyllar Maos strategi har de knappast frågat sig om de hade folket med sig eller ej ... Med Maos strategi skapar man den revolutionära situationen själv, skapar den genom vad han kallat utsträckt krig. Med terror – och terrorn är en viktig beståndsdel i denna strategi – får man snart vilken civilbefolkning som helst att kapitulera.”

Som vetenskaplig beskrivning av Maos strategi är detta ren lögn. Om Mao varit en så osedvanligt dum anarkist hade han försvunnit ur historien redan på tjugotalet. Hans skrifter finns också tillgängliga. Jag hoppas att de studeras även på Utrikespolitiska institutet. Hans påpekande om de få som kan börja har en annan mening. ”En gnista kan tända en präriebrand” –förutsättningen är som Sparring bör förstå om han sökt tända eld på ett bål någon gång, som i varje fall Maos åhörare, kinesiska bönder förstod – att gräset är torrt och eldmottagligt. Att Mao med terror ansåg att man kunde få en ”civilbefolkning” att kapitulera är falskt. Just i sitt arbete om det ”utsträckta kriget” (mot Japan) talar han om att mobilisera hela folket. Att bilda ett människohav i vilket fienden drunknar. På andra ställen talar han om nödvändigheten att alltid hålla armén och folket nära varandra. Varje skildring av korrespondenter som besökte honom i Yenan beskriver den disciplin med vilken soldaterna betalade varje höna de tog, satte tillbaka varje dörr de lånat. Och det är ingen tillfällighet. Få personer har som Mao inskräpt nödvändigheten för en gerillatrupp att aldrig tillåta en konflikt med folket. (Fisken och vattnet.)

Jag kan inte förstå vad Sparrings yttrande tjänar till annat än att få den historiska verkligheten att få plats i hans teori. Ett vanligt vetenskapligt och informativt syfte kan det inte ha om inte Sparring är totalt obeläst i ämnet.

Detsamma gäller exempelvis: ”Men världen är också full av ansvarslösa revolutionärer. Var den revolution som Ho Chi Minh inledde på 1940-talet värd 20 års krig?” Frågeställningen blir omöjlig därför att fakta inte stämmer. Vilken revolution menar egentligen Sparring? Kriget mot japanerna? Då när Viet-Minh samarbetade med de kinesiska KMT-generalerna i Yenan, skötte underrättelsetjänsten åt de allierade, räddade amerikanska flygare och utgjorde den indokinesiska underjordsrörelsen?

Eller menar Sparring bildandet av den vietnamesiska regeringen 29/8 1945? Eller att kejsar Bao Dai abdikerat och överlämnat kejsardömets stora sigill till Viet-Minhs representanter 23/8 1945? Eller syftar han på självständighetsförklaringen 2/9 1945? Eller menar han valen i januari 1946 när landet var ockuperat av allierade trupper som gav Ho Chi Minh den parlamentariska grunden för sin regering? Menar han Ho Chi Minhs tillträde till presidentposten 2/3 1946? Eller menar han det fransk-vietnamesiska avtal som undertecknades 6/3 1946? Menar han den långa fransk-vietnamesiska diskussionen om Kochinkina, Ho Chi Minhs besök i Paris, Fontainebleaukonferensen juli–september 1946?

Mycket få asiatiska regeringar övertog makten på detta sätt. Alla former bevarades, den lagliga kontinuiteten iaktogs, valen genomfördes, avtalen undertecknades. Och landet var hela tiden ockuperat av allierade trupper.

Att tala om "ansvarslösa revolutionärer" i detta sammanhang visar en häpnadsväckande brist på enkel historisk bildning och vetenskaplig disciplin.

Kriget inleds sedan 23/11 1946 när fransmännen bombarderade Haiphong. Det viet-minh-anfall som genomfördes mot Hanoi 19/12 1946 blev svaret. Därefter var det långa smutsiga, blodiga kriget ett faktum.

Man kan sakligt och kunnigt diskutera detta. Man kan värdera det på olika sätt. Man kan till och med (fast utan framgång tror jag) hävda att fransmännen bedömde läget rätt och att det var förnuftigt av dem att inleda krigsoperationer och oförnuftigt av Ho Chi Minh att besvara dem. Men man gör det icke genom att förvanska historien.

Stockholms-Tidningen 22/6 1965

Göran Palm: Blir vi förda bakom ljuset?

Författaren Lars Forssell har haft oförsyntheten att jämföra USA:s aggression i Vietnam med Sovjets aggression i Ungern 1956. I en utförlig ledare svarar Dagens Nyheter (6/6) att övergreppet i Vietnam inte framstår som "ett nytt Ungern" därför att det i USA får förekomma kritik mot landets utrikespolitik, medan "ett slutet samhälle" som Sovjet inte tillåter sådan kritik.

Detta svar har gjort två andra författare, Sven Lindqvist och Folke Isaksson, besvikna. I DN den 9/6 påpekar Lindqvist: "Vad som upprörde den svenska opinionen under Ungernkrisen var en stormakts flagranti övergrepp mot en liten nations självbestämmanderätt", inte frånvaron av offentlig kritik i Sovjet. Vad upprör oss i dag i Syd-Vietnam om inte ett övergrepp av samma slag? De häftiga universitetsprotesterna i USA är i detta läge minimalt försonande.

Dessa självklarheter behövde alltså påpekas. På en avgörande punkt går dock Lindqvist DN till mötes:

"Att det sovjetiska systemet förbjuder en opposition som det amerikanska tillåter är givetvis ett utmärkt, ja avgörande skäl att föredra det amerikanska styrelseskicket framför det sovjetiska." Eller med en formulering som förtjänar en långsammare läsning: "Vi tror på det system med fri åsiktsbildning och självbestämmanderätt för vilket USA är den mäktigaste förespråkaren."

Anledningen till att Sven Lindqvist funnit det lämpligt att två gånger uppstämman den västerländska refräng som det "neutrala" Sveriges opinionsbildare efter andra världskriget gjort till sin är säkert delvis av taktisk natur: han vill inte bli avfärdad som halvkommunist e. d. Därmed bereder han också marken för flera bistra och nyttiga påpekanden beträffande USA:s politik i Sydostasien.

Men jag undrar om han inte samtidigt råkar solidarisera sig med ett förtigande eller ett överslätande av betydligt värre art än det som i dag, enligt Forssell och honom själv, drabbar USA:s Sydostasienpolitik. Jag åsyftar det förtigande eller överslätande som i dag, i går och i förrgår drabbar den rimligtvis grundläggande skillnaden mellan stater av Sovjets eller Nordkoreas typ och stater av USA:s eller Belgiens typ: att de förra är socialistiska och att de senare är kapitalistiska.

Det är inte ett öppet förtigande det här är fråga om; det är ett döljande av fakta bakom demokratiska rökridaer.

Både DN och Sven Lindqvist menar sig definiera "det amerikanska systemet" eller "det amerikanska styrelseskicket", när de talar om den parlamentarism och fria åsiktsbildning som

råder i USA. Inte ett ord om den ekonomiska sidan av saken; det amerikanska "systemet" är parlamentarism och fri åsiktsbildning, punkt slut. Därmed gör de det utomordentligt lätt för sig. De får det att se ut som om den kapitalistiska grundvalen i stater av USA:s typ vore ett bihang som på något sätt skulle vara underordnat parlamentarismen och den fria åsiktsbildningen, en ekonomisk sidomakt som inte kan rubba friheten och demokratin eller kanske rentav en garanti för friheten och demokratin.

De får det att se ut som om det fortfarande gick för sig att dela upp världen i västliga demokratier och östliga diktaturer, i en fri värld och en ofri värld. De får det att se ut som om man fortfarande kunde tala om politik utan att tala om ekonomi och som om man fortfarande, som västerlänning, kunde ta orden frihet och demokrati i sin mun utan omedelbara preciseringar och reservationer.

Ingenstans i världen utgör det kapitalistiska systemet någon garanti för frihet och demokrati. Ingenstans tycks det heller nöja sig med en biroll i det politiska spelet.

För storföretagarna är det som bekant inte alltför viktigt om det amerikanska folket i fria val röstar republikanskt eller demokratiskt eller om en rad amerikanska tidningar häftigt fördömer USA:s politik – det ekonomiska systemet rubbas inte för det. Blir United Fruit, för att ta ett brutalt exempel, lidande på en jordreform i Guatemala ser amerikanska bombplan till att jordreformen hävs.

I Sverige har demokrati och kapitalism ingått ett så lyckligt äktenskap att t. o. m. högerpartiet accepterat statliga åtaganden i en utsträckning som de amerikanska demokraterna inte vågar drömma om. Men inget av "de fyra demokratiska partierna" i Sverige har hittills kommit på den okapitalistiska idén att söka ändra på följande förhållanden: att nittio procent av det svenska kapitalet befinner sig i privat ägo, att svenska företag bedriver handel (även vapenhandel) med uppenbart reaktionära regimer, att svenska företag "bistår" u-länder genom att köpa billigt och sälja dyrt och att ett ovisst antal av svenska arbetare hoparbetade kronor med jämna mellanrum utskeppas till privata bankfack i Schweiz eller USA.

Inte heller tycks några ändringar här vara i faggorna. Dagens Nyheter talar om den vånda som många i dag känner inför händelserna i Vietnam och Dominikanska republiken. Utan tvivel föreligger en sådan vånda: det kan ju bli världskrig igen. Men under den våndan ligger en djupare vånda, en sorts dubbel obehagskänsla som mer har att göra med ekonomi än med enskilda krigsskådeplatser. Det är den allt obehagligare känslan av att vi i landet världen tillhör den självgodas överklass som med hjälp av vårt ekonomiska system äter oss fria och demokratiska på den svältande underklassens bekostnad. Det är också den allt obehagligare känslan av att Sveriges politiker och opinionsbildare håller allmänheten illa underrättad beträffande kapitalismens faktiska sätt att fungera i världen.

Vill man veta vad svenska företag investerar och vinner i u-länderna har man ingenstans att gå, eftersom dessa uppgifter i Sverige är sekretessbelagda. Inte ens amerikanerna håller sig med en sådan censur. Vill man veta vem som äger vad i Sverige, varifrån pengarna kommer och vart de går, finner man en mångfald uppgifter i vår kommunistiske partiledares skrifter men föga i den allmänna debatten (i riksdagen, i massmedia). Vill man veta hur västmakterna ekonomiskt sett förhåller sig till u-länderna, jag menar i siffror, finns mycket att hämta hos en annan kommunist, Bo Gustafsson, men föga i den allmänna debatten.

Det är varken ovanligt eller politiskt obegripligt att kommunistiska skrifter i dessa ämnen tigs ihjäl. Men ska de tigas ihjäl måste de uppgifter som skrifterna bygger på offentliggöras på något annat sätt. Allmänheten har rätt att veta hur det förhåller sig.

Bo Gustafssons numera ryktbara skrift "Från kolonialism till socialism" låg i bokhandeln i åtta månader utan att någon dagstidning fann anledning att recensera den. Först när Sara

Lidman, alltför berömd i sin egenskap av författarinna för att refuseras i sin egenskap av socialist, på eget bevåg skrev en artikel om boken kunde den tysta censuren hävas. Dock inte så totalt att denna tidning ännu recenserat den.

Men därmed började inte en diskussion i sak utan en annan form av indirekt censur, misstänkliggörandets. När Torsten Gårdlund utger en bok om u-länderna anses det inte ligga honom till last att han skriver i Svenska Dagbladet; när Bo Gustafsson utger en bok om u-länderna anses det vara så komprometterande att han skriver i Clarté att man inte behöver bemöta honom på ett sakligt plan. Finanstidningen sammanfattar: "En från clartéhåll utgiven, särdeles ovederhäftig bok om hur de västerländska kapitalisterna utsuger u-länderna och kammar hem två dollar på varje dollar de satsar där." På vilket sätt boken är ovederhäftig nämner inte tidningen, och det är detta man vill veta.

Påstår Bo Gustafsson att USA under perioden 1951-1960 gjorde direkta investeringar i Latinamerika på 5 510 miljarder netto och under samma tid tog hem 9 500 miljarder i utdelningar och vinster räcker det inte med att säga att Gustafsson bedriver propaganda. Man måste kunna påvisa att hans källor, FN:s ekonomiska kommission och Eduardo Galeanos redovisning i Monthly Review, också bedriver propaganda. Och godkänner man källorna måste man påvisa på vilket sätt Gustafsson förvanskade dem. Sker ingenting av detta ligger det för läsaren, han må vara högerman eller kommunist, nära till hands att tro att Gustafssons allmänna slutsats är riktig: "Grovt taget är det alltså så, att för varje dollar som investeras dras två dollar ut ur Latinamerika."

Jag är inte nationalekonom, så jag kan inte ha någon mening i denna sak. Men som tidningsläsare kan man inte undgå att märka att Gustafssons framställning på de flesta punkter avsevärt skiljer sig från de tongångar som är vanliga i svensk press. Dessa tongångar anslås i en LO-skrift på följande sätt:

"De demokratiska industriländerna bestämmer själva över demokratins utveckling i utvecklingsländerna. – – – Klyftan kan minskas genom ökad kapitalbildning och stora investeringar i de ekonomiskt efterblivna länderna. – – – Europa kan tillsammans med USA genom Världsbanken och Förenta Nationernas hjälporgan klara uppgiften. – – – De underutvecklade länderna kan inte klara sina problem ensamma."

Men kanske ingenting av detta är rätt? Kanske är det i stället så att de demokratiska industriländerna hindrar demokratins utveckling genom att favorisera sådana u-landsregimer som kan erbjuda låga arbetslöner och höga profitkvoter? Kanske är det så att västmakternas stora u-landsinvesteringar bidrar till att öka klyftan mellan fattiga och rika länder? Kanske är det så att samverkan med USA och Världsbanken minskar Europas möjlighet att bistå u-länderna? Kanske är det så att u-länderna har utsikt att lösa sina problem först när de tar sitt öde i egna händer och genomför sociala revolutioner?

Kanske är det också så att den överbefolkning och den brist på kapital som det ständigt talas om apropå u-länderna inte alls förklarar varför de rika länderna blir allt rikare och de fattiga allt fattigare, utan att denna tendens i första hand måste förklaras med hänvisning till västmakternas uppträdande i u-länderna, i går som i dag?

Ett obetänksamt yttrande av landshövding Helén gav nyligen den svenska pressen anledning att samfällt sjunga den öppna diskussionens lov. Det skulle vara glädjande om denna lovsång kunde följas av en ökad diskussion och information om de ekonomiska problem som här har berörts.

Expressen 22/6 1965

Hans Wattrang: Gör upp med Sovjet!

Lars Forssell, Sara Lidman, Jan Myrdal, Artur Lundkvist och många andra som yttrat sig i debatten om Vietnam har i många avseenden gjort det alldeles för lätt för sig. För dem är den sociala och ekonomiska revolutionen i Vietnam och i det övriga Asien det enda som betyder någonting. Alla som inte delar deras mening är antingen reaktionära eller obegåvade.

Men det finns faktiskt åtminstone någon eller några andra faktorer i sammanhanget som inte saknar betydelse. Sven Lindqvist har i Dagens Nyheter ställt upp en rad kriterier som utgångspunkt för en bedömning av situationen, och de måste betraktas som givande. Åke Sparring har utvecklat dem ytterligare.

Har revoltförsöket stöd hos folkmajoriteten? Ökar eller minskar det riskerna för ett förintelsekrig? Kan man hoppas att stormaktens ingripande på lite längre sikt skall medföra större frihet och bättre sociala förhållanden för folkets breda lager?

Dessa frågeställningar måste graderas i fråga om angelägenhetsgrad. Det säger sig självt att den viktigaste är att Vietnamkonflikten inte leder till ett förintelsekrig. Riskerna för en sådan utveckling ökar för varje dag. Inför detta hot måste Vietnams sociala och ekonomiska revolution komma i andra hand.

Visst kan man säga att det är amerikanerna som genom sina bombningar av Nord-Vietnam gör detta hot allt mera akut och därmed sätter världsfreden i fara. Men man kan med lika stor rätt påstå att ryssarna, genom sitt stöd åt Nord-Vietnam, hotar att inleda det tredje världskriget. Utan Sovjet i bakgrunden skulle Nord-Vietnam över huvud taget inte existera i dag. De båda supermakterna riskerar genom sina manövrer och sina falska och äkta lojaliteter att leda oss alla mot katastrofen.

Av det skälet är det nödvändigt att försöka komma underfund med hur vi kommit därhän, att försöka förstå och acceptera USA:s och Sovjets sätt att reagera i en för dem spänd och farlig situation.

Deras beteenden är inte på något sätt unika. Folk och länder har agerat på liknande sätt under århundraden. En stormakt utvidgar på grund av krig eller sociala förändringar sitt territorium, på andra länders bekostnad. En annan stormakt känner sig hotad, sluter sig samman med andra stater och bygger upp sitt försvar. Det är det system som den internationella politiken arbetar efter, och det var så det kalla kriget började. Det är inte något särskilt rationellt sätt att handskas med internationella problem, men ännu så länge har vi inte något bättre system att ta till. Roosevelt försökte bryta med det förgångna och ta avstånd från inflytelsesfärer, maktgrupperingar och allt schackrande med rivaliserande grupper och stater. Han misslyckades. Hans motpart hette Stalin och han spelade enligt det gamla systemet. Han tog för sig av det tomrum som öppnade sig för honom.

Roosevelts efterträdare återgick till gamla beprövade recept. Det fungerade. Kommunismen stoppades. Med stöd av gångna erfarenheter måste amerikanerna därför säga sig att de i dag med all rätt befinner sig i Syd-Vietnam därför att de inte har något annat val. Skulle de ge sig därifrån skulle Malajsien, Thailand, Burma, Indien och Filippinerna falla ifrån och bli kommunistiska. Det kan de inte tillåta.

Ett sådant resonemang är alldeles oantastligt och logiskt, enligt gängse begrepp. Vi skulle själva handla på samma sätt om det s. k. militärstrategiska läget i Östersjöområdet förändrades, exempelvis genom att situationen i Finland blev en annan. Man kan inte svika sina allierade utan konsekvenser.

Evakuerade amerikanerna Syd-Vietnam skulle de ha svikit just de politiker de satsat på under en period av nära två decennier. Vad skulle sedan hända? En våg av neutralism skulle svepa

fram över hela Asien. Förenta staternas politiska, strategiska och militära position skulle allvarligt försämrats. En sådan utveckling kan USA naturligtvis inte acceptera. Av det skälet försöker USA tvinga Viet Cong-gerillan, Nord-Vietnam och Kina att retirera, och av det skälet befinner sig USA i Vietnam.

Felet med amerikanernas attityd är bara att medan de för egen del tar denna syn på den utrikespolitiska problematiken för given accepterar de *inte* samma betraktelsesätt som tillåtet för ryssarnas del. Och ändå befinner sig Sovjetunionen i dag i precis samma situation i Vietnam som USA. Sovjet kan inte heller svika sina allierade utan att riskera att dess eget system faller samman. Står Sovjet inte fast vid sina förpliktelser och åtaganden följer omedelbara politiska konsekvenser i Nordkorea, Mongoliska folkrepubliken och en del av de östeuropeiska staterna. Hela Sovjets inflytande i den kommunistiska världen kommer att minska. Där förut ryssar bestämde kommer i stället kineser att göra det – dessa kineser som bland annat påstår sig ha krav på stora delar av Sovjets och andra länders territorium.

USA måste gå Sovjet till mötes. President Johnson har verkligt, i motsats till Kennedy, inte ansträngt sig över hövan i det avseendet. I grunden är de båda ländernas intressen identiska när det gäller deras strävan att behålla det de en gång byggt upp. Därför måste de på ett realistiskt sätt klargöra och acceptera varandras svårigheter och ståndpunkter och göra klart för Kina att några befrielsekrig i stil med det som Viet Cong-gerillan just nu håller på med inte kommer att tolereras. Världsfreden kommer i första hand. Den sociala och ekonomiska revolutionen i Vietnam och annorstädes kommer i detta akuta läge i andra hand. Inser de inblandade det, har samtidigt riskerna för ett förintelsekrig eliminerats.

Men därmed är självfallet inte Sven Lindqvists andra kriterium – frågan huruvida stormaktens ingripande på lite längre sikt medför större frihet och bättre sociala förhållanden för folkets breda lager – borta ur bilden.

Här har amerikanerna svikit i grunden. De lyckades med Marshallplanen, ty västeuropéerna hade förutsättningar att tillgodogöra sig den amerikanska hjälpen på USA:s villkor. Men det var också allt. Latinamerika, som under decennier stått under USA:s beskydd, ser fortfarande ut som en sophög. De stater i Asien som är förbundna med USA har det lika illa ställt. Friheten i denna del av den s. k. fria världen existerar inte. Den som inte har mat för dagen och inte kan läsa bryr sig föga om parlamentariska arbetsformer. Allt tal om folkmajoritetens stöd är vilseledande. Folket har inte tillfrågats om vare sig det ena eller det andra, varken i öst, väst, norr eller söder.

Det är därför man ibland med så stor skepsis sett USA:s ingripanden i olika delar av världen, vare sig det nu varit i Vietnam, Dominikanska republiken eller annorstädes. Visst har USA skänkt miljarder till ekonomiskt underutvecklade stater, men hjälpen har alltid i praktiken förknippats med förbud mot varje form av förändring i den sociala strukturen som kunnat öka friheten och höja den miserabla levnadsstandarden. Vad som är bra för Nordamerika och Västeuropa behöver inte nödvändigtvis vara bra för den övriga världen. Gör inte USA något kommer andra att göra det.

Expressen 24/6 1965

Folke Isaksson: Världens enhet — och komplikationer

Världen är en enhet, skrev Olof Lagercrantz i sin söndagsbetraktelse den 13 juni.

Egentligen är ju detta den största upptäckten i vår tid: insikten om att vi, var och en av oss, har ett ansvar för alla de andra, att vi snart måste lära oss att leva tillsammans eller att vi, med all sannolikhet, kommer att förgås tillsammans. Samtidigt är det ju ett beklämmande faktum att dessa upplevelser sällan tycks kunna omsättas i praktisk politik, att man också på upplysta

orter handlar tvärtemot denna insikt, som om en atavism ständigt triumferade över tanke och omdöme.

Sedan är det ju också så att denna enhet på sina håll ännu är starkt ifrågasatt. Extremister till höger och till vänster uppfattar världens enhet som ett framtidsmål enbart – när meningsmotståndarna, kommunister eller imperialister, äntligen blivit kvästa.

Den enhet vi andra i dag upplever som en nödvändighet är en enhet med många schatteringar. Den är kanske vår enda chans, och för den borde vi arbeta. En annan sak är också viktig: att vi motarbetar den entydighet som i alla tider splittrat och fortfarande splittrar världen.

Världen är en enhet, men för att denna enhet skall kunna vidmakthållas och stärkas måste vi iaktta en viss försiktighet. Så fortsätter Olof Lagercrantz sitt resonemang, i mild polemik mot min artikel i DN den 11 juni. Vi befinner oss i en historisk situation, där två stora möjligheter erbjuder sig: en våg som drar oss nedåt, en våg som lyfter vår farkost, och på denna kritiska punkt av mänsklighetens passage är det särskilt angeläget att styresmän styr med varsamhet och att publicister håller tungan rätt i mun. Jag citerar Lagercrantz: ”En uppgift för ansvarskännande människor som sysslar med ordet blir att söka fördröja reaktionerna, att föra in i bilden fler fakta, att påvisa verklighetens komplikation.”

Men hur skall man förhålla sig till denna komplikation, hur skall man leva med den? Mig förefaller det som om Olof Lagercrantz denna gång givit sig själv och andra ”ansvarskännande människor som sysslar med ordet” ett alltför begränsat uppdrag, i första hand dämpande, tillbakahållande, i andra hand pedagogiskt-informativt. Vi behöver informationer, men Lagercrantz tänker sig tydligen också att de intellektuella och pressen skall tjänstgöra som ett slags regulatorer i samhället och hindra folk från att koka över, som om vi inte hade nog av auktoriteter. ”Vi fruktar de heta världssopinionerna”, heter det lite senare i artikeln, ”vi fruktar de känslornas tryckkammare där endast en gnista behövs för en explosion.” Och Lagercrantz hänvisar till egna erfarenheter från ett överhettat skede – Finlandsvintern i Sverige, då alla hade en åsikt och så många ville handling –och han bekänner sin djupa olust över de förenklingar som var förhärskande då. Han ångrar att han anklagade den svenska regeringen för svek och med skriften ”Finlands sak är vår” bidrog till heroiseringen av den finska armén.

”Låt oss anta”, går Lagercrantz vidare, ”att USA:s politik i Nord-Vietnam kan jämföras med Rysslands uppträdande mot Finland 1939... Skall vi då sända ut en ny miljonskrift med titeln 'Nord-Vietnams sak är vår'?” Han låter denna fråga besvaras av ett längre resonemang om maktblocken och de ”passioner” som ryms inom dem, om förenklingarna som sprids som en smitta med masskommunikationsmedlen, ”de heta världssopinionerna”. De senare tycks han betrakta som en större krigsrisk än USA:s krig i Nord- och Syd-Vietnam, och på den punkten förstår jag honom inte.

Inte heller kan jag tycka att jämförelsen, hur hypotetisk den än må vara, mellan Finland och Nord-Vietnam är särskilt meningsfull. Nord-Vietnams sak kan inte bli vår. Det finns en trivial psykologisk lag om förhållandet mellan engagemang, inlevelse, medkänsla och det geografiska avståndet till objektet för dessa känslor. (Det psykologiska avståndet är i princip detsamma som det geografiska: en översvämningskatastrof i Öst-Pakistan åstadkommer mindre svallvågor i svenska sinnen än en liknande händelse i Nederländerna.) När det gäller Ungern går vi i fackeltåg och samlas i Seglora kyrka, men det som två och ett halvt år senare inträffar i Tibet når oss bara som en förvrängd telefoni, osammanhängande ord, fjärran ifrån, fastän också detta innebär övergrepp mot människor, smärta och död. På samma sätt kan det som i dag brinner i Nord-Vietnam, ammunitionsdepåer eller barnsjukhus, inte sveda våra ögonhår. Det kommer oss inte nog nära, och det blir ingen identifikation.

Med Finland var det en annan sak; det kunde ha handlat om oss. Många var den gången uppfyllda av ädla känslor. Men de var samtidigt fångna i en stor ensidighet, en entydighet som orsakades av fruktan och snart var så självklar att den inte tålde några motsägelser. Det kan kanske vara på sin plats, nu när Svenska Dagbladet har börjat skramla med träsabeln, att erinra om ett par tre av de övergrepp som den gången i frihetens namn begicks mot våra rättsprinciper. För det första: att det upprättades isoleringsläger för politiskt suspekta personer. För det andra: att kommunister i nyckelställning tvångsförflyttades från en del av landet till en annan. För det tredje, att redan strängt övervakade tidningar hindrades från att distribueras utanför tryckorten. (Och att en grupp unga högeridealister under trycket av denna kompakta entydighet ställde till med ett politiskt attentat mot Norrskensflamman som kostade fem människor livet.)

I dag är ju läget på alla sätt annorlunda. Vi har så många fler fakta och inte en åsikt, utan oräkneliga åsikter. De som hos oss gör Nord-Vietnams sak till sin har inte polismakten och regeringsmakten på sin sida. De representerar inte heller på något annat sätt någon makt. De har sin upplevelse, sin övertygelse, sin vanmakt, och de förenklingar som deras plakat affischerar blir ideligen motsagda.

Någon risk för självantändning föreligger alltså inte i den svenska samhällskroppen. Inte heller skulle världstryckkammaren sprängas om hela den svenska pressen blev någon grad varmare. Själv har jag dock inte bett om några passioner i Sverige, fast Olof Lagercrantz och Åke Sparring tycks föreställa sig det. (Sparring: "Hur mycket passion vill Isaksson ha bland de män som trycker på utlösningknapparna för de strategiska kärnvapnen?") Jag skrev helt enkelt, apropå Sveriges förhållande till världen: "Vi är oerhört rädda för passioner. De brutala ström-kantringarna skrämmer oss, och vi värjer vår politiska oskuld." Jag efterlyste ödmjukhet och öppenhet, förståelse för människor som lever i mindre gynnsamma omständigheter än vi, för att passioner kan blänka till i ett politiskt skeende någon annanstans, låt oss säga i Santo Domingo, att det i en viss situation kan vara det enda riktiga svaret.

Jag bad dessutom om "fler fakta" och önskade mig en friskare rodnad på Dagens Nyheters ledaravdelning och på vår statslednings kinder. Jag ångrar inte att jag använde verbet "svika" och är inte ensam om att tycka att vår utrikespolitik är passiv. De socialdemokratiska ungdoms- och studentorganisationerna har under en följd av år kritiserat regeringen för den saken. Den 13:e i denna månad skriver Stockholms-Tidningen i en viktig ledare, "Sverige sviker", att alla stater har något litet bidrag att ge när det gäller att påverka utvecklingen och undrar sedan: "När, hr Erlander, bidrar Sverige med ett öppet ställningstagande i Vietnamfrågan, med en demonstration som visar insikt om det verkliga problemet och inte bara att vi har 'särskild oro' i våra svenska själar?"

Åke Sparring är forskningsassistent på Utrikespolitiska institutet. Eftersom han inte har ett ord att säga om Dominikanska republiken, som inte heller var någon viktig sak för Dagens Nyheter, utan enbart diskuterar Vietnam eller spekulerar om riskerna för "massor av nya Vietnam", får jag förutsätta att hans gebit är Asien. Han tycks vara underrättad om vad som just nu inträffar i Tibet; jag vill bara beklaga att han inte skriver några artiklar och talar om vad han vet. Själv inbillar jag mig att det som kineserna har för sig i Tibet trots allt inte bör kallas för "krig" utan "ockupation". Det är värt att fördöma antingen det är ett krig eller en ockupation. Men det går inte att jämföra med Vietnam, som är ett öppet krig som kan öppna sig och bli det krig som (på ett helt annat sätt än man tänkte sig saken förr i världen) gör slut på alla krig.

I motsats till Olof Lagercrantz upplever inte Åke Sparring världen som en enhet. Vända mot varandra står två "system", två ideologier, och enligt detta sätt att se är det inte Viet Cong som kämpar mot USA i Syd-Vietnam, utan Kina eller möjligen rent av den internationella

kommunismen. En sådan uppfattning är ju redan en smula föråldrad i Washington efter Fulbrights tal, men Sparring lever i de oblidkeliga kategoriernas värld. Han befinner sig innanför en mur, och den ger trygghet, och ändå är Sparring inte riktigt trygg. Han är pessimist och antyder ingenstans i sin artikel att Peking och Hanoi skulle kunna bemötas med annat än vapenmakt. Han tycks inte tro på förhandlingar, utan antingen på ett militärt mirakel för USA eller på domedagen.

Som en del andra politiska skribenter är Åke Sparring amatörstrateg. Han ser frontlinjer skjutas fram, han hör dominobrickor falla, och när han diskuterar nationella befrielsekrig, utifrån sin egen interpretation av Maos skrifter, kommer han också in på det största av aktuella politiska frågekomplex, relationerna USA–Sovjet och Sovjet–Kina. Sovjet har varnat Kina för krig av Vietnamp. ”Om USA nu ger vika, kan det möjligen få till följd att Sovjet ändrar sin politik och ansluter sig till en mera kinesisk linje?” frågar sig Sparring. Medan världspressen frågar motsatsen: Om inte USA genom krigföringens utvidgning kommer att tvinga Sovjet till ett mer aktivt engagemang i Nord-Vietnam? Och att USA på så sätt riskerar en direkt militär konfrontation med Sovjet, med eller utan kärnvapen, en världskatastrof eller ett långvarigt krig som inte kan vinnas.

Man kan diskutera strategi, naturligtvis, men ett angelägnare resonemang kunde handla om detta som ligger på botten av konflikten: sociala missförhållanden i Sydostasien, de gamla missförstånden mellan Amerika och Kina om hur Kina egentligen skall definieras och den oerhörda okunnighet som råder på vardera sidan av Sparrings mur om den andra parten. Men Sparring utbreder sig hellre om vår okunnighet: ”När vi skall bedöma aktuell utrikespolitik har vi begränsade kunskaper om avsikterna, begränsade kunskaper om medlen, och vad resultatet av den ena eller andra handlingen blir kan vi bara gissa oss till.

I huvudsak är detta ett tvivelaktigt påstående. Vi vet alltid alltför litet, det är sant. Samtidigt är det väl uppenbart att det tillgängliga materialet i Vietnamfrågan både är rikhaltigt och förhållandevis verifierbart. (Alla telegram och reportage är hämtade från västerländska källor.) Man kan jämföra krigskommunikéerna från Saigon med kommentarerna i New York Times och amerikanska kommentarer med franska eller engelska. Vi har ingen presscensur i Sverige, och Utrikespolitiska institutet abonnerar säkert både på Foreign Affairs och Le Nouvel Observateur. Man kan ta ställning till detta material, so oder so. Det enda som Åke Sparring tycks ha att säga om USA:s roll i sammanhanget är följande, efter ett antal ledande frågor ägnade att belysa Kinas expansionism: ”Man kan ställa hundratals frågor också om den amerikanska politiken.”

Förr var allt så enkelt: sanningen bodde i upphöjda boningar, Ryssland var arvfjenden, kriget kom som hagelstormar och människorna var undergivna. Ännu 1939-1940, under vinterkriget, och 1950-1952, då det kalla kriget var som vintrigast och det gällde att veta sin tillhörighet, var linjerna klara: det fanns det rätta och det orätta, sympatiska och osympatiska folk, gränserna där kartograferna ritat ut dem. Kommunismen var fortfarande monolitisk, Moskva, och att människor levde under orimliga förhållanden i Asien, Afrika och Sydamerika hade ännu inte riktigt gått upp för oss.

Att verkligheten i dag är komplicerad torde vara uppenbart inte bara för dem som skriver och redigerar tidningar, utan också för alla som läser tidningar. I det politiska tänkandet dröjer dock ganska mycket av den gamla bekväma verklighetsuppfattningen kvar. Många sitter där fortfarande, som Åke Sparring, och tummar på verkligheten för att få den att passa in i det färdiga gamla mönstret.

Även om det politiska skeendet utanför Europa ännu är ganska primitivt och visar prov på ”ansvarslösa” revolutioner, går det knappast i dag att tillämpa något schema på utvecklingen i Asien. Det är ju inte enbart så, för att nu ta ett exempel, att Kina med bläckfiskarmar sträcker

sig mot andra länder i Asien. Många människor i Asien sträcker sig mot Kina därför att Kina genomfört en jordreform, löst sitt försörjningsproblem och visat sig kunna industrialisera utan att hållas under armarna av amerikaner eller ryssar.

Också Vietnam erbjuder komplikationer, utom de strategiska. Man kan erinra om denna: att Nationella befrielsefrontens centralkommitté, som ger order åt Viet Cong-armén och är nedgrävd någonstans bland kullarna tio mil nordväst om Saigon, är icke-kommunistisk till sin majoritet. Kommunisterna besätter en enda av de sex vice ordförande-posterna, och ordföranden Nguyen Huu Tho är opolitisk. Man kan förstås mena att detta ingenting betyder, att det bara är fråga om sex icke-kommunister av papper och att den kinesiska tigern verkligen med sin andedräkt sveder allt gräs i Sydostasien. Man kan också säga, för att ta ett annat exempel, att det inte betyder något ifall marskalk Nguyen Rao Ky, den nye ledaren i Saigon, drar in tjugufyra sydvietnamesiska tidningar och av dem gör två tidningar, en för civilbefolkningen och en för armén, att det finns möjligheter ”av en demokratisk utveckling på lång sikt” (Expressen), även om Ky betraktar Hitler som sin hjälte och antyder att om det bara fanns tre Hitler i Syd-Vietnam skulle situationen nog klaras upp. Låt oss säga att Tho och Ky bara är marionetter, maskotar som sprattlar i bakrutan på jaggernautvagnen. Vi är då tillbaka vid utgångspunkten, de två systemen, en ideologisk konfrontation, en teologisk konflikt.

Men egentligen vet ju alla att det handlar om så mycket annat. Inte enbart om USA kontra Kina, utan också, och egentligen i första hand, om ett antal folk som lever i ekonomiskt betryck och som upplever den kinesiska revolutionen som ett alternativ till ett stillastående, i vilket människor sjunker.

Det finns överallt människor, också i detta land, som inte vill veta av någon förändring. De är säkra, tror de, och vänder sig bort. De bortser från att skillnader i dag är en säkerhetsrisk, att världsfreden aldrig kommer att kunna stabiliseras om vi inte uppnår en bättre balans mellan människors villkor.

Men det finns också, det är min uppfattning, en stor tystlåten opinion av människor som är oroade på djupet och som vill något utöver sin egen bekvämlighet.

Det finns olika förhållningssätt till händelserna i världen. Engagemang och patetik behöver inte, som en del inbillar sig, vara oskiljaktiga. I dag gäller det framför allt att kampen för världens enhet (och kampen mot den förledande entydigheten) förs på ett mer resolut sätt. Om Vietnam borde vi kunna säga ifrån med ännu större kraft. Inte därför att Amerika, som många av oss respekterat, sviker vårt förtroende. Inte heller enbart därför att oskyldiga människor i ett avlägset land får sätta livet till. (Det rör sig redan om mer än två miljoner individer.) I första hand är det angeläget att vi protesterar, därför att världen är i fara.

Identifikationen kan träda i verksamhet igen. Detta angår verkligen också oss.

Dagens Nyheter 25/6 1965

Vietnam och moralen – Ledare i Stockholms-Tidningen 27/6 1965

Vänd Amerika ryggen i förakt – med denna uppmaning i en artikel i Dagens Nyheter för någon tid sedan startade författaren Lars Forssell en intensiv moralisk debatt om den amerikanska politiken i Vietnam. Vad som har debatterats är emellertid inte bara hur vi moraliskt ska ställa oss till denna politik; genom ett par ledare i Dagens Nyheter har diskussionen dessutom kommit att gälla om vi över huvud taget bör moralisera i denna fråga.

”För oss känns det nödvändigt”, skrev DN i en kommentar till Forssells inlägg, ”att inte bara tycka, utan också analysera utan att tycka, diskutera utan att lovorda, förklara utan att fördöma.” Vi tänker inte vända ryggen mot USA, inte heller mot Sovjet eller Kina, fortsatte DN. I stället söker vi ”förklara, förstå och kanske hoppas”.

Bakom dessa och liknande uttalanden ligger föreställningen att det finns en motsättning mellan analys och moralism, mellan ”förståelsen” och det moraliska ställningstagandet. Men varför skulle det behöva finnas en sådan motsättning? DN uppehåller sig utförligt vid en del självklarheter som att det utrikespolitiska skeendet ofta är invecklat och att man inte får ”förenkla och förgrova debatten om komplicerade frågor”. Visst; men därmed är ingenting sagt om det moraliska ställningstagandets berättigande, bara att det ofta är svårt och att det inte får grundas på en förenklad bild av verkligheten.

Men ändå är det otvivelaktigt så, att moralismen ofta tenderar att minska ”förståelsen”, inte med någon logisk nödvändighet, vilket DN:s resonemang tycks förutsätta, men som resultat av en psykologisk mekanism. Moralismen minskar ofta viljan att förstå.

De som betraktar t. ex. brottslingar som ”onda” människor vill inte lyssna på förklaringar till varför brottslingen blev brottsling; om någon 1956 hade sagt att interventionen i Ungern från rysk synpunkt var begriplig eftersom Ungernrevolten hotade hela det sovjetiska säkerhetssystemet, skulle det ha upprört alla dem som såg Sovjet som ”ett ont samhälle”.

Den olust som moralisten kan känna inför förklaringar till handlingar, vilka han upplever som onda, beror naturligtvis delvis på att förklaringarna ofta förs fram som försvar. Men självfallet behöver inte förklaringen vara försvar. Att klargöra varför någon har begått ett brott är inget försvar för brottet; däremot är denna ”förståelse” nödvändig för kunskapen om hur man kan påverka brottslingen att inte begå nya brott.

Just detta är ett avgörande skäl att avvisa den moralism som inte vill ”förklara” en moraliskt förkastlig handling på annat sätt än att den människa eller det land som utfört den är ”onda”. När man talar om onda människor eller onda stater, utgår man i realiteten från tron att de kommer att förbli onda, omöjliga att påverka. Denna tro är nästan alltid felaktig; och den är farlig eftersom den gör oss blinda för de möjligheter att avvärja det onda som kanske finns.

Den amerikanska politiken i Sydostasien synes vara präglad av en sådan blindhet. Man slåss i Vietnam för att stoppa kommunismens frammarsch i Asien. Kommunismen ses som det ondas princip. Den är till sin natur expansiv och aggressiv; dess hot mot den fria världen måste mötas med militära medel.

Så länge den amerikanska politiken styrs av sådana visioner kommer USA att drivas in i ett alltmer desperat läge. Dess, på något längre sikt, enda säkra resultat förefaller vara att de nationellt och socialt motiverade politiska rörelserna i Asien och i andra delar av världen måste få en alltmer uttalat, alltmer aggressivt anti-amerikansk inriktning. Därmed skulle de amerikanska skräckdrömmarna besannas, nya hot mot den fria världen uppstå och USA ställas inför tvånget att utkämpa nya krig.

Många amerikaner inser att denna onda cirkel måste brytas och en alternativ amerikansk asienpolitik utformas. De får stöd av starka opinioner i de med USA allierade staterna. Även Sverige bör delta i dessa ansträngningar – som i första hand måste gå ut på att söka få till stånd nya Vietnam-förhandlingar och förmå USA att erkänna Kina.

Men allt detta innebär givetvis inte att vi skulle ”vända Amerika ryggen” och börja betrakta USA som ”ett ont land”; tvärtom är det övertygelsen om att Amerika är påverkbart som ger tyngd åt kraven på att omvärldens tryck måste ökas.

Åke Sparring: Indignation och realism i Vietnamdebatten

Mitt förra inlägg i Vietnamdebatten har rönt några instämmanden, men mest opposition. Och det har sannerligen blivit föremål för ”tolkningar”. Av utrymmesskäl kan jag här endast besvara några av de kritiska synpunkterna.

Artur Lundkvist (ST 22/6) vill föra över debatten på en mera principiell nivå och säger ungefär följande: Vi lever i en världsomfattande omvälvningsperiod. Levnadsförhållandena för det övervägande flertalet människor måste förbättras. Ju snabbare förändringarna inträffar, desto bättre. Blodiga kriser och svåra omvälvningar är obehagliga. Men finns det några alternativ? frågar han retoriskt. USA är farligt för freden, eftersom det med överlägsna maktmedel söker hindra en naturlig utveckling. Implicit i detta resonemang ligger väl då föreställningen att Kina är minst farligt för freden, eftersom det är ”mest revolutionärt påträngande”.

Att vi lever i en omvälvande tid lär ingen förneka. Sannolikt kommer vi också att leva i omvälvande tider så långt framåt vi över huvud vågar tänka. Omvälvningar innebär bl. a. att vi råkar i en rad konfliktsituationer, som tvingar oss att ompröva gamla lojaliteter (mot landet, partiet, ideologin, samhällsskicket etc.). Och det är inte bara i fråga om målsättningarna vi måste lära oss att tänka om, utan också i fråga om medlen. I denna situation är den brist på förmåga till omprövning som kännetecknar de flesta människor med ”en välgrundad övertygelse” det farligaste hotet mot vår existens. Därför betraktar jag också Lundkvist som djupt reaktionär.

Vätevapnen har lärt stormakterna att de till varje pris måste undvika en termonukleär kraftmätning. Detta förhållande har framtvingat vissa modifikationer å ömse håll: Moskva har reviderat Lenins bild av ”imperialisterna” – höll man fast vid den, skulle kriget bli oundvikligt – och State Department har omsider förstått att också mycket radikala socialister har rätt att leva. Och eftersom revolutioner i dagens prekära maktpolitiska balans lätt får konsekvenser som hotar supermakternas egen säkerhet, har Moskva, om än med tvekan, rekommenderat ”den fredliga vägen” till socialismen; den amerikanska u-landshjälpen motiveras delvis av insikten om att nöd och fattigdom skapar instabila politiska förhållanden. Ingendera parten har handlat med särskilt stor konsekvens. Men allt under det att man misstänkt varandras intentioner har man börjat söka efter alternativ till våldet.

Inte så Lundkvist. Han har valt den bekvämaste av alla attityder. Han betraktar sina motståndare som oföränderligt onda, obegripligt kortsynta. Därför är det också lätt för Lundkvist att förena sin moraliska indignation ”med ett klart politiskt engagemang, med ett sammanhängande uppfattningssätt och en välgrundad övertygelse som han är beredd att ta konsekvenserna av”. Är man utan alternativ blir ju handlingsvalet så enkelt: På dom djävlarerna bara!

Tvärtemot vad Folke Isaksson tror (DN 25/6) utgår jag från att världen är en enhet såtillvida som viktigare händelser var som helst på jordens yta får återverkningar i världens alla hörn. Därför är sociala missförhållanden, förtryck i alla former, revolutioner och ”lokala” konflikter ingen privatsak för de direkt involverade. Sydafrika är en hela världens angelägenhet, *bland annat* därför att förtrycket av de färgade påverkar förhållandet mellan raserna över huvud.

Detta betraktelsesätt innebär inte, som Lundkvist insinuerar (varför måste han göra det? finner han sina egna argument så svaga?) att jag helst skulle se att u-ländernas nöd varade ännu ett tag. Snarare är det väl tvärtom: fruktar man revolutionen, vill man väl undanröja orsakerna. Men vad jag klart sade i mitt förra inlägg var att revolutioner måste bedömas efter vad de kostar och ger. Sedan revolutioner upphört att vara det direkt berörda folkets egen angelägenhet är det också självklart att konsekvenserna av en revolution är svårare att förutse

än förr. Lundkvist måste väl ha fattat något av detta då han ställde följande fråga: ”Anser han (Sparring) inte som jag att en förnuftig revolution i Indien vore värd ett ganska högt pris ... med eller utan kinesisk påskyndan?”

Jag trodde alla förnuftiga revolutioner var värda sitt pris. En lika intelligent motfråga: Anser inte Lundkvist att en förnuftig evolution vore värd exakt samma pris?

Jag skulle ha mera respekt för Lundkvist om han ville uttrycka sig så här klart: Eftersom jag, Lundkvist, har en välgrundad politisk uppfattning, rekommenderar jag för Indiens del en kommunistisk revolution till priset av högst x års inbördeskrig, y års internationellt krig och z miljoner döda.

Om Lundkvist tvekar att sätta in siffrorna, har han min förståelse. När man räknar offer i miljoner, blir ens normala värdeskalor så meningslösa. Om Lundkvist säger att frågan är omöjlig att besvara, eftersom ingen kan förutse utgången, bör han också inse politikerns dilemma – och ansvar, ty det är politikerns uppgift att förutse och fatta beslut. Att gripa till våld innebär nästan alltid att man snävt begränsar sina valmöjligheter. Och vad mera är: man begränsar också motståndarens. Alla som agerar på det politiska planet påverkar varandra, bidrar till att skapa varandras profiler. Därför är det heller ingen som går fri från ansvar. Sven Lindqvist (DN 22/6) anser att jag måste förvanska historien för att kunna ifrågasätta Ho Chi Minhs ansvar för det aktuella läget i Vietnam. Jag skulle ge honom rätt om han kunde visa att Ho Chi Minh aldrig haft några alternativ. Därmed har jag inte sagt att han bär huvudansvaret – lika litet som jag velat göra gällande att Chamberlain anstiftade andra världskriget.

Jag kan ställa samma frågor om den ungerska revolutionen 1956. Jag är osäker på svaret. Det är också Artur Lundkvist –var åtminstone då. Jag är osäker, inte därför att jag anser att ungrarna hade det så gott att de inte skulle protestera, utan därför att jag frågar mig om inte revoltens ledare hade kunnat uppnå ett bättre resultat till billigare pris. I mitt förra inlägg skrev jag: ”Det är två system som står mot varandra i Vietnam, och det är bönderna som får betala priset.” Alltså en ”ideolog”, konstaterar Isaksson, en avdankad representant för ”de oblidkeliga kategoriernas värld”, en man som inte tror på förhandlingar, en som ”tummar på verkligheten för att få den att passa in i det färdiga gamla mönstret”.

Man skall naturligtvis vara försiktig när man uttrycker sig – och när man tolkar andras formuleringar. Jag tänkte på – allianssystem! Det faller sig naturligt när man till vardags sysslar med internationell politik och amatörstrategi. ”System” i Isakssons mening används numera, såvitt jag kunnat se, rätt sällan i den västliga facklitteraturen. Läran om de två systemen är däremot officiell doktrin i den kommunistiska världen, men efter den sino-sovjetiska konflikten tror man väl inte heller där på den.

Om allianssystemen icke är inblandade i Vietnamkonflikten, skall jag villigt ta tillbaka allt jag skrivit. Men att Saigon hålls under armarna av USA är väl helt klart, likaså att USA stöds av flera av sina allierade i Australien och Östasien. Jag utgår också från att Viet Cong utkämpar detta krig med stöd i många olika former från Hanoi och att Hanoi icke skulle lämna detta stöd utan återförsäkringar i Peking. Ytterst blir detta en konflikt mellan stormakterna, Förenta staterna och Kina, och det är Washingtons och Pekings beslut som i sista hand avgör förhandlingsläget. Just på denna punkt tycker jag att vi saknar de viktiga informationerna. Vad vet vi om de *verkliga* förhandlingsvillkor som väl i alla fall måste ha ventilerats mellan de amerikanska och kinesiska diplomaterna i Warszawa och som båda parter uppenbarligen funnit det förenligt med sina intressen att icke annonsera? Kände vi dem, skulle vi kanske också förstå varför Washington *officiellt* vägrat att förhandla med Viet Cong (vilket man naturligtvis till sist ändå måste göra) och varför Peking och Hanoi *officiellt* vägrat att ta emot medling. Skulle det verkligen inte betyda någonting för Isaksson om han finge reda på att

endera parten begärt en mer eller mindre villkorlös kapitulation? För mig, i alla händelser, skulle det betyda mycket.

I deklatorisk och faktisk politik har både Kina och Förenta staterna bundit sig vid oförsonliga attityder mot varandra. Kinas deklarerade målsättning är att driva amerikanerna ut ur Asien, Afrika och Latinamerika. Medlen härför är allianser, revolutioner och ”nationella befrielsekrig”. USA söker isolera Kina. Medlen härför är allianser, baser och vad kineserna kallar kontrarevolution. Hur man i detalj skall fördela ansvaret för den uppkomna situationen vet jag ej.

Undantar man dem som har ett klart politiskt engagemang för den ena eller andra parten, kan vi väl f. n. vara ense om att det är meningslöst att be någondera slå till fullständig reträtt. Även Kina och Sovjet fruktar dominoeffekter, även om Isaksson inte tror på sådana. I den mån vi som enskilda kan göra något annat än vädra vår olust och fruktan bör vi inrikta våra ansträngningar på att försöka få ett slut på kriget för att de stridande sedan skall kunna sätta sig ned vid förhandlingsbordet. Jag kan inte förstå att de svenska intellektuella med sin protest bidrog till en sådan lösning. Man ställde den ena parten mot väggen. I samma anda skrevs många artiklar i denna debatt (och det var mot ensidigheten jag reagerade i mitt första inlägg; eftersom så många andra redan skrivit om Amerikas misstag, hade jag inte stor anledning att uppehålla mig vid dem). Ett betydligt klokare bidrag kom från Kwame Nkrumah – och han kan väl ändå inte beskyllas för ”imperialistiska” sympatier – då han som förhandlingsbas inte föreslog att amerikanerna skulle utrymma Vietnam. Ett svenskt eller ännu hellre nordiskt medlingsinitiativ, som väl kunde vara värt ett försök, måste utgå från en lika realistisk värdering av situationen.

Dagens Nyheter 6/7 1965

Artur Lundkvist: Sparrings polemiska konst

Efter att Åke Sparrings första Vietnam-artikel i Dagens Nyheter blivit effektivt bemött från flera håll står han nu i en ny artikel bland spillrorna av sin uppfattning och gör några villrådiga utfall. I och för sig förtjänar de knappast att bemötas, men att ta upp ett par punkter kan tjäna till belysning av sakfrågan.

Sparring tycks ha en blind fläck som hindrar honom att se dels att det är Amerika som för anfällskrig, dels att ansvaret för blodsoffren vid revolutionära omvälvningar inte enbart (inte ens främst skulle jag hävda) vilar på revolutionärerna utan på det reaktionära motståndet mot dem.

Först: det är USA som brutit överenskommelsen och börjat kriget på nytt i Vietnam, vilken påstådd kommunistisk aggression de sen tagit till förevändning. Det är USA som fortfar att oavbrutet utvidga kriget, så att en storkonflikt blivit skrämmande möjlig. Det verkar som om den amerikanska krigsledningen var besluten att pröva hur mycket kallt stål Kina och Sovjet tål, vilka risker det än innebär.

Sparring bekymrar sig, liksom många ledarskribenter, för hur USA ska kunna hjälpas ut ur detta krig, som det så energiskt för vidare. Han anser sig för berömvärdt realistisk när han rekommenderar förhandlingar, som ju främst skulle komma att ske på den angripna och misshandlade partens bekostnad. Är det inte realistiskt är det i varje fall opportunistiskt och, låt mig tillägga, avskyvärt. Men jag tror inte på meningen i och hållbarheten av sådana ensidigt framtvingade uppgörelser. De skulle säkerligen snart komma att brytas på ena eller andra sättet, med nya konflikter och krigsanledningar som följd. Det på lite längre sikt enda realistiska, i betydelsen funktionsdugliga, är att USA ger upp sina strävanden att med

maktspråk bestämma över asiatiska folk. Att med sådana medel förhindra Kinas växande inflytande i Asien är orimligt, dömt att misslyckas eller leda till en allmän katastrof.

Sen den andra punkten: revolutionärernas ansvar. Ja, vem önskar inte så fredliga och oblodiga revolutioner som möjligt. Men alla effektiva omvälvningar kan inte inställas av hänsyn till det reaktionära motståndet. Det vore att överlämna utvecklingstakten åt de mest eftersläpande elementens godtycke. Och som vi vet brådskar det med förändringarna till det bättre för bortåt två tredjedelar av mänskligheten. De lidanden och de offer som uppstår genom passiviteten och de kvardröjande missförhållandena måste också i högsta grad räknas med. Sparring låtsar som om det endast vore omvälvningarna som kostade människoliv.

Min avgörande invändning mot den amerikanska politiken är givetvis att den försvårar nödvändiga omvälvningar, kanske förhindrar dem till en tid och genomgående gör dem kostsammare än de behövde vara. En reaktionär återhållningspolitik av denna typ leder till allt ödesdigrare kriser och konvulsioner. Min tanke är att en vaken opinionsbildning inom och utanför USA ska kunna minska denna aggressiva motståndspolitik och bereda möjligheter för en snabbare revolutionering inom de missgynnade delarna av världen.

Sparrings senaste inlägg förorenas av en del personpolemik. Han tycker att jag ”insinuerar” och undrar om det beror på svaga argument. Själv insinuerar han åtskilligt, trots sin fladdrande argumentrikedom. Han stannar inte heller därvid, utan tillgriper direkta råsopar. Han ljuger fram en bekväm attityd åt mig och låter den utmynna i det enkla handlingskravet ”På dom djävlarne bara!” Han betraktar mig också som ”djupt reaktionär”, vad han nu kan mena med det. Eftersom han i övrigt brännmärker mig som alltför revolutionär tycks det innebära att han sätter likhetstecken mellan revolutionär och ”djupt reaktionär”. Är det inte en besvärlig motsägelse, förvånande hos en sådan sansad logiker som Sparring? Tänker han sig möjligen sin egen halvgångna konservatism som suveränt upphöjd över motsättningarna revolutionär och reaktionär?

På Sparrings intelligenta motfråga apropå en ”förnuftig revolution i Indien”: ”Anser inte Lundkvist att en förnuftig evolution vore värd exakt samma pris?” vill jag svara: en förnuftig evolution är i detta fall exakt samma sak som en förnuftig revolution. Att Sparring sen skulle respektera mig mer om jag framlade fantasikalkyler över antalet miljoner dödsoffer i en indisk revolution förefaller mig närmast sinnessvagt.

Om Sparrings uppfattningar är typiska för det resultat som Utrikespolitiska institutet kommer till tjänar de främst en överslätande konservatism och anslagen som möjliggör sådan forskning kunde gå till något bättre ändamål.

Stockholms-Tidningen 817 1965

Östen Undén: Det förra Vietnam-kriget

”Återställande av fred i Indo-Kina var det farligaste och mest brännande av de problem som jag hade att handlägga under mina sista fyra år som utrikesminister.” Så inledde Eden i sina memoarer de kapitel som handlar om kriget i Indo-Kina. Han säger att den långa tiden med diplomatiskt meningsutbyte och de slutliga förhandlingarna vid Genève-konferensen 1954 gällde tryggheten för den icke-kommunistiska världen i Sydostasien. Den underliggande realiteten i Vietnam, Laos och Kambodja var att dessa länder var mötesplats för två civilisationer, Indiens och Kinas.

Indo-Kina hade ingen tradition som enhetlig stat eller enhetligt folk. Det fanns sålunda föga gemensamt mellan det rika Södern i Vietnam och det överbefolkade Norden. Den vanliga vietnamesiska bonden kände lojalitet för sin by eller för ledarna av sin sekt. Under kriget hade kommunister spelat en framskjuten roll i motståndsrörelsen. Detta förklarar att moderata

nationalister hade att välja mellan en regering som, ehuru kommunistisk, hävdade landets oberoende, och ett återvändande till kolonial ställning. Frankrike gjorde ett experiment med upprättande av en union mellan de tre indo-kinesiska länderna Laos, Kambodja och Vietnam för att inom denna ram medge dem ett visst mått av självständighet. Men som Eden uttryckte läget var den vietnamesiska misstron mot Frankrikes avsikter Ho Chi Minh's starkaste bundsförvant. Ho Chi Minh var den ledande gestalten för den nationalistiska och den kommunistiska rörelsen.

Här är inte platsen att relatera krigshändelsernas gång under de år som följde. Frankrike var alltför utmattat för att föra ett effektivt krig i Indo-Kina och tycktes tidvis föga intresserat av krigets utgång. USA gav hjälp med krigsmateriel och uppmuntrade ivrigt Frankrike till motstånd mot rebellrörelsen men bistod inte med trupper. Vid flera tillfällen förordade USA att varningar skulle riktas till Kina att vidtagande av kollektiva tvångsaktioner skulle övervägas, ifall Peking fortsatte sin inblandning i kriget i Vietnam. Särskilt sökte Dulles efter utvägar att hindra kapitulation av fästningen Dien Bien Phu, vilket dock inte lyckades.

I ett tal inför journalister under 1954 förklarade Dulles att införande av det kommunistiska systemet i Sydostasien inte finge passivt godtagas utan skulle mötas med samlad makt. Detta kunde betyda allvarliga risker ”men dessa risker är mycket mindre än de som skulle möta oss inom några få år om vi inte vågar vara beslutsamma i dag”.

Eden anmärker i memoarerna att han inte har några invändningar mot starka ord men han önskade vara säker på att de betydde vad de syntes säga. ”Vi hade”, fortsätter han, ”informerats om att USA inte var berett att intervensera i Indo-Kina på det enda effektiva sättet: till lands.” Fästningen Dien Bien Phu's läge blev allt mer kritiskt och den föll 1954. Den amerikanska regeringen kom dessförinnan med nya förslag till Frankrike och England. Man borde avge en högtidlig förklaring om västmakternas beredvillighet att företa en samfällid aktion enligt art. 51 i FN:s stadga, mot fortsatt ingripande i det indo-kinesiska kriget.

Brittiska regeringen informerades om att varningen skulle innebära hot om marin- och luftaktioner mot kinesiska kusten och om aktiv intervention i Indo-Kina. Eden rapporterade till London att den militära effekten av dylika aktioner betvivlades av de brittiska militärexperterna. Han anmärkte också att en dylik aktion skulle ge Kina grund för återopande av den sovjet-kinesiska alliansen. Eden oroades dock starkt av de amerikanska planerna. ”Om en sådan intervention företogs, kunde jag inte säga var verkningarna skulle stanna. Vi kunde finna oss invecklade i ett oriktigt krig, mot oriktig fiende, på oriktig plats.”

Han fick kraftigt stöd hos premiärminister Churchill. Det syntes oundvikligt, menade också han, att stora delar av landet kom under kommunistisk kontroll. Den bästa förhoppningen om en varaktig lösning låg i någon form av delning, vilket Eden tidigare ifrågasatt.

USA återkom dock till idén om varning. 1 april 1954 föreslog Dulles att de intresserade västmakterna skulle proklamera sin gemensamma önskan att hejda kommunismens utbredning i Sydostasien och i förekommande fall tillgripa militära medel. Eden anmärkte härom att, om engelsmännen medverkade i den föreslagna aktionen, de skulle stödja en direkt amerikansk intervention i Indo-Kinakriget och sannolikt nödgas stödja en senare aktion mot kinesiska fastlandet. Brittiska regeringen beslöt följaktligen att avslå det amerikanska förslaget.

Genève-konferensen 1954 kom till stånd tack vare Edens och Molotovs gemensamma ansträngningar. ”Den gav oss något att arbeta för.”

När Genève-konferensen slutligen krönts med framgång var förtjänsten i hög grad Edens. Men utan den nye franske regeringschefen Mendès-France hade Genève-konferensen knappast lyckats. Under flygturen från Genève efter konferensens avslutning kände sig Eden lättad över att hans tilltro till förhandlingar hade visat sig berättigad och att det hade lyckats att hejda striderna genom fördrag om vapenstillstånd på acceptabla villkor.

Demarkationslinjen mellan Nord- och Sydvietnam hade bestämts till en flod strax söder om 17:e breddgraden, varom enighet nåtts mellan Mendès-France och viet minh-delegaten. Under förhandlingarna hade viet minh, rebellrörelsen, deltagit jämte övriga parter. Eden döljer inte att han fann uppgörelsen relativt tillfredsställande. USA var kritiskt men resignerade.

Liksom under förra Vietnam-kriget anser sig tydligen USA också nu ha fria händer att företa militäraktioner i Sydostasien, ägnade att sätta stopp för kommunismens spridning. En begäran om bistånd från Sydvietnams regering – en föga demokratisk regering i förbigående sagt – anses vara tillräcklig rättsgrund för, inte blott hjälp i olika former, utan också krig i luften mot Nordvietnam. Någon sanktion från FN:s sida för detta krig har inte utverkats. Förra gången hindrades de många planerna på militäraktioner genom brittiska regeringens mellankomst. Nu tycks något motsvarande hinder ej finnas och kriget fortgår ostört. I kraft av vilken folkrättslig fiktion?

Stockholms-Tidningen 9/7 1965

Fredrik Braconier: Det hopplösa kriget

”Vi behåller helt enkelt inte övertaget genom allianser som stannar på papperet, ingångna med reaktionära och impopulära regimer som inte har något inhemskt stöd. Händelserna i Mellersta östern nyligen bör också ha lärt oss att vi för att behålla vårt geografiska övertag hellre bör låta bli att sluta något avtal alls än att ingå ett som vi varken kan eller bör vara stolta över, som de lokala befolkningarna inte önskar, som våra allierade inte stöder och som är politiskt och militärt omöjligt.” Detta skrev John Kennedy 1960 i sin bok ”Fredens strategi”. 1965 för hans efterträdare Lyndon Johnson en politik i Vietnam som klart strider mot Kennedys teser. Och det är en politik som inte är specifik för Sydvietnam. Runt om i världen stöder USA regeringar som saknar folkets förtroende. Kuba och nu Vietnam synes vara bevis för att en sådan politik i längden är ohållbar.

USA:s politik i Vietnam har andra motiv än de som är bestämmande för dess politik i Latinamerika. I Sydamerika stöder USA reaktionära regimer främst av ekonomiska skäl. Dessa skäl har ingen betydelse för USA:s agerande i Sydvietnam. Där finns inga större amerikanska investeringar att skydda. USA:s handlingssätt här är i hög grad förorsakat av den till stora delar befogade rädslan för kommunismen, som kom efter andra världskriget. Kommunismen var det onda som skulle bekämpas. För att motarbeta detta onda stödde USA vilka regeringar som helst, bara de var antikommunistiska. Tyvärr blev det ofta så att dessa regimer föreföll folken värre än den kommunism de skulle vara ett skydd mot.

I Sydvietnam har USA inte endast stött utan också skapat en impopulär regim. Efter kriget mot fransmännen beslöts på Genèvekonferensen 1954 att Vietnam temporärt skulle delas upp längs den 17:e breddgraden. 1956 skulle val hållas i hela landet. I dessa val skulle med största sannolikhet Nordvietnams president Ho Chi Minh ha segrat. Han var nationalhjälten sedan kriget mot fransmännen. Men valen kom aldrig till stånd. 1955 skapades med USA:s stöd Diemdiktaturen i Sydvietnam. Terror, korruption och förtryck av den buddistiska majoriteten gjorde Diemregeringen hatad av stora delar av folket. Efter Diems fall 1963 har regeringarna växlat i så snabb takt att landet verkar vara på väg mot anarki.

Det är förvisso då inte underligt att kriget mot Viet Cong-gerillan går dåligt. Trots materiell hjälp från USA på cirka 20 miljarder kronor och en allt större insats av amerikanska trupper

behärskar i dag Saigonregeringen mindre än en tredjedel av Sydvietnam. Preussen kallades på 1700-talet för en armé med ett land. I Sydvietnam finns en arme som kanske snart är utan land. De amerikanska bombräderna mot Nordvietnam har inte givit önskat resultat. Kriget på marken torde inte kunna vinnas utan en enorm insats av amerikanska trupper till priset av mycket stora förluster. President Johnson verkar inte villig att betala ett så högt pris för en seger. Med de styrkor som finns i Sydvietnam och de förstärkningar som beräknas anlända kommer man med all sannolikhet endast att kunna försvara Saigon och några andra stöddepunkter. Då blir det inte längre ett inbördeskrig utan ett krig mellan Viet Cong och en utländsk ockupationsmakt.

Det är ett ytterst dyrbart krig USA för i Vietnam. Det kostar inte bara pengar och människoliv utan också prestige och goodwill. Detta är något som USA inte har råd att slösa med. USA:s anseende i världen har knappast varit så dåligt under efterkrigstiden på så många håll som nu. Detta har flera orsaker:

- 1) Rasstriden i USA som på ett uppseendeväckande sätt blottat brister i den amerikanska demokratin och rättsväsendet.
- 2) Den halvkoloniala politik som USA för i stora delar av Latinamerika.
- 3) Den liberalisering som ägt rum inom stora delar av östblocket. Kommunismen verkar på många folk inte lika avskräckande som den gjorde i mitten av 1950-talet. Även om USA skulle segra har USA:s anseende i världen sjunkit, något som kan få ödesdigra följder i framtiden.

Den svenska pressens reaktion på kriget i Vietnam är högst olikartad och verkar villrådig. Samtidigt som många tidningar är kritiska mot de amerikanska stridsåtgärderna vill en stor del av dem att USA inte skall upphöra med sitt engagemang i Sydvietnam. Denna osäkerhet i bedömningen är sannolikt till stor del orsakad av det faktum att Viet Conggerillan är kommunist-dominerad. Som européer har vi mycket svårt att förstå att en kommunistisk rörelse över huvud taget kan ha folkmajoritetens stöd. Trots de tecken på en viss liberalisering som på senare år konstaterats i Östeuropa betyder kommunismen där fortfarande förtryck och diktatur.

Men behöver kommunismen för folken i Asien betyda samma sak? Frihet i Asien har andra aspekter än frihet i Europa. Frihet i Asien betyder i hög grad trygghet, dvs. frihet från svält och lidande. Den regim, som kan ge folket drägliga levnadsförhållanden får befolkningens stöd. Och det är inte så märkligt då många asiater ser kommunismen som en lösning på sina problem. Kommunistkina har, menar många, lyckats att relativt hyggligt lösa sina enorma försörjningsproblem, något som t. ex. Indien inte lyckats göra.

Regeringen i Washington påstår att den med sina insatser i Vietnam hindrar Kina från att lägga under sig landet. Detta resonemang är av allt att döma felaktigt. I stället för att hindra Kina i dess expansionssyften torde kriget i Vietnam bereda väg för ett ökat inflytande för Peking. Ho Chi Minh har knappast varit någon lakej till Kina. Han har försökt att upprätta ett så obundet Vietnam som möjligt. Peking har energiskt strävat att göra Nordvietnam beroende av Kina. Än är det visserligen tvivelaktigt om Peking har lyckats, men ett ökat amerikanskt tryck mot Nordvietnam kommer sannolikt att driva Ho Chi Minh rakt i Kinas armar.

USA befinner sig i en mardrömsliknande situation i Vietnam. Det utkämpar ett mycket äventyrligt krig som inte kan vinnas utan mycket stora amerikanska truppförluster, om det nu över huvud kan vinnas. Men för USA har kriget i Vietnam en sådan betydelse att det knappast torde kunna dra sig tillbaka. Washington har gjort Vietnamkriget till en kraftmätning om Asien. Man hoppas på att en vinst i Vietnam skulle rädda Burma, Thailand och andra asiatiska stater undan den aggressiva kommunismen. Och ger USA upp och förlorar spelet skulle

samma stater vara prisgivna åt kommunismen och Kina. Detta synsätt torde vara felaktigt. Men hur det än går i Vietnam finns en god jordmån för en kommunistisk revolution i dessa stater. Vill USA skydda den ickekommunistiska delen av Asien från inbördeskrig liknande det i Vietnam måste det skapa ett attraktivt alternativ till kommunismen.

Det torde finnas huvudsakligen fyra möjligheter för utvecklingen i Vietnamkriget.

- 1) En förhandlingslösning. Chanserna för en sådan synes tämligen små i dagens läge.
- 2) Att USA drar sig helt tillbaka. Detta är dock i det närmaste otänkbart.
- 3) Att USA försöker praktisera den s. k. nedfrysningstaktiken. Denna går ut på att trupper skulle bita sig fast i vissa stödjepunkter och stanna där tills förhandlingar kommer i gång. Denna strategi synes emellertid föga realistisk. Skulle USA lämna fältet fritt för Viet Cong att besätta ännu större områden av Sydvietnam bleve det i längden meningslöst att ha kvar trupper i Vietnam. Nerfrysningsstrategin skulle inte innebära något annat än ett stegvis tillbakadragande av de amerikanska trupperna.
- 4) Att USA skulle sätta in trupper som tar upp kampen med Viet Cong på marken. President Johnson tvekar naturligt nog inför en sådan utveckling av kriget. De amerikanska förlusterna i ett djungelkrig mot Viet Cong skulle antagligen bli större än de man led i Korea. Men om inte USA sätter in sådana truppstyrkor kommer en förlust av kriget att vara hotande nära.

Sydsvenska Dagbladet 10/7 1965

Sara Lidman: Att försvara de mäktiga

Efter att ha läst Åke Sparrings artiklar ”Att moralisera om Vietnam” (DN 19/6) och ”Indignation och realism i Vietnamdebatten” (DN 6/7) tycker man sig ha lyssnat till en av dessa förfinade bedömare som alltid såras mer av en illa formulerad protest än av det missförhållande som framkallat protesten. Hans ärligt tillstådda förvirring har lärt honom att själva sakfrågan alltid har minst två sidor. (Det är inte ens fel att två träta, tänk på det, FLN!) Han är inte högmodig. Han fruktar att obetänksamma revolutionärer ska exploatera nöden i avlägsna världsdelar – eftersom denna nöd numera inte kan betraktas som de fattigas privata angelägenhet. Att Västerlandet med USA i spetsen exploaterar arbetare och naturtillgångar i dessa världsdelar intill utarmning känner Sparring säkert till, men finner inte skäl att påtala det, då vår press så ensidigt uppehåller sig vid den detaljen.

Det är andra, helt okända informationer han väntar på för att han ska tycka något särskilt. Om han till exempel finge reda på att endera parten i Vietnamkriget begärt en mer eller mindre villkorslös kapitulation, skulle det betyda mycket för honom. Han skulle egentligen inte ha tagit till orda på detta tidiga stadium av historien om han inte i sin fantasi hört några ansvarslösa landsmän ställa den ena parten mot väggen högt skrikande: På dom djävlarerna bara! Detta blev för mycket för Sparring, ty den som utsattes för dessa tänkta busfasoner var det ömtåliga USA. Han medger att också detta land må ha begått ”misstag”, fastän han inte kan erinra sig något. Han vet så blygsamt litet om det hela, men han har åtminstone rätt att begära att diskussionen om det för honom obekanta förs på en högre nivå. Så länge han inte fått veta de verkliga förhandlingsvillkoren anser han det betänkligt att andra moraliserar över den part som börjat kriget.

Ack herr Sparring, just så förnuftigt tom och högsint är ju den officiella svenska attityden i Vietnamfrågan. Lejonparten av vår press, vår radio och TV genljuder av variationer på Sparrings fråga: Vad gör man med motståndare som Peking och Hanoi?

(Vad rymmer inte detta man av självfallen västerländsk exklusivitet! Det är som att höra settlarna vid ekvatorns aftongrogg utbyta förtroenden. ”Oss gentlemän emellan – vad gör man

med infödingar när dom inte längre vill arbeta gratis åt oss?” Skulle Sparring ett enda ögonblick kunna identifiera sig med kineser eller vietnameser i en sådan fråga: Vad gör man med en angripare som USA?)

Kan vi få ett förslag på ett rimligt uppförande av Peking och Hanoi som svar på den inringning Kina är utsatt för, som svar på de dagliga bombraiderna Nord-Vietnam sedan månader får tåla. Vad borde Peking och Hanoi göra för att passa till USA:s/ Sparrings föreställning om en rätt motståndare? Vart ska de ta vägen? Sparring svarar på sin fråga med en ny fråga som utgår ifrån att USA är överfallet av Peking–Hanoi:

”Sätter man sig till motvärn – och det är kanske för mycket begärt att det mäktiga USA utan vidare skulle falla till föga – uppstår en rad andra frågor: Var etablerar man (MAN) motståndet och hur, och hur länge?”

Antag att USA kom hit och började ett krig (för att försvara sitt trade center eller svenskarnas rätt att demonstrera) och sedan klagade över att västerbottningar och hallänningar överföll amerikanerna varhelst de träffade på dem i allt Svedala, så vore det rimligt att föreslå amerikanerna att rädda sig hem till USA. Det är inte alls säkert att vi skulle följa efter över Atlanten och bomba Washington. Men om vi gjorde det skulle amerikanerna vara fullt berättigade att bjuda det hårdaste motstånd.

Det är ett faktum att USA aldrig någonsin utsatts för något invasionsförsök eller hot därom av vare sig Peking eller Hanoi. Det kan inte anses för mycket begärt att amerikanerna lämnar Vietnam, eftersom de helt olagligt invaderat landet. Ibland påstår president Johnson att han för detta krig för att garantera Vietnam fred och självbestämmanderätt. Men detta står inskrivet i Genèveavtalet och i Nationella befrielsefrontens program, och Johnson vill inte veta av någotdera. Det måste vara något annat han vill.

Om vi ska använda uttrycket Vietnams självbestämmanderätt i dess folkrättsliga mening ”Vietnams rätt att bestämma Vietnams inre förhållanden utan inblandning av främmande makter”, faller det en grym komik över Johnsons ofta uttalade besvikelse att inte få till stånd förhandlingar. Vad skulle förhandlingarna gå ut på om inte ett löfte från USA:s sida att upphöra med den inblandning som omöjliggjort Vietnams egen inre utveckling? Besvikelsen är sentimental som hos en inbrottstjuv som härjat sig trött i ett hus. Till slut vill han gå, men han hittar inte en levande människa till vilken han kan säga: Hördu, nu sticker jag ... Så han måste fortsätta att slå sönder allt han ser i förhoppning att träffa på någon som ska vinka av honom. Dörrar och fönster är borta, utvägar saknas inte – men kan man lämna ett hus utan att säga tack och adjö till värdfolket om man är en väluppfostrad våldsverkare?

Sparring sätter inte i fråga Amerikas rätt att ”etablera motstånd i Asien”, emedan han i tysthet godtagit att Asien är ett amerikanskt territorium som USA har skyldighet att försvara mot angrepp ”utifrån”. Det amerikanska Vietnam måste skyddas mot det oamerikanska Vietnam. ”Om USA lämnar Sydostasien, skall det då också överge Indien?” frågar Sparring gråtmilt. Ja, varför inte? Det är inte säkert att Indiens utfattiga, sysslolösa folkmajoritet skulle sörja vid den avresan. Eller också bör USA/Sparring erkänna att vilket annat land som helst har samma rättighet som USA att slå sig ned var som helst och med fredliga medel göra propaganda för sin livsstil.

Tanken att makt är rätt har inte på länge fått ett devotare uttryck än i Sparrings ”och det är kanske för mycket begärt att det mäktiga USA utan vidare skulle falla till föga”. Man skulle kunna tro att satsen formulerats av en hovman från fornstora dar – till försvar för härskaren men honom ovetande en upplysning till slavarne: Fursten är världens mäktigaste – det är för mycket begärt att han ska falla till föga för era klagomål –ni kan inte vänta er att han ska använda sin makt till att minska era bördor ... Helt visst sig själv ovetande har Sparring också

angett orsaken till att revolutioner uppstår: massorna i Ryssland, Kina, Vietnam och på Kuba hade till sist in i märgen lärt sig att det var för mycket begärt att godsägarna och de utländska kolonialherrarna skulle unna sina underlydande ett människovärdigt liv. Ändå måste Sparring räkna Ho Chi Minh till världens ansvarslösa revolutionärer så länge ingen kan bevisa för honom, Sparring, att Ho Chi Minh aldrig haft något alternativ.

Kunde Ho Chi Minh inte ha talat med fransmännen? Han skrev underbara dikter i Chiang Kai-sheks fångelser – om han sänt denna diktsamling i översättning till fransmännen, till kejsar Bao Dai, till klanen Diem, till amerikanerna, skulle dessa kanske ha blivit gripna av den folkets röst som sjunger och klagar i denna poesi. Han hade kanske aldrig behövt ena folket till väpnat motstånd om han hade försökt underhandla med de mäktiga? (Varför går inte Luthuli upp till Verwoerd en dag och har ett förnuftigt samtal med honom – två kristna äldre herrar som de båda är borde väl kunna komma överens, inte sant?) Ho Chi Minh är taktfull, han hade säkert kunnat tala om skabb, svält, inälvsmask, variga ögon, fogdepiskor och andra nödens enskildheter på ett språk som inte behövt såra de mäktigas estetiska sinne och som likväl fått dem att falla till föga? Vem vet, kanske försökte han fridens alla alternativ, liksom tusentals bönder före honom – det är inte bara i år som ”bönderna betalar priset” – kanske stod det honom dyrare än vi kan fatta att komma till Sparrings insikt att det är för mycket begärt att de mäktiga ska falla till föga.

Åke Sparrings främsta förebråelse mot Ho Chi Minh gäller ju inte heller att han startade revolutionen. I hans västerländska ögon är det Ho Chi Minhs brott att han trodde att Adolf Hitler var en tysk engångsföreteelse, att Ho Chi Minh inte förstod att hitlerska avsikter lika väl kunde dölja sig i fredsfördrag ingångna med fransmän och amerikaner. Att han inte kunde ana sig till denna lömskhet gör honom enligt Sparring medansvarig till att fransmännen och amerikanerna i tjugo års tid bekrigat hans land. Sparring har verkligen inte höga anspråk på de mäktiga: man kan inte klandra dem om de bryter ord – ansvarslös är bara den man av folket som tror på ingångna avtal!

De paralleller mellan Hitlers Tyskland och Johnsons Amerika som Sparring fört i åtanke har iakttagits av någon mer i detta land, fastän det i förskräckelsen fått mer oartikulerade uttryck. Sparrings ansvarstygda reaktion har blivit den att ”man kan inte skylla allt på amerikanerna”. Men har han inte i misshugg gett sin mäktiga protegé ett kraftigare bett i smalbenet än vad någon moraliserande flicka på Hötorget kunde drömma om att tillfoga sin värsta antagonist! Att ursäkta USA av i dag med hänvisning till Hitler av årgång 1938 är säkert inte mera välkommet för Vita huset än att dess bundsförvant och favorit i Saigon, general Ky, förklarat att Hitler är hans livs ideal.

Dagens Nyheter 13/7 1965

Folke Isaksson: Revolution och stagnation

Nyss visste vi ingenting, och nu vet vi plötsligt att mer än hälften av mänskligheten lever under olidliga förhållanden.

Vi vet att dessa människor befinner sig i fel värld, och vi kan inte se dem i ögonen, för de är alltför många och avståndet till dem växer. (Sådan är den ekonomiska utvecklingen.)

Vi kan inte skylla på att vi inte har hört talas om hungern i världen, men det är i dag inte bara vi som vet. Också de vet, och eftersom kunskapen alltid är en mäktig hävstång, kommer dessa missförhållanden att ändras. Vi kan antingen underlätta eller försena den processen, men vi kan inte förhindra den.

Den gamla internationalismens evangeliska språk förefaller i dag inte fullt användbart; man talar inte längre om ”bröder”, eller drömmer om ett fridsrike, där alla talar esperanto. Det

beror nu delvis på att den jämlikhetstanken var alltför värtalig och utelämnade så mycket, såg de närmast liggande orättvisorna och glömde alla dessa som stod utanför den första ljuskretsen. Numera spelar strålkastarna över världen, och i princip vet vi verkligen vad som sker. Men samtidigt har många av oss blivit infekterade av en moralisk defaitism, av vår bekvämlighet, av Realpolitik. Vi orkar inte med så mycket inlevelse, vi är oss själva närmast och hur som helst är det inte vi som faller avgörandet i världen.

Det finns två skäl varför världen bör förändras, två goda argument för revolutioner. (Jag skulle gärna säga "evolutioner", om det inte bråskade så och om ingen stod i vägen för omvälvningarna.) Det första är helt enkelt att förändringar bör komma, det andra att de måste komma. Det första är det moraliska kravet, jämlikheten. Det andra är ett nytt och kanske avgörande skäl, realpolitiskt: världen kommer att brista om sådana skillnader får äga bestånd.

Men det finns fortfarande de som mer än en sådan katastrofal situation fruktar de födslosmärter som måste komma med en frigörelse.

Jag skulle inte än en gång diskutera Åke Sparring, om jag inte misstänkte att han var något mera än Åke Sparring. Han representerar inte Utrikespolitiska institutet utan sig själv, men han företräder också de många som står säkert på egna ben och har en utsikt över världen och vet att göra rationella avvägningar.

Sparring har blick för sammanhangen och är medveten om att "viktigare händelser var som helst på jordens yta får återverkningar i världens alla hörn". Men denna insikt tycks för hans vidkommande enbart leda till negativa slutsatser: att farorna är överväldigande, att revolutionerna hotar freden, att Kina kommer att uppsluka världen. Jag vet inte om detta är klarsyn eller defaitism, men när jag läser Sparrings bägge artiklar förefaller det mig som om han medvetet valde stillaståendet framför förändringen. Han avråder från revolution, direkt och indirekt, det kostar för mycket. Han har ingenting att säga om stagnationen, om de förfärande världar där ingenting sker därför att ingenting får ske, där allting sloknar och kvävs. Helvetet, har Peter Weiss sagt, är att inte äga insikt om att resa sig mot tyranniet.

Men det finns åtskilliga platser, givetvis, där helvetet måste bestå för att inte den prekära balansen mellan supermakterna skall rubbas och ett lokalt helvete bli allomfattande. (Sparring: "Därför är alla sociala missförhållanden, förtryck i alla former, revolutioner och 'lokala' konflikter ingen privatsak för de direkt involverade.") Det är en dyster och cynisk lära om status quo som i dag predikas på ansvarigt håll, och både i den kommunistiska och i den icke-kommunistiska världen handlar en stor del av den politiska diskussionen om var man skall dra gränserna för handlingen, hur långt man skall våga gå, hur mycket man skall kunna hålla tillbaka. Absolut makt har status quo inom intressesfärerna: Sovjet kan inte tolerera att Polen lämnar Warszawapakten, lika litet som USA skulle tillåta Mexiko att bli kommunistiskt. Inom dessa säkerhetszoner kan dock förändringar ske, genom evolution, och en sådan har som alla vet pågått under tio år i Östeuropa.

Men det är inte folkdemokratierna eller Guantánamobasen som vi skall diskutera här, utan de områden av världen där en revolution i dag är möjlig och nödvändig. Där stagnationen både är ett större ont och en större risk än revolutionen, där stagnationen innebär förtryck i nuet, människooffer, ett tryck som ständigt ökar med risker för våldsammare förändringar i framtiden. (Ett uppror i Sydafrika skulle 1960 ha blivit mycket mindre kostsamt i mänskliga liv räknat och mindre riskabelt för yttervärlden än det kommer att bli 1970 eller 1980, då vapenmakten har vuxit på den ena sidan och förtvivlan, kunskaperna på den andra.) Jag ber att som Sparring få citera Kwame Nkrumah: "Vi måste acceptera förändring, även våldsam förändring i de mindre utvecklade länderna i det tjugonde århundradet."

Själv skriver emellertid Åke Sparring i sin andra artikel: "Revolutioner måste bedömas efter vad de kostar och ger." Den ansvarige, den rättsinnige revolutionären bör, menar Sparring, ställa upp en balansräkning och se efter om vinsten är värd insatsen. Han bortser från att den revolutionära situationen i de flesta fall uppstår ur omedelbara behov, att nöden kan vara så stor, desperationen så stor och tiden för handling så knapp att man inte kan göra några subtila kalkyler. Den dominikanska revolutionen var spontan. Men även om den hade varit ett resultat av långvariga överväganden, var det väl knappast realistiskt att tänka sig att USA 1965 skulle bete sig som 1914 och återigen hejda en revolution med marinsoldater?

En av de få "ansvariga" revolutionerna i modern tid måste, enligt Sparrings identifikation, vara den kinesiska.

Efter att ha missuppfattat Mao Tse-tung har Åke Sparring nu själv blivit missuppfattad och misstolkad.

Hans andra artikel är mer nyanserad än den första, där hans ambitioner att skapa jämvikt och skipa rättvisa i (reaktion mot ensidigheten i den svenska utrikesdebatten) kom honom att förivra sig en smula. Man skulle också kunna säga att Sparring företagit en strategisk reträtt. Han verkar här inte i första hand vara ute för att visa de indignerade till rätta, dessa som moraliserar om Vietnam och i sin upprördhet tar parti mot USA. I stället talar Sparring med en viss lågmäld energi för en realism. Det kan betyda fasthet, att stå det onda emot, men också – i dessa "omvälvande tider" – en "förmåga till omprövning", klara ögon, en smula distans.

Sunt förnuft är nog bra för politiker, utrikespolitiska experter, politiserande författare, polisintendenter och poliskonstaplar, men jag är fortfarande inte riktigt övertygad om Åke Sparrings förmåga att göra en realistisk värdering av situationen, vare sig här eller där. Hans framställningssätt är emellertid en smula förrädiskt; han är så välmenande och blek, utom när han talar till Artur Lundkvist, att han kan verka vederhäftig. Sin egen osäkerhet tycks han under resonemangets gång snart övervinna och driver frågetecknen ut i marginalen. Han sätter inte ut utropstecken, men han sätter punkt. Han vet. Han vet exempelvis att kampen i Vietnam främst (han skriver "ytterst") är en kamp mellan "allianssystem".

Detta är naturligtvis en förenkling. Det är inte bara fråga om svart och vitt, om Kina och USA, utan också om några andra schatteringar. Det handlar framför allt, som hundra ledarskribenter och senator Robert Kennedy vid det här laget fastslagit, om en social revolution som utvecklats till en politisk konflikt och av USA bekämpas med militära medel.

Men Sparring kan också vara ödmjuk, nästan sokratiske. Han vet att vi ingenting vet om Vietnam, och sedan kritiker från alla håll anmärkt på det påståendet är han genast redo att påminna oss om att vi åtminstone ingenting vet om de oantagbara villkor som den ena sidan ställer till den andra, kineser till amerikaner eller tvärtom, vid förhandlingarna i Myslewickipalatset i Warszawa. Han har rätt, men detta är inte den enda faktorn. Sovjet är också en faktor. Vietnameserna är en faktor. Världsopinionen är en faktor som påverkar skeendet, en fredsfaktor.

Sparring skulle själv kunna vara en liten fredsfaktor, om han inte var förlamad av sin försiktighet. Jag kan inte invända något mot den. Vad jag har emot Åke Sparring är att han gör försiktigheten till en dygd.

Vi är oroad, indignerade. Vi kritiserar USA, därför att den na nation står i vägen för utvecklingen, evolution och revolution, därför att USA av ekonomiska och politiska skäl försöker bevara status quo och i kampen mot det som den väljer att kalla för kommunism använder vilka medel som helst, också sådana som medför risker för världsfreden. Vi kritiserar Amerika för dess illusioner och felbedömningar. Om USA hade haft en annan Kinapolitik, så skulle USA i dag ha ett annat Kina.

De intellektuella i Amerika eller Sverige kan inte presentera några lösningar på dagens stora problem, inte ge några svar som visar presidenten en farbar väg, men de kan ställa frågor. Man kan, som Göran Palm i Expressen för ett par veckor sedan, fråga: "Blir vi förda bakom ljuset?" Vi kan fråga om ekonomi och realpolitik, försåtliga frågor och oförställda, och redan en sådan belysning kommer att visa att åtskilligt av det som betraktas som ofrånkomligt i världen är absurt och möjligt att förändra.

Dagens Nyheter 16/7 1965

Bernard Deutch: Att fördöma Amerika

"Vietnam utgör i och för sig inget problem, lika litet som Dominikanska republiken. Det är inte Vietnam som hotar världsfreden, det är Amerikas krigshandlingar i Vietnam. Det är inte i första hand Vietnam som håller på att förstöra sitt eget land och utplåna sin befolkning, det är Amerika som gör det mesta och ligger bakom det övriga." Denna fruktansvärda anklagelse finner jag, en amerikansk medborgare, i centimeterhöga bokstäver på omslaget till tidskriften *Clarté* Uttalandet utgör inledningen till en våldsamt antiamerikansk artikel. Amerika är "den gemensamma fienden för folken i en stor del av världen". Amerika är också Sveriges fiende. Amerika är främst "ansvarigt för outhärdliga orättvisor, fascistregimer, ras- och folkförtryck, imperialistisk och investeringsekonomisk utplundring snart sagt överallt i världen där det har tillräckligt inflytande".

Jag är medveten om att denna extrema antiamerikanism knappast är representativ, inte ens för de mest vänsterradikala svenska intellektuella. Men den som skrivit denna artikel, Artur Lundkvist, är dock en av Sveriges ledande författare och kulturkritiker. Det är allvarligt nog. Bombarna över Nord-Vietnam och interventionen i Dominikanska republiken har ju också utlöst en ström av indignerade protester, som i sitt ensidiga fördömande av den amerikanska nationen kommer Lundkvists positioner snubblande nära.

Det skall, till Artur Lundkvists försvar, sägas att han "tror och hoppas" att det finns en inre opposition i Amerika och att han "känner djup medkänsla med den radikala oppositionen ...

Den har det svårare än vi kan föreställa oss och behöver all den hjälp den kan få utifrån (om den nu över huvud taget kan hjälpas utifrån)."

Det finns faktiskt en sådan inre opposition i Amerika. Enligt min mening borde progressiva krafter utanför USA sträva efter att med alla medel hjälpa dessa kritiker av USA:s officiella utrikespolitik.

När jag efter att ha tillbringat tre år i Skandinavien för någon månad sedan besökte USA blev jag gång efter annan förbluffad över det häpnadsväckande politiska återuppvaknandet inom universitetsvärlden både bland studenterna och bland professorerna – först som ett gensvar till rörelsen för medborgerliga rättigheter och nu i protest mot det ökande engagemanget i riktning mot ett storkrig i Vietnam. Studenter och lärare protesterar genom otaliga "teach ins" (maratonlånga protestmöten och debatter efter undervisningens slut). Dessutom höjs kritiska röster från åtskilliga vanligen lågmälda och stillsamma intellektuella av alla möjliga slag. Bland dessa kan nämnas: Lewis Mumford, presidenten för The American Academy of Arts and Letters, som kategoriskt fördömt USA:s politik som "ett moraliskt brott", Walter Lippmann, journalisten som varnat för risken att USA faller i en militär fälla genom att bli engagerat i ett stort krig med Kina på det asiatiska fastlandet, eller poeten Robert Lowell, som gav uttryck åt sin opposition mot Vietnamkriget genom att helt sonika vägra delta i en i Vita huset anordnad konstfestival.

Rörelsen för de medborgerliga rättigheterna har för övrigt också påverkats av händelserna i Vietnam. Nobelpristagaren Martin Luther King har framhållit att rörelsen måste vara

engagerad i krigets problem. ”Det tjänar ingenting till”, förklarade dr King, ”att tala om integration om det inte finns någon värld att integreras i.” Andra medlemmar av rörelsen har framhållit att det är de färgade folken i Vietnam och i den Dominikanska republiken som lider mest. I själva verket diskuterades vid det senaste sammanträdet av Kongressen för likställighet mellan raserna (CORE) en motion enligt vilken kongressen skulle begära omedelbar amerikansk reträtt från Vietnam och från Dominikanska republiken (motionen vann kongressens gehör, men togs tillbaka sedan ledarna förklarat att rörelsen av taktiska skäl borde undvika frågor som var relaterade till amerikansk utrikespolitik).

Det är lika orimligt och farligt att fördöma en nation därför att man är upprörd över dess utrikespolitik som det är att försvara denna orättfärdiga politik därför att man trots allt sympatiserar med nationen. I en värld där alla länder är beroende av varandra för sin fortsatta existens måste vi lära oss att undvika att ta ställning för eller emot nationer. Det gäller att solidarisera sig med progressiva rörelser inom nationerna och bekämpa alla reaktionära, hatiska och katastrofödlösande krafter.

Låt oss helt krasst erkänna att den allt överskyggande fråga som mänskligheten i dag konfronteras med gäller dess överlevande – inte fred! För Västeuropa, i skuggan av vätebomben, är naturligtvis fred och överlevande synonyma begrepp. Men för de tre fjärdedelar av världen som vi helt självbelåtet kallar underutvecklade förhåller det sig annorlunda. Genom korrumpade totalitära regimer och bristande teknisk utveckling med resulterande fattigdom – brist på bostäder, föda och medicin – har medellivslängden stannat vid hälften av den svenska. Detta motsvarar, för ett land som det prerevolutionära Kina, 350 miljoner döda under en normal svensks livslängd. I ett sådant land är fred icke detsamma som överlevande. Mot denna bakgrund framstår kanske Mao Tse-tungs yttrande mindre chockerande när han antyder att det moderna Kina skulle kunna acceptera många hundra miljoner döda i ett termonukleärt krig och icke förty fortsätta att existera. På sätt och vis accepterades ju just detta i det prerevolutionära Kina.

De tekniskt avancerade länderna med deras höga materiella levnadsstandard och därmed förlängda medellivslängd har väckt de fattiga tre fjärdedelarna av världen till insikt om vilken fruktansvärd och onaturlig förlust av mänskligt liv fattigdomen orsakar. Folken i dessa länder vägrar att acceptera freden till priset av ett överlevande på svältgränsens marginaler. De kräver självbestämmanderätt och modernisering, vanligen genom revolutionära rörelser. Den västliga världen, särskilt USA, måste tillmötesgå dessa krav, även om dessa folk kommer att genomföra sin tekniska utveckling på socialistisk väg eller via ekonomiska system som synes oss motbjudande. Om vi fortsätter att med våld blockera sociala förändringar och fördröja utvecklingen, kommer våra barn att få leva i en fientlig och farlig värld där majoriteten kommer att vara mycket aggressivt inställd. Vare sig vi önskar det eller ej kommer dessa sociala och ekonomiska förändringar att äga rum.

I Vietnam står vi inför ett speciellt problem. Antag att vi utvidgar markkriget till att motsvara det dyrbara koreanska krigets omfattning. Skulle låt oss säga 500 000 soldater förslå att förhindra den praktiskt taget omedelbart förestående sydvietnamesiska kollapsen? Vi riskerar att engagera Nord-Vietnams reguljära armé på 250 000 man och en kinesisk intervention. De kinesiska reserverna överskrider 100 miljoner man. Kriget kommer att föras i ett område som är till Amerikas strategiska nackdel. Det är inte längre någon hemlighet att Viet Cong kontrollerar 80 procent av territoriet. Kriget skulle bli blodigare. Om vi vore beredda att även i fortsättningen betala de 20 miljoner dollar per månad som förra månadens amerikanska djungel-bombraider kostade, skulle vi kanske till och med lyckas överskrida de 8 miljoner dödsoffer som det koreanska kriget skördade och som reducerade den koreanska civilbefolkningen med 25 procent. Men även de amerikanska förlustsiffrorna skulle stiga, och därmed skulle trycket öka inom USA. En allt starkare opinion skulle kräva att det yttersta

vapnet – vätebomben – skulle tillgripas för att snabbt och effektivt bringa kriget till ett segerrikt slut.

Att satsa på den reaktionära Diemregimen var den ursprungliga felspekulationen, och ur detta föddes sedan det ena misstaget efter det andra. Nu försöker vi dölja katastrofen med 70 000 soldater, som gradvis växer i antal, officiellt erkända krigsutgifter på en miljard dollar om året och tomma fraser som ”ovillkorliga förhandlingar”. Men i verkligheten vägrar USA alltjämt att acceptera de fria valen, och vi vägrar också att förhandla direkt med Viet Cong. Frankrike lyckades ju, som bekant, endast genom att förhandla direkt med FLN att slutligen få fred i Algeriet.

En liten men talför grupp av amerikanska intellektuella är outtröttlig i sina protester mot den amerikanska krigspolitiken och inblandningen i det 20 år gamla vietnamesiska kriget på den korrupta och diskrediterade Saigonregimens sida. Dessa progressiva amerikaner vill bistå mindre lyckligt lottade folk i deras kamp för bättre levnadsvillkor. De är fördomsfria, humana och praktiska. De representerar också Amerika. De utgör de progressiva krafter inom Amerika som vet att den aggressiva militarismen har få alternativ att erbjuda: ett totalt amerikanskt nederlag med en ny isolationism som påföljd; tiotals miljoner döda i ett konventionellt storkrig; eller, om vi fortsätter vår blinda marsch mot den slutliga termonukleära katastrofen, själva frågan om vårt överlevande.

Låt oss hålla i minnet att USA:s president inte utan vidare kan lägga om den politiska kursen. Han har 26 miljoner Goldwateranhängare att tänka på inför nästa val. Det progressiva Amerika behöver allt stöd det kan få för att vända opinionen inom landet. En blind antiamerikanism, hur förståelig den än må vara, är Goldwaterfalangens bästa stöd. En troskyldig eller falsk lojalitet mot den orättfärdiga amerikanska utrikespolitiken är knappast bättre. Det progressiva Amerika å andra sidan är kanske när allt kommer omkring mänsklighetens enda hopp. Detta Amerika behöver all hjälp det kan få utifrån.

Dagens Nyheter 21/7 1965

Sven Lindqvist: Regeringens Vietnamdeklaration

Den debatt som Lars Forssell inledde på *Dagens Nyheter*s kultursida i juni har inte blivit resultatlös. Den har visat att knappast någon svensk, inte ens på den yttersta högerkanten, har velat ställa sig helt solidarisk med USA:s Vietnampolitik. De som med stora reservationer trots allt uppträtt till USA:s försvar har på avgörande punkter fått sina argument slagna i spillror. Debatten har skapat en radikal svensk opinion, som fått auktoritativt uttryck i statsrådet Palmes tal i Gävle den 30/7. Den svenska regeringens ståndpunkt, som efterlysts i debatten, formuleras här klart, konsekvent och med en djärvhet som är sällsynt i svensk utrikespolitik.

Statsminister Erlander har i ett radiouttalande bekräftat att Palme talat å den svenska regeringens vägnar. Men samtidigt har han fällt följande egendomliga yttrande: ”Vi har ingen anledning att nu söka analysera och värdera vad som kan ha varit riktigt eller oriktigt i USA:s hittillsvarande Vietnampolitik.”

Det vore i högsta grad blamant om Sveriges regering skulle ha fattat ståndpunkt i Vietnamfrågan utan att söka analysera och värdera vad USA gjort och fortfarande gör där. Men så illa är det i själva verket inte. Palme har redan gjort vad Erlander saknar anledning till. Den oftast citerade passagen i hans tal börjar: ”Det är en illusion att tro att man kan möta krav på social rättvisa med våld och militära maktmedel.” Det är praktiskt taget ord för ord vad som sagts på denna tidnings kultursida och upprepats på ledande plats. Syftningen på USA är omisskännlig.

Palme fortsätter: ”Det är ytterligt svårt att vinna människors engagemang med löften om att försvara en frihet som de i verkligheten aldrig fått uppleva. Det leder lätt till frågan: Varför fick vi ej friheten när den ännu ej behövde försvaras?” När har vietnameserna fått uppleva den frihet som USA gör anspråk på att försvara där? ”Det är inte lätt att hota med ett främmande herravälde som i den praktiska verkligheten mest tycks representeras av det egna landets medborgare, som dessutom bär med sig löften om hjälp och rättvisa.” Den ”utländska aggression” som USA anser sig bekämpa i Vietnam består, det har ingen förnekat, till största delen av landets egna bönder under vapen. ”Det är föga välbetänkt att, i en tid av social omvälvning, söka vänner bland dem som främst har sina privilegier att mista. Den som är vän med privilegier framstår lätt som rättfärdighetens fiende.” USA har i Vietnam som på många andra håll i världen lierat sig med de privilegierade klasser som hotas av social omvälvning. ”Det är inte lätt att förmå människor att ge avkall på vad de upplever som rättfärdiga krav därför att deras problem råkat komma i den strategiska brännpunkten i en stormaktskonflikt.” Det är med andra ord inte lätt att få vietnameserna att avstå från sina nationella och sociala krav med hänvisning till att detta skulle innebära en framgång för det kommunistiska blocket. För att undanröja varje tvivel om att det är USA:s politik han syftar på har Palme avslutat denna del av sitt tal med orden ”det är ju om Vietnam som jag mest har talat”.

Större tydlighet kan man knappast begära. Det är givetvis omöjligt för statsministern att förneka att denna passage, i ett tal som han själv givit rangen av svensk regeringsdeklaration, utgör ett försök att ”analysera och värdera vad som kan ha varit riktigt eller oriktigt i USA:s hittillsvarande Vietnampolitik”. Den svenska regeringens hållning innebär, som var och en kan se, en svidande vidräkning med USA.

I den förvirrade presspolemik som uppstått kring Palmes och Erlanders motstridiga yttranden har det flera gånger påståtts att Vietnam inte nämns i Gävletalet. Det är som synes felaktigt. Men Palme talar å andra sidan inte bara om Vietnam.

Den fullständiga versionen av talet innehåller ett välmotiverat principiellt ståndpunktstagande till nationella och sociala frihetssträvanden över huvud taget. Redan detta är intressant; att Palme talar för den svenska regeringen är ytterligare ett skäl att referera hans ord lite utförligare än som hittills skett.

I dagens värld möter vi, säger Palme, en allt starkare strävan efter nationell och social frigörelse. Folk som under århundraden levat under främmande herravälde och förtryck begär sin frihet. De begär att få sitt eget land. Dessa krav har ofta lett till kamp och konflikt med gamla maktavare, de har ofta krävt hänsynslösa offer i mänskligt lidande, de har stundom drivits med metoder inför vilka vi står främmande. Men bakom dem står inte bara nationell hänförelse utan framför allt drömmen om en drägligare tillvaro. Eländet och fattigdomen i Asiens och Afrikas länder är fruktansvärda. Förbättringarna är ytterligt små. Det finns tvärtom åtskilliga tecken som tyder på att svälten och fattigdomen blir allt större. Så har det varit länge. Men det hoppfulla i denna mörka bild är att allt fler människor lär sig inse att fattigdomen inte är ödesbestämd, att fattigdomen är en orättfärdighet som har samband med samhällets sociala och ekonomiska struktur, med formerna för människornas samlevnad, med förmågan att utnyttja naturens tillgångar och människans arbetskraft. Därför är kampen för nationell frihet i dessa länder oupplösligt förbunden med strävan till social och ekonomisk frigörelse.

Det vi bevittnar är en folkens resning mot de privilegierade grupperna. Det vi lyssnar till är samma krav på frihet och jämlikhet för de stora massorna av befolkningen som en gång tände hoppet hos den framväxande arbetarrörelsen i Europas länder. Den demokratiska socialismens grundläggande moraliska värderingar förpliktar oss att i denna kamp stå på de förtrycktas sida mot förtryckarna, på de eländigas och fattigas sida mot deras utsugare och herrar.

Så långt Palme. Om detta skall vara något annat än retoriskt hyckleri så innebär det stora och viktiga åtaganden för framtiden. Vi skall minnas dessa ord nästa gång den demokratiska socialismens grundläggande värderingar kommer i konflikt med kortsiktiga svenska affärsintressen. Vi skall minnas att Palme sagt att även när de fattiga folkens krav riktas mot oss själva måste vi inse vår samhörighet med deras frigörelsesträvan. ”Vi måste lära oss att leva med den och kanske också för den.” Det skulle kunna bli formeln för en ny och mera framsynt svensk utrikespolitik.

Den andra aspekten på världsläget som berörs i Palmes tal är terrorbalansen mellan de ledande stormakterna. USA och Sovjet rör sig som två stora katter kring varandra i medvetande om dödlig fara, i ömsesidig misstro och fruktan. Vi vill gärna tro att deras handlingar är överlagda. Men vi fruktar att de kan visa sig överilade. Ty ingen vet med säkerhet var den gräns går där försiktighet förbyts i desperat handling. Vår reaktion inför terrorbalansens värld är klar och entydig: Freden måste värnas. Ingen väg får lämnas oprövad att genom förhandlingar nå fram till fredliga överenskommelser.

Jag har på den här punkten gjort mitt referat mera kortfattat, eftersom detta alltid varit den självklara svenska ståndpunkten. Men hur skall den förenas med vår solidaritet med de nationella sociala befrielsesträvandena? Det är givetvis här problemet ligger. Ty det vore en illusion att tro att utvecklingen i andra delar av världen alltid kan bli lika lugn och fredlig som den under exceptionella omständigheter varit i vårt land. Motsättningarna mellan besuttna och obesuttna är i allmänhet starkare, i de flesta fall saknas möjligheter för de fattiga att genomdriva sina krav på demokratisk väg, i många fall ingriper stormakterna och den sociala kampen blir en del av deras världsstrategi. Hur skall man i en sådan värld förena fred och frigörelse? Ingen kan begära av Palme att han skall lösa detta problem vid Broderskapsrörelsens konferens i Gävle. Det är stort nog att han vågat antyda en ståndpunkt. Jag citerar:

”Det ligger i fredsarbetets natur att hålla fast vid ett läge som man kan överblicka, att frukta en förändring som måste betyda konflikt, att värna ett bestående som ter sig liktydigt med fred. Härefter ligger en motsättning i dagens värld, som inte går att skymma undan. Vi kan t. ex. frysa den existerande situationen på kärnvapenområdet. Det ter sig i dagens läge som ett stort och konstruktivt mål för förhandlingar på nedrustningsområdet.

Men vi kan inte frysa den sociala och ekonomiska utvecklingen i världen. Den går vidare med obönhörlig kraft. Att söka hejda den blir på sikt ett ännu starkare hot mot en fredlig samlevnad mellan nationerna.”

Sista meningen är en av de få i detta tal som inte är fullt klar. ”Ett ännu starkare hot” – än vad? Troligen menar Palme att motståndet mot de nationella och sociala frigörelsesträvandena som präglar dagens värld utgör ett starkare hot mot freden än dessa strävanden själva. Jag skulle vilja vända mig direkt till Palme och fråga: Är detta en riktig tolkning av Era ord?

För Palme är till sist förhandlingar den enda möjliga vägen till fred i Vietnam liksom i andra liknande konflikter. Och statsministern hänvisar i sitt uttalande till förhandlingsviljan i president Johnsons senaste tal. Jag har svårt att dela de förhoppningar som knutits till Johnsons talet. Presidenten begär där medling av en instans – Förenta nationerna – där hans motståndare tack vare USA:s egna åtgöranden saknar säte och stämman. Han ger klart besked bara på en punkt: den amerikanska krigsinsatsen skall ökas med 50 000 man. Det kan knappast kallas en manifestation av fredsvilja.

Om USA, som det på flera håll hävdats, bara önskar en återgång till Genèveavtalets bestämmelser, krävs ingen ökning av krigsinsatsen. Detta avtal förbjuder utländska trupper på vietnamesisk mark. De enda utländska trupper som nu finns där är amerikanska eller har sänts

dit på amerikansk begäran. Även om man oegentligt skulle kalla nordvietnameserna för ”utlänningar”, vore det säkerligen ingen svårighet att få dessa ännu mycket fåtaliga trupper att dra sig tillbaka samtidigt med amerikanerna. Trots sin överlägsenhet i manskap och materiel skulle Saigonregimen då, på grund av truppernas bristande lojalitet och befolkningens fiendtlighet, tvingas till en uppgörelse med befrielsefronten, som redan behärskar största delen av landet. Det skulle äntligen bli fred i Vietnam och amerikanerna kunde använda de miljarder som nu slösas på ett redan förlorat krig till ekonomiska och sociala åtgärder i de kringliggande länderna, för att motverka den dominoeffekt som nederlaget i Vietnam kommer att få.

Men ännu finns det ingenting som tyder på att USA skulle vara villigt till förhandlingar som skulle kunna få en sådan utgång. Kravet på förhandlingar har, sade Palme i Gävle, ”stundom använts som en fasad för att befästa det bestående eller för en respit inför det oundvikliga”. Riktigare kan man enligt min mening inte karaktärisera den hittillsvarande amerikanska attityden.

Dagens Nyheter 10/8 1965

Torsten Nilsson: Svenska regeringen och Vietnam-frågan

Att det internationella läget försämrats under senaste tiden, därom är väl alla ense. Utvecklingen inger bekymmer, väl inte för att ett världskrig skulle stå för dörren men att rustningarna i världen skall ytterligare öka, avtal om rustningsbegränsning och nedrustning än mera försvåras, samarbetet för höjande av u-ländernas sociala och ekonomiska standard fördröjas och FN:s aktionsmöjligheter försvagas. Det är också uppenbart, att den ökade spänningen i världen till stor del beror på tillspetsningen av den mångåriga konflikten i Vietnam. Inför denna utveckling är det naturligt att fråga vilka krav som kan ställas på den svenska utrikespolitiken.

Krav har höjts på en mera aktiv svensk utrikespolitik. I själva verket har ju vår utrikespolitik blivit mer aktiv under senare år. Förenade nationerna har i växande utsträckning kunnat engagera oss i ömtåliga internationella arbetsuppgifter, därför att vi är neutrala. Vi vill inte undandra oss en fortsatt aktivitet av det slaget. Den återhållsamhet som vi just med hänsyn härtill iakttagit när det gäller ställningstaganden till internationella konflikter kan dock inte hindra oss att hävda vår mening om de principer som bör tillämpas vid lösningen av sådana konflikter.

Likaväl som vi slår vakt om vår rätt att leva som en fri nation måste vi erkänna alla andra nationers rätt till frihet. Varje politik som med våldsmedel undertrycker nationella aspirationer skapar ett farligt internationellt sprängstoff. Utvecklingen under senaste årtiondena har lärt oss att inte underskatta styrkan i nationella strävanden.

Det gamla kolonialsystemet har brutit samman under trycket av nationalistiska krafter, som hämtar mycket av sin styrka ur medvetandet om fattigdom och efterblivenhet. Vi välkomnar denna koloniala frigörelseprocess, även om vi inser att den kan åtföljas av nya konflikter. Det skulle vara vida farligare att försöka hämma de underutvecklade ländernas nationella strävanden än att ge dem möjligheter att själva forma sina öden och som likaberättigade nationer deltaga i det internationella samarbetet.

När det gäller Vietnam, som nu ligger i brännpunkten, förtjänar dessa synpunkter på nytt att understrykas. Det hårt prövade vietnamesiska folket får oförskyllt betala ett högt pris för att deras land befinner sig i ett område där politiska och militära stormaktsintressen kolliderar. Folkets egna intressen kommer i kläm. Kort kan dessa sammanfattas i orden fred, återförening, nationell självständighet, social frigörelse, ekonomisk standardhöjning, respekt

för de regionala och religiösa grupper som utgör ett väsentligt inslag i Vietnams samhällsstruktur. Att möjliggöra för vietnameserna att finna formen för att själva lösa dessa problem är en målsättning, som icke borde sättas i fråga av någon part. Vietnamesernas legitima intressen och aspirationer får varken undertryckas eller utnyttjas av främmande makter, vare sig dessa siktar till att bevara vunna positioner eller vidga sitt maktområde.

En konsekvens av respekten för nationella strävanden är att vi inte kan betrakta en tvångsmässig uppdelning av nationer som en solid och varaktig lösning av internationella problem. En permanent delning av Vietnam måste innebära risker. Vi är väl medvetna om att motsättningen mellan stormaktsintressen i detta fall liksom i flera andra skapat allvarliga hinder för en återförening. Men principkravet på nationell enhet kan inte släppas ur sikte.

I vår egenskap av småstat, som har allt intresse av att en fast internationell rättsordning kommer till stånd, har vi skäl att inför varje internationell konflikt ställa frågan vilka folkrättsliga principer de berörda parterna åberopar för sitt handlande. Vi är medvetna om att folkrätten ännu så länge utgör ett bräckligt skydd för freden och att både stora och små stater i åtskilliga fall brutit mot dess principer. I Vietnam-konflikten är det svårt att avgöra i vad mån parterna har stöd för sitt handlande i internationella överenskommelser och folkrättsliga regler. Men när Förenta staterna vidgar denna konflikt genom insats av mer förödande vapen över ett större område är det naturligt att svensk opinion efterlyser de folkrättsliga grunderna för detta handlande.

Förenta staterna motiverar höjningen av krigsnivån i Vietnam med att denna taktik skapar de bästa förutsättningarna för en fredlig uppgörelse på längre sikt. Man kan emellertid inte bortse från möjligheten att andra berörda makter reagerar med liknande åtgärder och att Vietnamkonflikten därmed kan vidgas till en allt allvarligare internationell konflikt. Vi har därför rätt att ge uttryck åt samma oro, som är märkbar på många andra håll i världen.

Vad som särskilt upprört den svenska allmänheten under de senaste månaderna har varit de allt tätare vittnesbörden om terror och massrepressalier, som båda sidor använder som kampmedel i Vietnam. Regeringen delar svenska folkets avsky för terrordåd och repressalimetoder, hur dessa än motiveras. Krig och särskilt inbördeskrig är alltid grymt, och grymheten har i årtionden fått många uttryck under striderna i Vietnam. Jag vill understryka en förhoppning om att Förenta staterna, som hyllar samma demokratiska och humanitära ideal som vi själva, skall utnyttja allt sitt inflytande för att hos sina bundsförvanter förhindra handlingar, som står i strid med humanitetens lagar.

Utgångspunkten för en lösning av Vietnam-frågan måste vara förhandlingar i vilka alla de stridande parterna deltar. Flera av dem har emellertid visat en bristande vilja härtill eller ställt upp förhandlingsvillkor, som förefallit omöjliga för motparten att acceptera. När Förenta staterna under senare tid starkare markerat sin vilja till en förhandlingslösning och hänvisat till möjligheten av FN:s medverkan, så hälsar vi denna utveckling med tillfredsställelse.

En första förutsättning för att Vietnams folk skall få möjlighet att gestalta sin egen framtid utan utländsk inblandning och utan inre terror är en begränsning och en lokalisering, i sista hand ett inställande, av de väpnade fientligheterna. Ett allmänt eld-upphör är kanske inte tänkbart utan att de parter som direkt deltar i striderna samtidigt förklarar sig villiga, åtminstone i princip, att inleda överläggningar sinsemellan om en lösning även av de politiska problemen. USA har för sin del förklarat sig berett till "villkorslösa förhandlingar". Detta uttalande måste rimligen innebära villighet att sitta ner vid förhandlingsbordet utan att kräva några som helst prestationer i ord eller handling av motparten utom just en förklaring om förhandlingsvillighet. Man får hoppas att Sydvietnams regering intar samma ståndpunkt. Vietcong, Nordvietnam, Kina och Sovjet har hittills krävt en amerikansk reträtt från Vietnam och gjort detta på ett sätt, som skapar intryck att villkoret först måste uppfyllas innan

förhandlingar är möjliga och innan den militära hjälpen till Vietcong i form av manskap och materiel skall upphöra. Man får hoppas, att detta intryck är oriktigt och att dessa parter i själva verket tänker sig att frågan om den amerikanska evakueringen skall bli en av de frågor, som förhandlingarna skall avse, sedan de väl kommit till stånd. Så uppfattat är kravet rimligt, liksom sydsidans krav på upphörande av infiltration från norrsidan. Båda kraven står i överensstämmelse med den allmänna målsättningen att finna en återgång till 1954 års Genève-avtal, vilken målsättning parterna å omse sidor säger sig omfatta. Som bl. a. FN:s generalsekreterare upprepade gånger framhållit bildar Genève-avtalet den naturliga utgångspunkten för de förhandlingar som någon gång måste upptas. Huvudpunkterna i detta avtal är att vietnamesiska folket har rättighet, ja även skyldighet, att eftersträva återförening efter fria val och vidare att Vietnams område skall vara fritt från främmande militära baser.

För oss i Sverige som i FN ser det stora hoppet om en framtida freds- och rättsordning är det naturligt att ställa frågan om FN:s roll i konflikten kring Vietnam. Medlemsstaterna har förpliktat sig att alltid söka fredliga lösningar på internationella problem och att avstå från användande av militärt våld annat än i försvar mot väpnat angrepp. Hur man än bedömer de olika parternas ingripanden i Vietnam mot bakgrund av FN-stadgan är det uppenbart att det stora hindret för ett utnyttjande av FN i Vietnam-konflikten utgörs av Peking-Kinas frånvaro. Skälen har alltid varit starka att dra in Kina i FN:s arbete på det politiska fältet, inte minst på nedrustningsområdet, och även att erbjuda Kina möjlighet att delta i det internationella ekonomiska och sociala reformarbetet. Aldrig har det stått klarare än nu, hur oklok den politik varit, som velat bygga en kinesisk mur kring den makt som behärskar Kinas fastland. Naturligtvis är det inte givet att även om Peking-Kina varit representerat i FN det skulle vara möjligt att vinna en lösning av Vietnam-konflikten genom förhandlingar inom världsorganisationens ram. Men utan Kinas deltagande blir dessa möjligheter ännu mindre. På kortare sikt måste kanske därför FN:s insatser i Vietnam-frågan bli begränsade till den medlingsverksamhet som kan utövas personligen av FN:s i alla länder högt respekterade generalsekreterare. Hans ansträngningar förtjänar allt stöd.

När den svenska regeringen ger uttryck för sina värderingar i samband med Vietnam-konflikten tycks detta väcka ogillande på sina håll inom oppositionen. Folkpartiledaren har för sin del krävt att utrikesnämnden skall höras, innan regeringen får uttala sig. Han tycks också föreställa sig att regeringen skall vara förbjuden att kritisera stater med vilka vi upprätthåller diplomatiska förbindelser. Sådana anspråk måste avvisas. I normala fall brukar vi ju inskränka oss till att ta ställning till olika internationella problem i samband med deras behandling i FN. Men när det gäller Vietnam, är det fråga om en konflikt som under de senaste månaderna blivit så allvarlig och tillspetsad, att vi har skäl att utan att avvakta FN:s behandling ge uttryck för vår oro. De metoder, som kommit till användning under kriget i Vietnam, har också skapat allvarliga samvetsproblem för många betraktare. Regeringen är medveten om att ha en stark folklig opinion bakom sig, när den gör sina kommentarer till den aktuella situationen. En sådan reaktion i tillspetsade lägen är ingalunda enastående. Jag kan t. ex. erinra om min företrädares skarpa reaktion när det gällde Sovjetunionens undertryckande av det ungerska upproret 1956 och Englands, Frankrikes och Israels Suez-aktion vid samma tid.

När man nyligen från regeringshåll i anknytning till Vietnamkonflikten betonat sambandet mellan fredens bevarande och behovet av ekonomiska och sociala förändringar i de underutvecklade länderna, har detta framkallat kritik på sina håll. Det borde inte vara någon hemlighet att regeringspartiet lägger stor vikt vid detta samband. Jag kan för min del nöja mig med att återge det socialdemokratiska partiprogrammets ord:

”Socialdemokratin måste i förhållandet mellan rika och fattiga länder hävda de idéer om jämlikhet och solidaritet, som alltid präglat dess egen kamp i de utvecklade länderna. Därför vill socialdemokratin aktivt medverka till att lyfta de fattiga ländernas folk ur svält, sjukdom

och okunnighet. Dessa folk har behov av teknisk, administrativ och ekonomisk hjälp, som kan bidra till en utveckling mot högre levnadsstandard och stabil demokrati. De framstegsvänliga krafterna i de fattiga länderna måste få stöd i sin kamp för att övervinna de hinder, som föråldrade produktions- och samhällsformer, stark folkökning och otillräcklig utbildning ställer i vägen för ekonomiska och sociala framsteg. Om en sådan utveckling inte kommer till stånd ökas riskerna för dessa länders inre och yttre stabilitet. Auktoritära och aggressiva regimer kan få bättre jordmån, och hotet om mellanfolkliga konflikter kan öka. Därför har hjälpen till underutvecklade länder stor betydelse för demokratins framtid och fredens bevarande.”

Jag vet att insikten om dessa sammanhang inte är något monopol för socialdemokratin. Den amerikanske presidentens utfästelser om ekonomisk hjälp till Sydostasien vittnar om att han förstår det positiva, uppbyggande arbetets betydelse för freden. Men jag är inte lika övertygad om att Förenta staterna alltid har bundsförvanter, som har förutsättningar att medverka till en nödvändig förnyelse och modernisering i de underutvecklade länderna.

I klart medvetande om att det inte finns några enkla och snabba vägar till förverkligande av det mål för de fattiga länderna, som vi ställt upp, vill jag till slut understryka att svensk utrikespolitik och biståndspolitik aldrig får förlora detta mål ur sikte. Vi står här inför en av vår tids största uppgifter.

Anförande vid sammanträde med Stockholms Arbetarkommuns styrelse 18/8 1965